

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Gedragscode Soortenbescherming

Rijkswaterstaat 2025 - 2029

Copyright: Serge Bogaerts

Water. Wegen. Werken. Rijkswaterstaat.

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Omgevingswet en gedragscode	5
1.2	Waarom werkt Rijkswaterstaat met een Gedragscode?	5
1.3	Waarom een Gedragscode specifiek voor Rijkswaterstaat	5
1.4	Geldigheidsduur, evaluatie en informatieplicht	6
1.5	Leeswijzer	6
2	Werken met de Gedragscode	7
2.1	Voorwaarden voor werken met de Gedragscode	7
2.2	De voorgeschreven werkwijze aanhouden	8
2.3	Het ecologisch werkprotocol	11
Deel 1 Maatregelen		12
3	Toelichting maatregelen algemeen	13
3.1	Splitsing Beheer en Onderhoud en kleinschalige Ruimtelijke ingrepen	13
3.2	Noodzaak en prioritering van maatregelen	13
3.3	Kwetsbare perioden	14
3.4	Verstoringsvrije afstand	14
4	Beheer en Onderhoud	15
4.1	Activiteiten Beheer en Onderhoud	15
4.2	Mogelijke effecten van activiteiten op soortgroepen	16
4.3	Maatregelen Beheer en Onderhoud	16
4.4	Vaatplanten	17
4.5	Vleermuizen	18
4.6	Overige zoogdieren	19
4.7	Vogels	22
4.8	Amfibieën en Reptielen	26
4.9	Vissen	28
4.10	Ongewervelden	29
5	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen	32
5.1	Activiteiten kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen	32
5.2	Mogelijke effecten van activiteiten op soortgroepen	33
5.3	Maatregelen kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen	34
5.4	Vaatplanten	35
5.5	Vleermuizen	36
5.6	Overige zoogdieren	38
5.7	Vogels	41
5.8	Amfibieën en reptielen	45
5.9	Vissen	49
5.10	Ongewervelden	49

Deel 2	Toelichtend kader en werkproces	53
6	Toepassen Gedragscode	54
6.1	Reikwijdte van de Gedragscode	54
6.2	Verbodsbepalingen en wettelijke belangen	55
6.3	Alternatievenafweging bij de Gedragscode	57
6.4	Soorten	58
6.5	Activiteiten waarvoor de Gedragscode geldt	62
6.6	Zorgplicht en zorgvuldig handelen	66
6.7	Bijzondere situaties	67
6.8	Wijzigingen in de Gedragscode	67
7	Werkproces	68
7.1	Verantwoordelijkheden Rijkswaterstaat en Odrachtnemer	68
7.2	Verantwoordelijkheden Rijkswaterstaat per rol	69
7.3	Verantwoordelijkheden Odrachtnemer per rol	70
7.4	Toelichting processtappen	71
	Bronnen	76
	Bijlagen	77
Bijlage 1a	Toelichting activiteiten Beheer en Onderhoud	78
Bijlage 1b	Toelichting activiteiten Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen	81
Bijlage 2a	Lijst met beschermde soorten – Vogelrichtlijn (VRL) jaarrond beschermde nesten	83
Bijlage 2b	Lijst met beschermde soorten - Habitatrichtlijn (HRL) en verdragen Bern en Bonn	85
Bijlage 2c	Lijst met beschermde soorten – andere soorten	88
Bijlage 3	Begrippen en definitielijst	92
Bijlage 4	Voorbeeld EWP	96
Bijlage 5	Overzicht van wijzigingen	97
Bijlage 6	Evaluatieplan	98
Bijlage 7	Goedkeuringsbesluit	99

1 Inleiding

In deze Gedragscode soortenbescherming Rijkswaterstaat is vastgelegd hoe Rijkswaterstaat en Opdrachtnemers van Rijkswaterstaat rekening houden met beschermde in het wild levende flora en fauna tijdens de uitvoering van bestendig beheer en onderhoud en/of kleinschalige ruimtelijke activiteiten. De Gedragscode beschrijft de voorwaarden waaronder deze toegepast kan worden en schrijft per soort(groep) de specifieke maatregelen voor die bij verschillende werkzaamheden nageleefd moeten worden bij gebruik van deze Gedragscode.

1.1 Omgevingswet en gedragscode

Deze bescherming van natuurlijk in het wild levende plant- en diersoorten is vastgelegd in de verbodsbepalingen van hoofdstuk 11 van het Besluit activiteiten leefomgeving (hierna; Bal). Naast een algemene en specifieke [zorgplicht](#) ter bescherming en instandhouding van alle wilde diersoorten, bevat de Omgevingswet (Ow) een bijzonder beschermingsregime (verboden, geboden) voor ongeveer 500 diersoorten en plantensoorten. De Ow kent de mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden [vrijstelling](#) te krijgen. Op grond van artikel 11.45, 11.53 en 11.59 van het Bal wordt voor bepaalde [activiteiten](#) vrijstelling verleend mits er gewerkt wordt volgens een door het ministerie van Natuur en Stikstof (N&S) goedgekeurde [Gedragscode](#). Een deel van de activiteiten die Rijkswaterstaat verricht, leent zich voor het werken volgens een Gedragscode.

1.2 Waarom werkt Rijkswaterstaat met een Gedragscode?

Rijkswaterstaat, verder RWS, is een uitvoeringsorganisatie onder het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. RWS werkt onder andere aan beheer en ontwikkeling van de rijkswegen, -vaarwegen en -wateren en zet in op een duurzame leefomgeving. Samen met anderen wordt gewerkt aan een land dat beschermd is tegen overstromingen, waar een robuuste en veerkrachtige leefomgeving voor de lange termijn verzekerd is, waar voldoende en schoon water is en waar je vlot en veilig van A naar B kunt. Vanzelfsprekend voert RWS zijn activiteiten uit conform de wettelijke randvoorwaarden. Wanneer negatieve effecten voor beschermde plant- of diersoorten als gevolg van activiteiten van RWS niet uitgesloten kunnen worden, voert RWS de activiteiten uit met een toestemming van het Bevoegd Gezag voor de Ow. De toestemming kan de vorm van een [omgevingsvergunning](#) of met de Gedragscode (indien van toepassing). Wanneer negatieve effecten op beschermde plant-

diersoorten kunnen worden uitgesloten wordt in principe niet met de Gedragscode of met een omgevingsvergunning, maar wel conform de [zorgplicht](#) gewerkt.

Het gebruik van een Gedragscode maakt het eenvoudiger om activiteiten waarbij negatieve effecten op beschermde soorten op kunnen treden uit te voeren binnen de kaders van de Ow en die effecten te mitigeren/compenseren. Voor RWS betekent de Gedragscode een vermindering van de administratieve last en een verkorting van de voorbereidingstijd van activiteiten, omdat minder vaak een omgevingsvergunning op grond van de Ow hoeft te worden aangevraagd. RWS is een publieksgerichte organisatie. Met een eigen Gedragscode laat RWS zien op een verantwoorde manier – binnen de kaders van de Ow - bezig te zijn met het uitvoeren van haar kerntaken en het onderhouden van de eigen terreinen en gebouwen.

1.3 Waarom een Gedragscode specifiek voor Rijkswaterstaat

Een Gedragscode is een generieke vrijstelling waarin algemene maatregelen voor zorgvuldig handelen worden beschreven.

De Gedragscode maakt het mogelijk activiteiten uit te voeren bij aanwezigheid van beschermde soorten zonder gebruik te maken van een omgevingsvergunningsprocedure. Een Gedragscode moet daarvoor goed aansluiten bij de activiteiten en werkwijze van de organisatie die de Gedragscode gebruikt.

De activiteiten en werkwijze van RWS verschillen van de activiteiten en werkwijze van andere organisaties. Om die reden gaat deze Gedragscode in op een groot aantal activiteiten in het kader van [Beheer en Onderhoud \(B&O\)](#) en [kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen \(RI\)](#) die voor RWS relevant zijn. Er zullen echter activiteiten ontbreken die RWS wel uitvoert. Wanneer niet uitgesloten kan worden dat deze activiteiten negatieve effecten hebben op de aanwezige beschermde soorten, kunnen deze activiteiten niet uitgevoerd worden onder de vrijstelling van de Gedragscode. In dat geval is een omgevingsvergunning nodig.

RWS besteedt zijn activiteiten in het algemeen uit aan Opdrachtnemers en past voor de meeste uitvoeringswerkzaamheden systeemgerichte contractbeheersing (SCB) toe. Hierbij toetst RWS risicogestuurd het functioneren van het kwaliteitsmanagementsysteem van de Opdrachtnemer. De Opdrachtnemer is zelf verantwoordelijk om conform dit kwaliteitssysteem aantoonbaar vast te stellen dat aan alle verplichtingen (incl. wetgeving) wordt voldaan. RWS ziet hierop toe. De Gedragscode beschrijft het werkproces en de taak- en rolverdeling

tussen RWS en de Opdrachtnemer. Deze werkwijze sluit goed aan bij de werkwijze van SCB, maar borgt ook dat de Gedragscode op de juiste wijze wordt toegepast. De uitvoerings-vrijheid die de Opdrachtnemer binnen SCB normaliter heeft, geldt niet voor het toepassen van de maatregelen uit de Gedragscode.

De maatregelen zoals deze zijn beschreven, staan vast en moeten strikt nageleefd worden. Wel kunnen, rekening houdend met de prioritering van de maatregelen, de meest passende maatregelen voor de situatie in het veld toegepast worden.

1.4 Geldigheidsduur, evaluatie en informatieplicht

Na aanwijzing is de Gedragscode direct toepasbaar en 5 jaar geldig. De gedragscode wordt in jaar 4 na aanwijzing geëvalueerd. De evaluatie wordt gebruikt bij het opstellen van een nieuwe gedragscode. Aanpassingen kunnen bijvoorbeeld nodig zijn naar aanleiding van opgedane ervaringen met het werken volgens de Gedragscode. De evaluatie wordt gedeeld met RVO en er wordt aangegeven op welke wijze de onderdelen van de evaluatie verwerkt zijn in de nieuwe gedragscode.

Informatieplicht

Ten minste 4 weken voor het begin van iedere activiteit in het kader van een ruimtelijke ingreep is het verplicht om dit te melden bij het bevoegd gezag door een ecologisch werkprotocol op te sturen met daarin waar en wanneer welke werkzaamheden en welke maatregelen worden uitgevoerd. Het format van het ecologisch werkprotocol is te vinden in bijlage 4. Voor veiligheidsbeheer geldt dat dit ten minste 1 week voor het begin van iedere activiteit gemeld moet worden.

1.5 Leeswijzer

Deze Gedragscode is bedoeld als vrijstelling om B&O en RI uit te kunnen voeren wanneer er beschermde soorten aanwezig zijn, zonder dat daarbij een omgevingsvergunningsprocedure doorlopen

hoeft te worden. Ook biedt de Gedragscode enkele maatregelen om veiligheidsissues met beschermde soorten in specifieke situaties te voorkomen. Dit document beschrijft onder welke voorwaarden en voor welke activiteiten en soorten de Gedragscode gebruikt kan worden en hoe RWS en haar Opdrachtnemers moeten handelen bij de toepassing ervan. De Gedragscode is opgedeeld in twee delen, waarmee de leesbaarheid en toepasbaarheid van de Gedragscode worden vergemakkelijkt.

Het eerste deel is van praktische aard en heeft als doel om snel en effectief de juiste stappen te doorlopen om met de Gedragscode te kunnen werken en de maatregelen in beeld te hebben die nodig zijn bij de uitvoering van de activiteiten. [Hoofdstuk 2](#) gaat beknopt in op de voorwaarden voor het werken met de Gedragscode en op het werkproces. In [hoofdstuk 3](#) zijn algemene maatregelen voor de uitvoering van de activiteiten beschreven. De activiteiten die vallen onder B&O en RI en de specifieke maatregelen om zorgvuldig met beschermde soorten om te gaan in de uitvoering van deze activiteiten, zijn beschreven in respectievelijk [hoofdstuk 4](#) en [5](#). Het tweede deel van de Gedragscode is meer toelichtend en verdiepend van aard. In [hoofdstuk 6](#) wordt ingegaan op het juridische kader van de Gedragscode. Ook zijn de soorten en activiteiten hier verder gedefinieerd en wordt beschreven hoe moet worden omgegaan met bijzondere situaties of wijzigingen in de Gedragscode. Tenslotte is in [hoofdstuk 7](#) het werkproces en de taak- en rolverdeling tussen RWS en de Opdrachtnemers beschreven.

In de [bijlagen](#) zijn overzichten opgenomen die te groot zijn om in de tekst op te nemen of niet relevant zijn voor het dagelijkse gebruik van de Gedragscode. Dit betreft relevante wettelijke bepalingen en begrippen, toelichting op B&O en RI -activiteiten, lijsten met beschermde diersoorten, algemene begrippen en een definitielijst, overzicht van wijzigingen, voorbeeld ecologisch werkprotocol (EWP).

Om de Gedragscode eenvoudig toe te passen in het dagelijks gebruik is dit document opgesteld als interactief document. Met gebruik van de hyperlinks kan eenvoudig en snel van de hoofdpunten in [deel 1](#) naar de toelichting in [deel 2](#) of de [bijlagen](#) genavigeerd worden.

2 Werken met de Gedragscode

De Gedragscode kan niet in alle situaties worden toegepast. Er moet voldaan worden aan verschillende voorwaarden om met de Gedragscode te mogen werken. Om de kwaliteit van de maatregelen in de voorbereiding en tijdens de uitvoering van de activiteiten te borgen is er een verplicht werkproces opgenomen. De voorwaarden en het werkproces worden in de volgende paragrafen beschreven.

2.1 Voorwaarden voor werken met de Gedragscode

Een voorwaarde voor het werken met de Gedragscode is dat de activiteiten in het kader van [B&O](#) of [RI](#) worden uitgevoerd. De activiteiten die onder B&O en RI vallen zijn limitatief en opgenomen en nader toegelicht in [paragraaf 6.5](#). Voor activiteiten die niet genoemd worden is de Gedragscode dus niet toepasbaar.

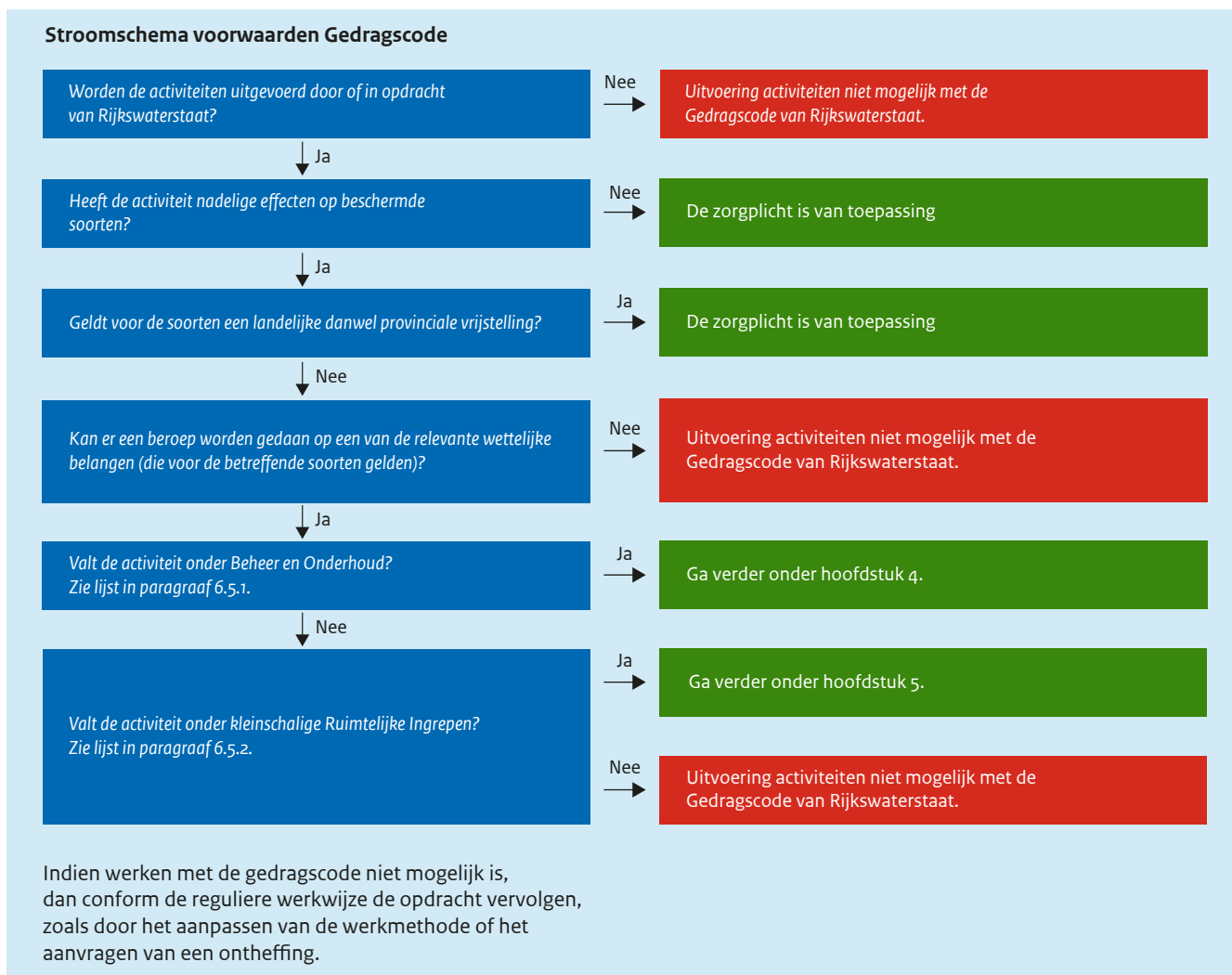
Een andere voorwaarde is dat de activiteiten worden uitgevoerd door RWS of door personen of partijen die (direct of indirect) in opdracht van RWS werken. De reden hiervoor is dat de activiteiten zoals genoemd in de Gedragscode specifiek voor de terreinen en objecten van Rijkswaterstaat bedoeld zijn. De activiteiten van RWS vinden plaats binnen of zijn gekoppeld aan de infrastructurele

netwerken en overige terreinen of gebouwen. Tenslotte moet een beroep kunnen worden gedaan op bepaalde [wettelijke belangen](#) om de Gedragscode toe te kunnen passen. Het is daarom essentieel dat vooraf wordt bepaald of voldaan kan worden aan deze voorwaarden.

In figuur 2.1 is het stroomschema opgenomen dat inzicht geeft in de voorwaarden waaraan moet worden voldaan om met de Gedragscode te kunnen werken. Er zijn op basis van dit stroomschema drie mogelijke uitkomsten

- Wanneer negatieve effecten op soorten geheel uitgesloten kunnen worden, dit wordt vastgesteld door een ecologisch deskundige, voldoet in principe de zorgplicht en is werken conform de Gedragscode niet nodig;
- Wanneer kan worden voldaan aan de voorwaarden in dit figuur dienen de stroomschema's bij de hoofdstukken B&O en RI nog doorlopen te worden om zeker te zijn dat de Gedragscode toegepast kan worden;
- Wanneer niet aan de juiste voorwaarden kan worden voldaan en negatieve effecten op beschermde soorten niet uitgesloten kunnen worden, moet een omgevingsvergunning worden aangevraagd bij het Bevoegd Gezag.

In [hoofdstuk 6](#) worden de landelijk en provinciaal vrijgestelde soorten, het wettelijk belang en de zorgplicht toegelicht.

Figuur 2.1: Stroomschema van de voorwaarden om met de Gedragscode te kunnen werken. De te doorlopen voorwaarden zijn weergegeven in de blauwe vakken en de gevolgen van het wel of niet voldoen aan een voorwaarde in de rode en groene vakken.

2.2 De voorgeschreven werkwijze aanhouden

Als op basis van de Gedragscode gewerkt kan worden, dan moet in het kader hiervan een [ecologisch werkprotocol \(EWP\)](#) opgesteld worden. Daarbij dient het proces in figuur 2.1 doorlopen te worden. De inzet van [ecologische deskundigen](#) van zowel de Opdrachtnemer (ecologisch deskundige Opdrachtnemer) als RWS (ecologische deskundige RWS) is hierbij verplicht. Het proces in figuur 2.2 en de tekst hieronder zijn een samenvatting van alle stappen.

In [hoofdstuk 7](#) is per stap in detail beschreven wat er nodig is en hoe taken en verantwoordelijkheden tussen RWS en Opdrachtnemer zijn belegd.

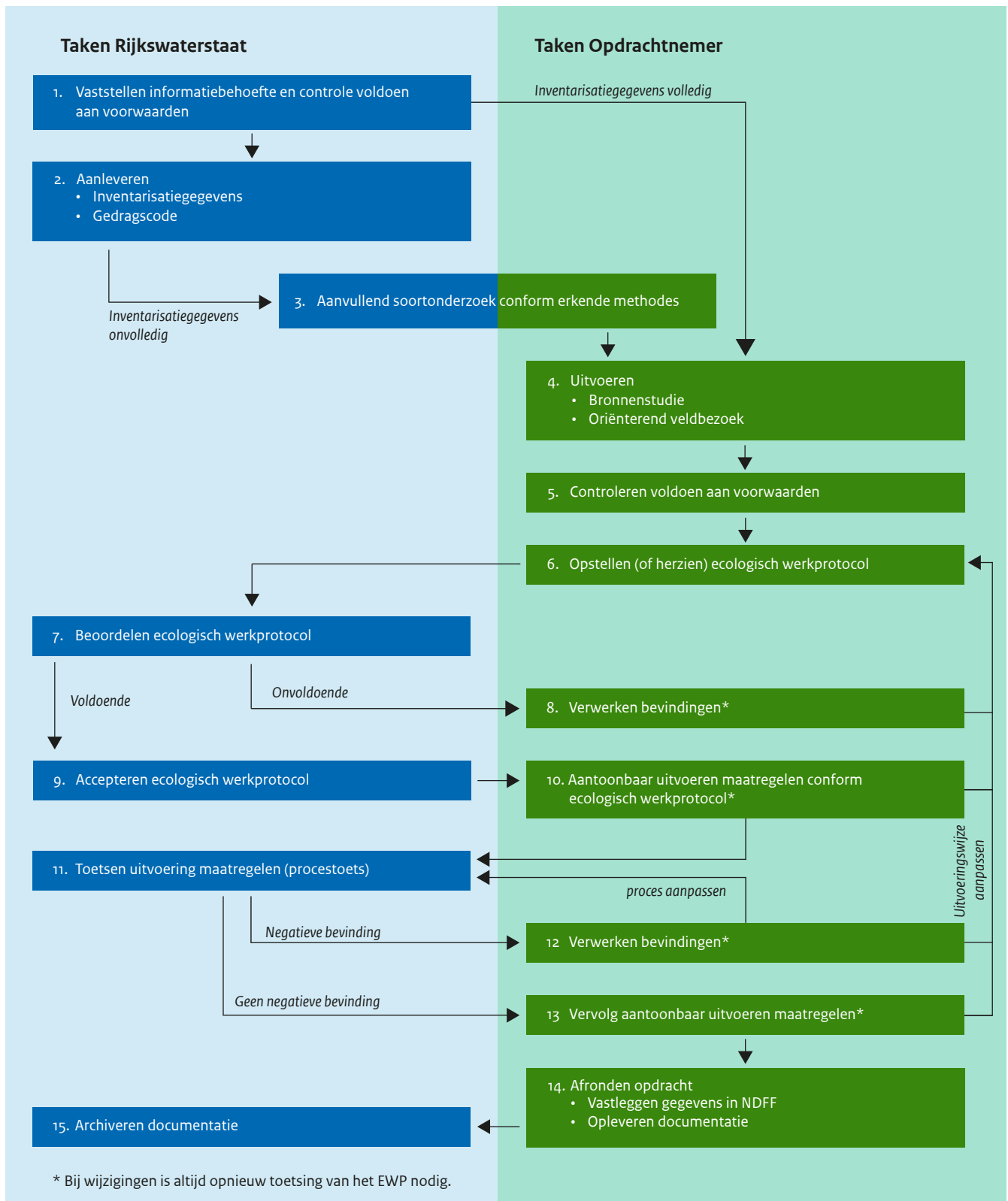
De stappen in het proces uit figuur 2.2 komen (beknopt) op het volgende neer:

1. RWS verzamelt de (al reeds) beschikbare (soorten)informatie als voorbereiding op een opdracht en een ecologisch deskundige RWS controleert of wordt voldaan aan de voorwaarden uit figuur 2.1 om met de Gedragscode te kunnen werken.
2. RWS levert de inventarisatiegegevens van beschermde soorten samen met de Gedragscode aan bij de opdracht en verleent indien nodig opdracht om ontbrekend soortonderzoek uit te voeren.
3. Wanneer de beschikbare inventarisatiegegevens nog niet compleet zijn, dient een soortonderzoek uitgevoerd te worden naar de ontbrekende soorten of soortgroepen. Het onderzoek wordt uitgevoerd conform de daarvoor erkende methodes. Het onderzoek kan RWS zelf (laten) uitvoeren of door de Opdrachtnemer laten uitvoeren. Wanneer dat laatste het geval is, moet de Opdrachtnemer de rapportage direct na het opstellen delen met RWS.

4. De Opdrachtnemer voert een bronnenstudie uit om de inventarisatiegegevens te beoordelen op juistheid en volledigheid. De Opdrachtnemer voert ook een [oriënterend veldbezoek](#) (ook locatiecheck genoemd) uit. Het oriënterend veldbezoek is bedoeld om voorafgaand aan het opstellen van het EWP een beeld te krijgen van hoe het areaal erbij ligt en de resultaten uit de bronnenstudie te kunnen toetsen in het veld. Het oriënterend veldbezoek is geen uitputtende inventarisatie of soortonderzoek, maar geeft een actueel beeld van de situatie buiten.
5. De Opdrachtnemer controleert aan de hand van de voorwaarden in figuur 2.1 en de resultaten van de eerdere stappen uit figuur 2.2 of de Gedragscode voor de voorgenomen activiteiten toegepast kan worden.
6. De ecologisch deskundige Opdrachtnemer stelt het EWP op en legt daarin ook de resultaten van stap 4 en 5 vast. Indien uit latere beoordeling of toetsing (stap 7 of 11) bevindingen komen betreft stap 6 een herziening van het EWP.
7. De gedragscode verplicht de beoordeling van een EWP door een ecologische deskundige RWS. Deze beoordeelt het document inhoudelijk. Op basis van deze beoordeling adviseert de ecologische deskundige RWS of het EWP geaccepteerd kan worden (EWP is voldoende) of aanpassing nodig heeft (EWP is onvoldoende). Waar nodig adviseert de ecologisch deskundige RWS de eigen organisatie of de Opdrachtnemer. De ecologisch deskundige RWS tekent bij goedkeuring het EWP af.
8. Indien bij de beoordeling in stap 7 is bepaald dat aanpassing nodig is, dan verwerkt de Opdrachtnemer de bevindingen en past het beoordeelde EWP aan. Stap 6, 7 en 8 worden herhaald totdat het EWP inhoudelijk is goedgekeurd door de ecologische deskundige RWS.
9. Indien bij de beoordeling in stap 7 is bepaald dat er geen aanpassing nodig is, zal de contractmanager van RWS het EWP accepteren. Daarnaast is de contractmanager eindverantwoordelijke voor aanlevering van het EWP RI bij Bevoegd Gezag. Het is verplicht om alle projecten voor ruimtelijke ingrepen waarbij gebruik wordt gemaakt van de gedragscode 4 weken voorafgaand aan de uitvoering van de ruimtelijke ingreep te melden bij het betreffende bevoegde gezag. Dit geldt ook voor activiteiten waarbij nest- of rustlocaties op hoogspanningsleidingen, spoorleidingen, portalen, wegverlichtingen, dijk- of wegtalud worden verwijderd en/of verplaatst in situaties waarbij de openbare veiligheid in het geding kan komen.
10. De Opdrachtnemer zorgt vervolgens voor een correcte uitvoering van de activiteiten en legt, tijdens de werkzaamheden, in een [logboek](#) vast dat gewerkt is volgens de maatregelen in het EWP.
11. Rijkswaterstaat voert, wanneer er sprake is van een [hoog risicoprofiel](#) voor ecologisch werk of tenminste 1 keer bij een meerjarige opdracht, een procestoets uit (eventueel gecombineerd met een waarneming door RWS in het veld) op de uitvoering van de activiteiten en voorgeschreven maatregelen uit het EWP.
12. Indien er negatieve bevindingen (dat wil zeggen afwijkingen van het geaccepteerde EWP) zijn, worden deze door de Opdrachtnemer opgelost door middel van correctieve en zo mogelijk preventieve maatregelen. Er volgt een aanpassing in de aantoonbare uitvoering (stap 6) en/of in het proces, waarna opnieuw toetsing plaatsvindt (stap 7 en/of 11 en de daaropvolgende stappen). Bij overtredingen van de Ow wordt ook handhaving op de hoogte gesteld (zie volgende paragraaf).
13. Indien er geen negatieve bevindingen zijn geconstateerd, dan kan de uitvoering worden vervolgd, zoals ook is beschreven bij stap 10.
14. Bij afronding van de opdracht deelt de Opdrachtnemer de verzamelde documentatie van beschermde soorten ter kennis met RWS. Daarnaast zorgt de Opdrachtnemer dat eventuele nieuwe waarnemingen van beschermde soorten in de NDFF komen. Bij meerjarige opdrachten gebeurt dit tenminste jaarlijks.
15. RWS archiveert de documentatie die ter kennis worden gebracht door de Opdrachtnemer in stap 14.

Aanvullende verplichtingen

Bij het stroomschema in figuur 2.2 gelden enkele belangrijke aanvullende verplichtingen. De verantwoordelijkheid van de doorlopen stappen ligt bij verschillende rolhouders binnen RWS en de Opdrachtnemer. De ecologische deskundige RWS en ecologisch deskundige Opdrachtnemer hebben altijd een centrale rol bij het werken met de Gedragscode en het opstellen en toetsen van het EWP (zie [paragraaf 7.2](#) en [7.3](#)). Wanneer wijzigingen in werkperiode, werkterrein of werkwijze optreden of wanneer [afwijkingen](#) of [calamiteiten](#) zich voordoen, dan is de Opdrachtnemer verplicht een ecologische deskundige Opdrachtnemer te raadplegen en de contractmanager en ecologisch deskundige van RWS te informeren. Bij wijzigingen volgt een aanpassing van het EWP (stappen 4 t/m 9) en volgt een aangepaste werkwijze van de uitvoering (stap 10). Bij afwijkingen of calamiteiten informeert de Opdrachtnemer RWS en wordt door de ecologisch deskundige Opdrachtnemer en ecologisch deskundige RWS bepaald of de Ow is overtreden. Indien dat het geval is, worden Opdrachtnemer en RWS door hen verder op de hoogte gesteld. De ecologisch deskundige RWS informeert in samenspraak met de Omgevingsmanager RWS handhaving van het Bevoegd Gezag. De ecologisch deskundige Opdrachtnemer stelt een advies voor het vervolg op en legt dit met de contractmanager Opdrachtnemer voor aan RWS. De Opdrachtnemer is verplicht om, indien de activiteiten nog niet doorlopen of afgerond zijn, het EWP jaarlijks te actualiseren op basis van de NDFF en aanvullende bronnen en minimaal jaarlijks een oriënterend veldbezoek uit te voeren, met de focus op wijzigingen in het areaal. Ook wordt het EWP aangepast op wijzigingen in de werkmethode, werklocatie of planning. Dan worden de stappen 4 tot en met 9 opnieuw doorlopen.

Figuur 2.2: Schematisch overzicht van de stappen in het werkproces van de Gedragscode voor zowel RWS als de Opdrachtnemer.

2.3 Het ecologisch werkprotocol

In stap 6 van het werkproces in figuur 2.2 is opgenomen dat een EWP opgesteld wordt. Bij het toepassen van de gedragscode is het opstellen van een EWP verplicht. Het EWP is een document waarin de ecologisch deskundige van Opdrachtnemer aangeeft hoe er rekening wordt gehouden met aanwezigheid van beschermde soorten tijdens de uitvoering van de activiteiten. De vertaling van de eisen en voorwaarden in de Gedragscode naar de situatie in het veld wordt hierin gemaakt. In het document worden concrete en specifieke maatregelen opgenomen die schade aan flora en fauna voorkomt en/of beperkt. Deze maatregelen moeten bovendien onderbouwd zijn. Daarnaast voorziet het document in andere afspraken, zoals met welke soorten en activiteiten rekening gehouden moet worden, of aan de voorwaarden van de Gedragscode voldaan wordt en op welke manier de ecologisch deskundige Opdrachtnemer betrokken moet worden tijdens de uitvoering. Ook moet het document voorzien in maatregelen die vanuit de zorgplicht toegepast worden. Het EWP en eventuele wijzigingen daarvan worden met Bevoegd Gezag gedeeld in geval het gaat om Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen. Het EWP dient voor zowel B&O als RI op de locatie aanwezig te zijn bij uitvoering van in het EWP beschreven activiteiten.

Te beschrijven onderdelen in het ecologisch werkprotocol
De volgende aspecten moeten tenminste in een EWP terug te vinden zijn:

Een concrete beschrijving van de voorgenomen activiteiten (wat gaat er waar, wanneer en hoe gebeuren) en of deze onder B&O of RI thuishoren.

- a. Een concrete beschrijving van de voorgenomen activiteiten (wat gaat er waar, wanneer en hoe gebeuren) en of deze onder B&O of RI thuishoren.
- b. De begrenzing van het areaal waarbinnen de activiteiten uitgevoerd worden en de aanwezigheid van beschermde soorten weergegeven op kaart of GIS-viewer (die ook voor RWS of een handhaver van Bevoegd Gezag te raadplegen is).
- c. De resultaten, herkomst en actualiteit van de gegevens over de aanwezige beschermde soorten volgend uit de NDFE, de

bronnenstudie, het oriënterend veldbezoek en eventueel uitgevoerd soortonderzoek.

- d. De functie die het projectgebied heeft voor de aanwezige soorten (bijvoorbeeld [leefgebied](#), vliegroute, rustplaats) en of er voor de betreffende soorten uitwijkmogelijkheden zijn naar andere geschikte en bereikbare gebieden buiten het projectgebied, hierbij rekening houdend met cumulatie. De functie en de uitwijkmogelijkheden voor de aanwezige soorten, moeten ook op kaart worden opgenomen.
- e. De onderbouwing dat de Gedragscode van toepassing is met daarin verwijzend naar de relevante stappen uit dit werkproces en bijbehorende toelichting.
- f. Een concrete beschrijving van de te verwachten effecten van de activiteiten op de aanwezige soorten, gerelateerd aan de verbodsbepalingen van de Ow en de functie van het gebied voor de soorten, en of deze effecten tijdelijk of blijvend van aard zijn.
- g. Een overzicht van de te nemen maatregelen per activiteit en soort(groep) afkomstig uit deze Gedragscode ([hoofdstuk 4](#) en/of [5](#)).
- h. Op welke wijze invulling wordt gegeven aan de zorgplicht voor alle in het wild voorkomende flora en fauna.
- i. Of er sprake is van strijdigheid van de voorgeschreven maatregelen onderling of andere verplichtingen uit het contract.
- j. Hoe omgegaan wordt met het onverwachts aantreffen van beschermde soorten tijdens de uitvoering.
- k. De Opdrachtnemer, de Opdrachtgever en de ecologische deskundige(n) Opdrachtnemer die voor de uitvoering van de activiteiten worden ingeschakeld, de contactgegevens, de bevoegdheden en waarvoor, hoe en wanneer de ecologische deskundige(n) Opdrachtnemer wordt ingeschakeld.
- l. De wijze waarop de Opdrachtnemer de uitvoering van het EWP borgt.
- m. De wijze van registratie van ecologische begeleiding in een logboek.

Ter illustratie is een [documentformat voor een EWP](#) opgenomen. Dit format is geen verplichting. Wel dient het EWP de informatie uit het format te bevatten en de informatie uit de punten hierboven.

Deel 1 Maatregelen

3 Toelichting maatregelen algemeen

De hoofdstukken 4, 5 en 6 beschrijven de maatregelen die kunnen worden toegepast om schade aan soorten te voorkomen of te beperken bij het uitvoeren van activiteiten in het areaal van RWS. Hoofdstuk 3 bevat een toelichting op de voorwaarden en wijze waarop deze maatregelen mogen worden toegepast.

De maatregelen vormen de basis voor het zorgvuldig handelen, dat vereist is om een beroep te kunnen doen op de vrijstelling van de relevante verboden van de Ow. De maatregelen in [hoofdstukken 4 en 5](#) hebben betrekking op beschermde soorten op grond van de [Vogelrichtlijn](#) (VRL), [Habitatrichtlijn](#) (HRL, bijlage IV) en de [verdragen van Bern \(bijlagen I en II\)](#) en [Bonn \(bijlage I\)](#) en andere soorten zoals bedoeld in de Ow. In deze Gedragscode is per soortengroep aangegeven welke maatregelen kunnen worden getroffen om de negatieve effecten die gerelateerd zijn aan de verschillende verbodsbepalingen te voorkomen of te beperken. Daarnaast is de zorgplicht van toepassing op alle van nature in het wild voorkomende soorten.

3.1 Splitsing Beheer en Onderhoud en kleinschalige Ruimtelijke ingrepen

De werkzaamheden waarvoor deze Gedragscode gebruikt kan worden, kunnen worden ingedeeld in twee typen werkzaamheden, namelijk B&O en RI. Bij B&O zijn andere [beschermende maatregelen](#) van toepassing dan bij RI. In de Gedragscode zijn daarom de maatregelen voor B&O en de maatregelen voor RI gesplitst. Daarnaast zijn er soorten die binnen hun bestaande leefgebied of daar buiten objecten in gebruik nemen waarbij vervolgens gevaarlijke situaties kunnen ontstaan. Denk hierbij bijvoorbeeld aan ooievaarsnesten op portalen of graafactiviteiten van bever of das in taluds en waterkeringen. Werkzaamheden die nodig zijn voor het veilig functioneren van deze objecten worden gezien als een activiteit onder B&O, genaamd Veiligheidsbeheer (VB).

De Gedragscode is alleen toepasbaar indien de voorgenomen activiteiten in de Gedragscode zijn opgenomen. Zowel voor B&O als voor RI is een lijst met activiteiten opgenomen waarvoor de Gedragscode toegepast kan worden. In paragraaf 6.5.1 en paragraaf 6.5.2 zijn deze activiteiten tevens gespecificeerd. De soorten en de specifieke situaties, waarvoor het veiligheidsbeheer geldt, zijn beschreven in paragraaf 6.5.1. Bij het doorlopen van in hoofdstuk 2 wordt duidelijk onder welke categorie de activiteiten kunnen vallen.

3.2 Noodzaak en prioritering van maatregelen

De in de gedragscode genoemde maatregelen zijn alleen nodig als een beschermde soort aanwezig is én er verbodsbepalingen voor deze soort (mogelijk) worden overtreden. De maatregelen uit de gedragscode mogen ook gebruikt worden als de verbodsbepalingen niet worden overtreden.

Deze Gedragscode geeft per soortgroep aan welke maatregelen mogelijk zijn om de effecten die gerelateerd zijn aan de verschillende verbodsbepalingen te voorkomen of te beperken. Bij de maatregelen voor B&O zijn zowel maatregelen benoemd die effecten voorkomen als effecten beperken. Bij RI zijn hoofdzakelijk maatregelen opgenomen, die negatieve effecten voorkomen. Alleen voor een beperkte groep soorten zijn bij RI ook maatregelen opgenomen, die negatieve effecten beperken ([paragraaf 5.3](#)).

De maatregelen staan in volgorde van (afnemende) prioriteit op basis van de potentiële effectiviteit (P1 t/m P3). Maatregelen die effecten voorkomen zijn prioritair boven maatregelen die effecten beperken. Als er meerdere maatregelen zijn om effecten te voorkomen of te beperken dan zijn deze onderling ook geprioriteerd (indien van toepassing). Het is mogelijk dat maatregelen een gelijke prioriteit hebben. De maatregelen voor de verschillende verbodsbepalingen zijn onderling niet geprioriteerd. Indien meerdere verbodsbepalingen worden overtreden, zijn de maatregelen voor de verschillende verbodsbepalingen dus tegelijk en altijd van toepassing.

De ecologisch deskundige Opdrachtnemer bepaalt de noodzakelijke maatregelen waarbij de Opdrachtnemer de volgende werkwijze volgt:

- In eerste instantie wordt de meest prioritaire maatregel per verbodsbepaling getroffen op voorwaarde dat deze voor de betreffende soort [effectief](#) is en deze de uitvoering van de voorgenomen activiteit niet onmogelijk of onuitvoerbaar maakt.
- Als het treffen van een maatregel niet mogelijk of effectief is, moeten maatregelen van de dezelfde of eerstvolgende prioriteit worden getroffen.
- Als de meest prioritaire maatregel getroffen wordt, dan zijn de maatregelen met een lagere prioriteit niet aanvullend vereist.
- Niet altijd zijn alle niveaus van prioriteiten aanwezig, bijvoorbeeld omdat een bepaalde maatregel niet is toegestaan voor die soort.
- Als sprake is van maatregelen van gelijke prioriteit worden de maatregelen bij voorkeur in combinatie uitgevoerd, wanneer dit bijdraagt aan de verhoging van de effectiviteit.
- Als meerdere soorten tegelijk aanwezig zijn, kan het voorkomen dat de beschermende maatregelen strijdig met elkaar zijn of zoveel beperkingen opleggen dat uitvoering niet realistisch is.

In deze gevallen kan alsnog een omgevingsvergunning nodig zijn. In het EWP moet worden onderbouwd waarom voor de voorgestelde maatregelen is gekozen.

3.3 Kwetsbare perioden

Per soortengroep zijn op de [website van RVO](#) natuurkalenders beschikbaar, waarin per soort de meest en minst kwetsbare perioden opgenomen zijn. Op deze manier wordt inzicht verkregen in de perioden waarin over het algemeen het best volgens deze Gedragscode kan worden gewerkt. Soortspecifieke kwetsbare periodes zijn ook terug te lezen in [hoofdstuk 4](#) en [5](#). Omdat er op een locatie bij de uitvoering van een activiteit soms meerdere soorten voorkomen met verschillende kwetsbare perioden, is het niet altijd haalbaar om buiten de kwetsbare periode van alle soorten te werken. In deze gevallen moet de [ecologisch deskundige](#) van de Opdrachtnemer in het EWP onderbouwen wat de meest gunstige periode is om de activiteit uit te voeren in relatie tot de kwetsbare perioden van het geheel aan soorten, dat op deze locatie aanwezig is. Hierin wordt rekening gehouden met beschermingsregime, de staat van instandhouding van de aanwezige soorten en de zorgplicht.

3.4 Verstoringsvrije afstand

De verstoringsvrije afstand is de minimale afstand tussen de werkzaamheden en een [voortplantings- en/of rustplaats](#) waarbij er geen verstoring plaatsvindt. De werktechniek is hierbij zeer bepalend (bv. palen heien of palen pulsen). Het is alleen noodzakelijk de verstoringsvrije afstand te bepalen wanneer een soort gebruik maakt van de voortplantings- en rustplaats en/of het essentieel leefgebied/vliegroutes in de periode dat er werkzaamheden worden uitgevoerd.

Soorten zijn veelal gewend aan een bepaalde omvang van geluid, licht en trilling. De bestaande situatie, voorafgaand aan de werkzaamheden, is dan ook maatgevend voor het bepalen van de werkmethoden en de werkafstanden tot een voortplantings- en rustplaats. Daarom is het noodzakelijk dat verstoringsvrije afstand(en) worden bepaald door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer. De wijze waarop de verstoringsvrije afstand(en) zijn bepaald met onderbouwing worden opgenomen in het EWP. Het zorgvuldig handelen binnen de verstoringsvrije afstand maakt deel uit van de verdere uitwerking.

4 Beheer en Onderhoud

Hoofdstuk 4 beschrijft de maatregelen die kunnen worden toegepast om schade aan soorten te voorkomen of te beperken bij het uitvoeren van activiteiten in het kader van B&O. Deze maatregelen kunnen pas gebruikt worden nadat is vastgesteld dat de Gedragscode toegepast kan worden voor het uitvoeren van de activiteiten (paragraaf 2.1).

4.1 Activiteiten Beheer en Onderhoud

Bestendig beheer en onderhoud betreft regelmatig terugkerend beheer of onderhoud dat al langere tijd plaatsvindt zonder dat dit beheer of onderhoud in de weg heeft gestaan aan de vestiging en het behoud van individuen van beschermde soorten in de gebieden waar het beheer of onderhoud plaatsvindt. De activiteiten zijn gericht op het handhaven van de bestaande situatie met inbegrip van de aanwezige soorten, wat bijvoorbeeld kan blijken uit een beheer- of onderhoudsplan.

Binnen RWS gaat het hierbij onder andere om (groen) beheerplannen, instandhoudingsplannen of onderhoudskaders. Zodra veranderingen worden doorgevoerd, waarbij wijzigingen plaatsvinden die afbreuk doen aan de instandhouding van de bestaande situatie en/of het leefgebied en/of de standplaats van beschermde soorten, is er geen sprake meer van bestendig Beheer en Onderhoud (B&O), maar van een ruimtelijke ingreep. Dit geldt bijvoorbeeld voor activiteiten waarbij een (tijdelijke) functieverandering optreedt of waarbij de activiteit leidt tot meer ruimtebeslag. Deze activiteiten zijn beschreven in hoofdstuk 5.

Onderstaand zijn de activiteiten opgenomen, die in het kader van de Gedragscode worden verstaan onder B&O. Het is een bundeling van verschillende specifieke activiteiten die vergelijkbaar zijn qua aard van de werkzaamheden en effecten op beschermde soorten. In paragraaf 6.5.1 is een toelichting op elk van deze activiteiten opgenomen.

Activiteiten B&O:

- B&O aan houtachtige vegetaties;
- B&O aan kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein;
- B&O aan wateren;
- B&O aan gebouwen en infrastructurele bouw- en kunstwerken;
- B&O aan waterbouwkundige kunstwerken;
- B&O aan kleine voorzieningen en (vaar)wegmeubilair;
- B&O aan wegen en verhardingen;
- Veiligheidsbeheer specifieke soorten

Voordat gestart kan worden met het opstellen van het ecologisch werkprotocol dient eerst bepaald te worden of de activiteiten daadwerkelijk uitgevoerd kunnen worden op basis van de Gedragscode. Daarvoor dient het stappenplan in figuur 4.1 doorlopen te worden. Wanneer is vastgesteld dat de activiteit daadwerkelijk onder B&O valt, dienen de maatregelen passend te zijn voor de situatie. Indien de voorgeschreven maatregelen niet toegepast kunnen worden in de praktijk, kan de Gedragscode niet toegepast worden en is voor de activiteit een omgevingsvergunning nodig.

Figuur 4.1 Stappenplan om te bepalen of de activiteiten onder Beheer en Onderhoud uitgevoerd kunnen worden.

4.2 Mogelijke effecten van activiteiten op soortgroepen

In tabel 4.1 zijn de activiteiten die vallen onder B&O opgenomen. Per activiteit is opgenomen welke verbodsbepalingen per soortgroep zijn vrijgesteld binnen de Gedragscode.

De verbodsbepalingen zijn:

1. Opzettelijk plukken/verzamelen/afsnijden/ontwortelen/vernielen van planten;
2. Opzettelijk doden/vangen van dieren*;
3. Opzettelijk (ver)storen van dieren**;
4. Beschadigen/vernielen van (vaste) voortplantings-, rustplaatsen;
5. Opzettelijk vernielen/rapen van eieren*.

*Het opzettelijk doden van dieren en vernielen/rapen van eieren valt niet onder de vrijstelling van een gedragscode. Het doden van dieren moet worden voorkomen. Met de maatregelen en zorgvuldigheidseisen die volgen uit de met de gedragscode voorgeschreven werkwijze wordt doden in beginsel voorkomen. Ondanks dat is, mede door de verborgen levenswijze van soorten, niet in absolute zin uit te sluiten dat een enkel individu kan worden geraakt. In dat geval is geen sprake meer van (voorwaardelijk) opzet tot doden van dieren.

**Het verstoren van dieren is alleen verboden wanneer het gaat om Europees beschermde Habitatrichtlijn- en Vogelrichtlijnsoorten. Wanneer het enkel nationaal beschermde soorten betreft, dan is deze verbodsbepaling niet van toepassing binnen de Ow.

Tabel 4.1: overzicht van de verbodsbepalingen per activiteit B&O en soort(groep), de nummers verwijzen naar de verbodsbepalingen.

Beheer en Onderhoud	Planten	Vleer- muizen	Overige zoogdieren	Vogels	Reptielen	Amfibieën	Vissen	Ongewer- velden
Houtachtige vegetaties	1	2,3	2,3	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4		2,3,4,5
Gebouwen en infra- structurele bouw- en kunstwerken	1	2,3,4	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4	2,3,4	2,3,4
Kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein	1	3	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4,5		2,3,4,5
Kleine voorzieningen en (vaar)wegmeubilair	1		2,3	2,3,4,5		2,3,4,5	2,3,4,5	2,4,5
Wateren	1	3	3,4	3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4
Waterbouwkundige kunstwerken	1	2,3,4	3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4	2,3	2,3
Wegen en verhardingen	1		2,3	3	2,3	2,3		
Veiligheidsbeheer			3,4	3,4				

4.3 Maatregelen Beheer en Onderhoud

B&O-werkzaamheden opgenomen in deze Gedragscode zijn gericht op het instandhouden van de bestaande situatie met inbegrip van aanwezige soorten. Dit betekent dat leefgebied van beschermde soorten voor de lange termijn behouden blijft. B&O is vaak ook nodig om dit te bewerkstelligen, omdat door verschillende autonome processen, zoals bijvoorbeeld successie of veroudering van gebruikte materialen, leefgebied op de duur ongeschikt kan worden. Voor de instandhouding van beschermde soorten zijn een aantal algemene maatregelen voor B&O van toepassing, zoals te

zien is in tabel 4.2. Deze maatregelen zijn geprioriteerd, in volgorde van afnemende prioriteit P1 tot en met P3. Voor een toelichting op deze prioritering wordt verwezen naar [paragraaf 3.2](#). In de volgende paragrafen worden deze algemene maatregelen nader uitgewerkt per soortgroep. Hiervoor is gebruik gemaakt van het Reikwijdte-document van RVO (2023a; 2023b; 2024). Niet alle genoemde maatregelen zijn namelijk relevant, toepasbaar of nodig voor alle soortgroepen. Daarnaast kan een soortspecifieke uitwerking van de maatregelen van toepassing zijn.

Tabel 4.2: Algemene maatregelen B&O.

P1	Werken buiten de periode dat dieren aanwezig zijn of planten in bloei staan en zaadsetting, met behoud van het essentiële leef en groeigebied van de betreffende soort, of
P1	Essentieel leefgebied en verblijfplaatsen sparen in de periode dat dieren hier gebruik van maken, werken buiten de kwetsbare periode en werken buiten de verstoringvrije afstand van de soort of maatregelen treffen om verstoring te voorkomen (bijv. afscherming).
P2	Essentiële onderdelen van het leefgebied en de verblijfplaatsen van dieren of belangrijke groeiplaatsen van planten sparen en markeren in het veld.

P3	Werkzaamheden uitvoeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar geschikt leefgebied in de omgeving, of
P3	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uitvoeren, zodat de dieren kunnen uitwijken en altijd essentieel leefgebied en groeiplaatsen van planten beschikbaar blijven.

4.4 Vaatplanten

Nagenoeg alle werkzaamheden van B&O op land, water en oever kunnen leiden tot effecten op planten in al hun ontwikkelingsstadia, zie hiervoor tabel 4.1. In tabel 4.3 en tabel 4.4 worden voor vaatplanten maatregelen genoemd voor het voorkomen of beperken van effecten.

Tabel 4.3: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het vernielen of beschadigen van planten.

P1	Werken buiten de voor de aanwezige soort(en) kwetsbare periode(n), d.w.z. buiten de bloeiperiode en de zaadzetting van de betreffende soort.
P2	De groeiplaats te sparen bij werkzaamheden (incl. bij rijbewegingen en tijdelijke opslag van materieel, grond en dergelijke). De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld. Deze maatregel geldt niet voor maaiwerkzaamheden in het kader van bestendig beheer voor soorten die gebaat zijn bij dit maaibeheer.
P3	De werkzaamheden in ruimte en tijd gefaseerd uit te voeren, rekening houdend met abiotische factoren (bijv. schaduw, vocht), zodanig dat niet alle planten in hetzelfde jaar worden aangetast.

Het beheer van gebieden waar beschermde planten voorkomen is gericht op het behouden of verbeteren van groeiomstandigheden van de beschermde soorten.

Tabel 4.4: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen of beperken van effecten op vaatplanten.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Algemeen	Bij planten in kruidachtige vegetatie en onbegroeid terrein wordt zoveel mogelijk gemaaid/gehooid na de soort specifieke zaadzetting, in overleg met een ecologisch deskundige Opdrachtgever. Groeiplaatsen worden ontzien bij rijbewegingen en bij tijdelijke opslag van materieel, grond en dergelijke. Het maai-beheer is vastgesteld in een beheerplan waarin het gewenste beheer voor verschillende soorten is afgestemd. Bij werkzaamheden wordt in overleg met een ecologisch deskundige bepaald hoe het gevoerde beheer moet worden afgestemd op (abiotische factoren van) beschermde plantensoorten.	
Algemeen	Vaatplanten als muurplanten , jeneverbes en wilde gagel zijn jaarrond kwetsbaar. Bij het uitvoeren van werkzaamheden worden groeiplaatsen van beschermde (muur)planten ontzien. Daarnaast worden de locaties van de beschermde (muur)planten gemarkeerd en abiotische omstandigheden zoals temperatuur, de hoeveelheid licht, de aanwezigheid van water, de samenstelling van de voeg/bodem gehandhaafd.	<ul style="list-style-type: none"> • Muurplanten • Jeneverbes • Wilde gagel
Houtachtige vegetatie	Groeiplaatsen worden zoveel mogelijk ontzien tijdens de werkzaamheden, en de abiotische factoren die de plant nodig heeft worden in stand gehouden. Stammen en snoeiafval worden niet gedeponereerd op groeiplaatsen van deze soorten. Bodemverdichting wordt op deze locaties voorkomen.	
Wateren	In wateren waar drijvende waterweegbree voorkomt wordt regelmatig gefaseerd gebaggerd en/of geschoond, waarbij minimaal 50% per jaar van de soort behouden blijft.	<ul style="list-style-type: none"> • Drijvende waterweegbree
Wateren	Op groeiplaatsen van beschermde soorten wordt het beheer afgestemd op de betreffende soorten. Van belang is te voorkomen dat planten met wortel en al uit de waterbodem worden getrokken. Bij maaiwerkzaamheden wordt in overleg met een ecologisch deskundige bepaald hoe het gevoerde beheer moet worden afgestemd op (abiotische factoren van) beschermde plantensoorten.	

4.5 Vleermuizen

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op vleermuizen vallen onderhoud aan gebouwen, het snoeien van bomen of lijnvormige landschapselementen zoals bomenrijen en houtwallen en het uitvoeren van werkzaamheden met verlichting. De functionele leefomgeving, zoals essentiële foerageergebieden en essentiële vlieg- en migratieroutes, die onlosmakelijk met de voortplantings- of rustplaatsen is verbonden, valt eveneens onder het beschermings-

regime van 11.46 lid 1 van het Bal. Het is hierbij van belang dat de verblijfplaatsen van vleermuizen gespaard blijven.

In tabel 4.5 tot en met tabel 4.8 worden voor vleermuizen maatregelen genoemd voor het voorkomen of beperken van effecten.

Tabel 4.5: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van vleermuizen.

P1	Werken buiten de kwetsbare perioden, d.w.z. buiten de periode dat locaties gebruikt worden als paarplaats, winterverblijf, zomerverblijf of kraamkolonie, afhankelijk van de functie van het gebied voor vleermuizen.
P2	Locaties te sparen in de periode dat ze wel gebruikt worden als paarplaats, zomerverblijf. De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld.
P3	In en uitvliegopeningen blijven toegankelijk en de constructie met voortplantings en rustplaatsen blijft behouden of wordt direct hersteld.

Tabel 4.6: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het opzettelijk verstoren van vleermuizen.

P1	Werken buiten de kwetsbare perioden, d.w.z. buiten de periode dat vleermuizen gebruik maken van hun voortplantings of rustplaatsen, essentiële foerageergebieden en essentiële vlieg en migratieroutes, afhankelijk van de functie van het gebied voor vleermuizen, of
P1	Werken buiten de verstoringgevoelige afstand in de periode dat vleermuizen wel gebruikmaken van hun voortplantings of rustplaatsen (paarplaats, zomerverblijf, belangrijke vlieg en migratieroute of belangrijk foerageergebied).
P2	Niet tussen zonsondergang en zonsopkomst te werken in de buurt van voortplantings of rustplaatsen, belangrijke functionele vlieg en migratieroutes en foerageergebieden in verband met licht en geluidsoverlast;
P3	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen t.b.v. beperking van licht en geluid (afscherming, demping etc.).

De **kwetsbare perioden** van de vleermuis lopen globaal van mei tot en met juli (kraamperiode), van november tot en met maart (winter-rustperiode) en van maart tot november (essentieel foerageergebied of essentiële vliegroute). Werkzaamheden worden in leefgebied van vleermuizen tijdens de actieve periode van vleermuizen niet uitgevoerd tussen zonsondergang en zonsopkomst in de buurt van kraam-, winter-, zomer- of paarverblijf, essentiële vlieg- of migratieroutes en foerageergebied in verband met licht- of geluidsoverlast.

Kortdurende werkzaamheden (tot max 2 uur) met geringe verstoring zonder permanente aantasting van essentiële functies kunnen wel worden uitgevoerd binnen de kwetsbare perioden en binnen de verstoringafstand van vaste rust- en verblijfplaatsen. Dit moet worden onderbouwd door een ecologisch deskundige van Opdrachtnemer

Tabel 4.7: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen van vleermuizen.

P2	Locaties te sparen die gebruikt worden als paarplaats, winterverblijf, zomerverblijf of kraamkolonie, essentiële vlieg en migratieroute of essentieel foerageergebied. De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld.
----	--

Tabel 4.8: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen of beperken van effecten op vleermuizen.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen
Algemeen	Werkzaamheden in het leefgebied van de vleermuis worden gefaseerd uitgevoerd, zodanig dat altijd 75% van de aanwezige rustplaatsen per CBS buurt beschikbaar zijn.
Gebouwen en werken	Het B&O van gebouwen en werken duurt maximaal een maand en in de directe omgeving zijn alternatieve voortplantings en rustplaatsen aanwezig. Werkzaamheden mogen niet leiden tot veranderingen in het interne klimaat en toegangen tot de ruimte waar soorten gebruik van maken en mogen niet worden dichtgezet.
Houtachtige vegetatie	Bij B&O aan houtachtige beplanting, het dunnen en/of afzetten van singels en houtwallen bij een essentiële vliegof migratieroute en/of foerageerlocatie dient gefaseerd wordt uitgevoerd. Hierbij wordt maximaal 30% per jaar verwijderd, verspreid over de beplanting, zodanig dat er geen gaten groter dan 7 meter ontstaan tussen hoogopgaande begroeiing hoger dan 2 meter ontstaan die groter zijn de afstand die door de specifieke soort kan worden overbrugd.
Houtachtige vegetatie	Bomen met geschikte holtes of spleten voor vleermuizen en bomen in de directe omgeving hiervan, worden gemarkeerd en behouden. Dit geldt ook voor houtachtige vegetatie rondom een water die als essentieel foerageergebied wordt gebruikt en houtachtige vegetatie die als essentiële vliegroute wordt gebruikt.
Infrastructurale kunstwerken: bruggen	Bij aanwezigheid van essentiële vliegroutes van vleermuizen door onderdoorgangen of onder bruggen wordt in de periode van november tot en met maart B&O uitgevoerd. Dit is buiten de gebruikperiode. Werkzaamheden aan bruggen of onderdoorgangen met essentiële vliegroutes van vleermuizen kunnen in de actieve periode van deze soortgroep worden uitgevoerd wanneer in de avond en nacht een obstakelvrije doorgang (de soortspecifieke omvang door een ecologisch deskundige te bepalen), onder het plafond/brugdek toegankelijk blijft voor vleermuizen. Werkzaamheden uitsluitend bij daglicht uitvoeren. Aanwezige begeleidende begroeiing, richting de onderdoorgang of brug behouden. Eventuele verlichting mag de functionaliteit van de essentiële vliegroute niet beperken.
Wateren en oevers en kruidachtige vegetatie	Tot slot geldt bij wateren en oevers dat indien kruidachtige vegetatie bij een plas of watergang (zoals riet) een essentiële functie vervult van beschutting tegen wind of instraling van licht op het water, dan kan jaarlijks maximaal 50% van de oppervlakte kruidachtige vegetatie worden gemaaid.

4.6 Overige zoogdieren

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op zoogdieren (anders dan vleermuizen) in al hun ontwikkelingsstadia vallen alle werkzaamheden op het land en oeverzone en voor een aantal soorten ook in het water, zie tabel 4.1. De functionele leefomgeving die onlosmakelijk met de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen is verbonden, valt eveneens onder het beschermingsregime van 11.46

lid 1 of 11.54 lid 1 Bal. Deze verblijfplaatsen dienen gespaard te blijven. In tabel 4.9 tot en met tabel 4.12 worden voor overige zoogdieren maatregelen genoemd voor het voorkomen of beperken van effecten.

Tabel 4.9: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van overige zoogdieren.

P1	Overdag te werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de dieren aanwezig zijn (afhankelijk van de functie van het gebied).
P2	De voortplantings- of rustplaatsen te sparen in de periode dat de betreffende soorten daar wel gebruik van maken (afhankelijk van de functie van het gebied), de locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld, en werkzaamheden uitvoeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar geschikt leefgebied in de omgeving, of
P2	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uitvoeren, zodat de dieren kunnen uitwijken en altijd essentieel leefgebied beschikbaar blijft.
P3	Passende tijdelijke inrichtingsmaatregelen te treffen waarmee voorkomen wordt dat dieren zich op het werkerrein vestigen (bijvoorbeeld het plaatsen van rasters).

Tabel 4.10: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het opzettelijk verstoren van overige zoogdieren.

P1	Overdag te werken buiten de kwetsbare periode (afhankelijk van de functie van het gebied) en de essentiële onderdelen van het leefgebied te markeren en te ontzien. Essentiële onderdelen verschillen per soort, en moeten worden bepaald door een ecologisch deskundige (o.a. belangrijke routes, foerageergebieden, verbindingzones, voedselbomen).
P2	De werkzaamheden buiten de verstoringvrije afstand van de betreffende soort uit te voeren.
P3	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen (bijvoorbeeld afscherming van beweging en geluid).

Tabel 4.11: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het beschadigen of vernielen van (vaste) voortplantings- of rustplaatsen van overige zoogdieren.

P1	Voortplantingsplaatsen en rustplaatsen te sparen. De voortplantings of rustplaatsen worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld. Bij het sparen van voortplantings of rustplaatsen moet eveneens rekening worden gehouden met een verstoringvrije zone om deze soorten heen. De grootte van deze zone wordt bepaald door de ecologisch deskundige.
----	---

Tabel 4.12: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen of beperken van effecten op overige zoogdieren.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Algemeen	De kwetsbare voortplantingsperiode van de steenmarter, boommarter, bunzing, egel, hermelijn, molmuis, ondergrondse woelmuis, tweekleurige bosspitsmuis en wezel is van maart tot en met augustus.	<ul style="list-style-type: none"> • Boommarter • Bunzing • Egel • Hermelijn • Molmuis • Ondergrondse woelmuis • Steenmarter • Tweekleurige bosspitsmuis • Wezel
	Takkenrillen worden alleen weggehaald indien er voldoende alternatieve verblijfsmogelijkheden zijn voor deze soorten. In het leefgebied van hermelijn, wezel, bunzing en egel dient tijdens en na snoeiwerkzaamheden voldoende dekking aanwezig te blijven. Vrijkomend snoeiafval kan in het leefgebied van deze soorten worden achtergelaten en op takkenrillen worden gelegd.	
	Bij aanwezigheid van een kraamverblijf worden de werkzaamheden uitgevoerd buiten de kwetsbare kraamperiode. De kwetsbare periode is van half maart tot en met augustus.	<ul style="list-style-type: none"> • Boommarter • Bunzing • Egel • Hermelijn • Steenmarter • Wezel
	Voor de egel is het belangrijk dat de overwinteringslocaties in de kwetsbare winterrustperiode niet worden aangetast. Deze periode is van november tot en met maart.	<ul style="list-style-type: none"> • Egel
	Bij werkzaamheden aan kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein is het voor de molmuis, ondergrondse woelmuis en tweekleurige bosspitsmuis van belang dat, net als bij de noordse woelmuis, deze worden uitgevoerd buiten de meest kwetsbare periode. De kwetsbare periode is van november tot en met augustus	<ul style="list-style-type: none"> • Molmuis • Ondergrondse woelmuis • Tweekleurige bosspitsmuis
	Werkzaamheden in de buurt van rustplaatsen van zeehonden worden uitgevoerd buiten de kwetsbare periode waarin de jongen worden gezoogd. De kwetsbare periode van de gewone zeehond is van mei tot en met half augustus en die van de grijze zeehond van half november tot en met eind december.	<ul style="list-style-type: none"> • Zeehonden
Houtachtige vegetaties	Essentiële onderdelen van het leefgebied van de eekhoorn worden gemarkeerd, ontzien en tijdens de voortplantingsperiode in stand gehouden. Deze periode is van januari tot en met augustus. Dit betreft bomen met eekhoornnesten en voedselbomen. Verstoring wordt voorkomen door op afstand te werken. Werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de voortplantingsperiode. Reservenesten van eekhoorns mogen alleen worden verwijderd wanneer door een ecologisch deskundige is vastgesteld dat het nest niet in gebruik is en in de omgeving voldoende alternatieve nestmogelijkheden beschikbaar zijn. Een enkele voedselboom kan worden verwijderd, afhankelijk van overblijvende voedselbomen en populatiegrootte.	<ul style="list-style-type: none"> • Eekhoorn
Houtachtige vegetaties en Kruidachtige vegetaties	Bij hertachtigen en zwijnen moet er gewerkt worden buiten de kwetsbare kraamperiode nabij voortplantings en rustplaatsen. De kwetsbare periode is van edelhert en damhart in mei en juni en van wild zwijn in maart en april. In de soortspecifieke paarperiode worden geen werkzaamheden verricht op foerageerlocaties en migratieroutes die in deze periode worden gebruikt. In essentiële onderdelen van het leefgebied (kraamlocaties) de werkzaamheden faseren waarbij maximaal 30% van de houtachtige vegetatie wordt bewerkt en maximaal 70% van de kruidachtige vegetatie wordt bewerkt.	<ul style="list-style-type: none"> • Hertachtigen • Zwijnen

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Houtachtige vegetaties en Kruidachtige vegetaties	<p>Bij B&Owerkzaamheden aan bomen en beplantingen mogen nesten van eikelmuis en hazelmuis in bomen en struiken niet worden aangetast. Dit geldt ook voor bodemnesten in de kruidachtige begroeiingen. In het leefgebied van deze soorten (in ieder geval binnen 300 meter van het nest) dient voldoende structuur en dekking aanwezig te blijven. Het beheer van deze gebieden dient te worden aangepast aan de ecologische vereisten van eikelmuis en hazelmuis. Verder moet er rekening gehouden worden met de kwetsbare periode van de eikelmuis en hazelmuis. De kwetsbare periode is van april tot en met november.</p> <p>Werkzaamheden in houtachtige vegetatie kunnen het beste uitgevoerd worden tijdens de winterrust in de periode december tot en met maart. Werkzaamheden aan kruidachtige begroeiingen kunnen het beste plaatsvinden na de winterslaap en voor de voortplantingstijd (dus van 1 april tot 1 mei) en aan het eind van de voortplantingstijd (1 oktober tot 1 december). Bodemnesten worden gespaard door vegetatie niet laag bij de grond weg te maaien.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eikelmuis • Hazelmuis
Kruidachtige vegetaties	<p>Grasland of rietland in leefgebied van de noordse woelmuis wordt maximaal eenmaal per jaar gemaaid, waarbij minimaal 50% van het leefgebied in stroken of vlakken behouden blijft, bijvoorbeeld in de vorm van stroken van minimaal 5 meter breed. Deze fasering moet nader worden uitgewerkt in het EWP en er wordt gemaaid op minimaal 10cm hoogte. Werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de kwetsbare periode. De kwetsbare periode loopt van november tot en met augustus.</p> <p>Wanneer in de winter het voorkomen van noordse woelmuis kan worden uitgesloten omdat het perceel te nat is, mogen werkzaamheden ook in de winterperiode worden uitgevoerd.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Noordse woelmuis
Wateren en oevers en Kruidachtige vegetatie	<p>In het leefgebied van de waterspitsmuis vinden werkzaamheden aan wateren en oevers buiten de kwetsbare perioden plaats. Dit zijn de voortplantingsperiode van april tot en met augustus en de winterrustperiode van december tot en met februari. Werkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd. Van het leefgebied wordt maximaal 50% per jaar geschoond in stroken van 250 meter in de lengte van de oever. Het baggeren of schonen vindt plaats vanaf de kant met ongeschikt habitat voor de waterspitsmuis dit wordt bepaald door de ecologische deskundige Opdrachtnemer. Bij het baggeren dient vertroebeling van het water zo veel mogelijk voorkomen te worden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Waterspitsmuis
Houtachtige vegetaties, Kruidachtige vegetaties en Wateren en oevers.	<p>Essentiële onderdelen van het leefgebied van de bever, das en otter worden gemarkeerd en worden niet aangetast. Naast burchten en holen waar dieren in verblijven gaat het hier om essentiële routes die worden gebruikt en/of essentiële foerageergebieden. Deze essentiële onderdelen dienen, net als een verstoringvrije afstand om verstoring te voorkomen, te worden bepaald door een ecologisch deskundige. Binnen de verstoringvrije zone kan met handgereedschap worden gewerkt indien werkzaamheden overdag en buiten de kwetsbare voortplantingsperiode worden uitgevoerd.</p> <p>De kwetsbare voortplantingsperiode van de bever is van mei tot en met augustus, die van de das van december tot en met juni en die van de otter van april tot en met augustus. Binnen de beschermingszone blijven bomen en struiken in de directe omgeving van de burcht of hol van das, bever en otter zoveel mogelijk staan. Wissels en ingangen van de burcht blijven vrij van takken en stammen. Daarnaast is voor de bever van belang dat wintervoorraden takken niet worden weggehaald. Het verwijderen van een of enkele bomen in essentieel leefgebied van deze soorten is toegestaan, mits voldoende dekking aanwezig blijft en voor bever voldoende voedselbomen gehandhaafd blijven. De velrichting is van de burcht/hol af.</p> <p>Niet werken vanaf de oever waarin zich een hol of burcht bevindt in de periode net voor en na de zonsondergang dan wel zonsopkomst of bij ijsgang.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bever • Das • Otter

Veiligheidsbeheer Das en Bever

Voor recente dassen- en beveractiviteit in wegtaluds, wegcunetten en waterkeringen waardoor in de nabije toekomst onveilige situaties ontstaan, is het mogelijk via deze Gedragscode het gebruik van deze pijpen en/of hollen te ontmoedigen en de locaties te ontmantelen. **Het gaat hier om niet-acute situaties (niet zijnde calamiteiten)**, waarbij op termijn i.r.t. voornoemde elementen de volksgezondheid of veiligheid in het geding kan komen en actie noodzakelijk is. Deze niet-acute situaties zijn activiteiten die binnen een tijdsbestek van een maand zijn ontstaan.

Het gaat hierbij ook om nieuwe graafactiviteiten op locaties waar eerder op basis van een omgevingsvergunning een dassen- of beverburcht is verwijderd. Ingrijpen is niet toegestaan wanneer het gaat om burchten met een kraamfunctie. Randvoorwaarde is dat de onderhavige trajecten reeds geen primair leefgebied zijn van de soort. Het gaat nadrukkelijk niet om situaties waar dieren zich al gevestigd hebben.

Bij graafactiviteiten van de **das** zijn de volgende maatregelen toegestaan:

- Vaststellen of de pijpen in gebruik zijn door onderzoek met wildcamera's of het blokkeren van de hollen met takken.
- Plaats een dassenpoortje op de ingang van de vluchtpijp, zodat eventueel aanwezige dassen het hol kunnen verlaten, maar niet kunnen terugkeren. Wacht minimaal vijf dagen - met goede weersomstandigheden - totdat een eventueel aanwezige das de vluchtpijp uit eigen beweging heeft verlaten. De periode van vijf dagen kan verkort worden als uit wildcamera-onderzoek of anderszins blijkt dat de das de vluchtpijp al eerder verlaten heeft. Aansluitend worden de hollen met een minikraan nagegraven en eventueel aangevuld en verdicht.
- Alternatief voor het plaatsen van een dassenpoortje is het handmatig ongeschikt maken van vluchtpijpen:
 - Maak de ingang van de vluchtpijp voor $\frac{3}{4}$ dicht. De grond wordt niet aangestampt of verdicht en via de bovenkant kan nog lucht de vluchtpijp inkomen.
 - Inspecteer vervolgens de vluchtpijp om de dag op graafsporen en dassensporen. Indien de ingang van de vluchtpijp weer open is gegraven, herhaal dan opnieuw het voor driekwart dichtmaken van de ingang van de vluchtpijp.
 - Herhaal het voor driekwart dichtgooien met grond net zo vaak tot de das uit eigen beweging is vertrokken. Pas als de voor driekwart dichtgemoede ingang 14 dagen achtereenvolgend niet meer is open gegraven, wordt de vluchtpijp met een minikraan nagegraven, aangevuld, eventueel (met uithardend materiaal) verdicht en kan, indien gewenst, de betreffende locatie ook opnieuw worden ingezaaid.
- De ecologisch deskundige legt altijd de uitgevoerde werkwijze vast in een logboek.

In geval van graafwerk van **bevers** kunnen dieren worden ontmoedigd door de volgende werkwijze

- Versper de ingang van de hollen met de hand voor $\frac{3}{4}$ met grond of takken. Stamp of verdicht de grond niet; er moet nog lucht het hol in kunnen komen. Als een hol voor $\frac{3}{4}$ is dichtgezet, wordt de graaf- of vraatactiviteit vervolgens gemonitord. Herhaal deze handeling totdat uit controle blijkt dat de ingang naar het hol niet meer geopend wordt.
- Als uit controle van het hol (middels wildcamera's) blijkt dat de bever het hol heeft verlaten of als na minimaal 3 aaneengesloten dagen geen graaf- of vraatsporen meer worden waargenomen, dan kunnen de hollen (al dan niet met behulp van een minikraan) zorgvuldig worden nagegraven, aangevuld, eventueel (met uithardend materiaal) verdicht en kan, indien gewenst, de betreffende locatie ook opnieuw worden ingezaaid.
- Het is hierna vervolgens toegestaan aanvullende maatregelen te treffen om de dieren blijvend te weren. Te denken valt hierbij onder meer aan het plaatsen van damwanden, het ingraven van gaas en het verwijderen van de aanwezige vegetatie waarmee dekking, voedselaanbod alsook de mogelijkheid voor het maken van beverdammen wordt weggenomen (houdt hierbij echter ook rekening met andere natuurwaarden). De schaalgrootte van betreffende voorzieningen is daarbij onder dit scenario, in geval van afwezigheid van primair leefgebied, in beginsel geen limiterende factor. Wel wordt verwacht dat de betrokken ecologisch deskundige Opdrachtnemer e.e.a. op basis van de veiligheidsrisico's en actuele stand van zaken rondom de beverpopulatie in de omgeving nader onderbouwd/ documenteert.
- (Aanzetten tot) beverdammen kunnen gelijktijdig met het definitief ontmantelen van aangetroffen beverhollen worden weggenomen met rijdend materiaal (bijv. een kraan). Indien dit eerder gebeurt op het moment dat nog onderzoek plaatsvindt naar de bewoningsstatus van hollen zoals hiervoor vermeld, gebeurt zulks in handkracht voor zover daarbij potentieel risico aanwezig is op fysieke aantasting van hollen (en dieren). Het vrijkomende hout wordt afgevoerd.
- De ecologisch deskundige legt altijd de uitgevoerde werkwijze vast in een logboek.

4.7 Vogels

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op vogels in al hun ontwikkelingsstadia vallen alle werkzaamheden op land, water en oever. Tijdens de werkzaamheden moet rekening worden gehouden met het broedseizoen van algemene vogelsoorten. De meeste algemene soorten maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Deze vogelnesten vallen in principe alleen tijdens het broedseizoen onder de bescherming van artikel 11.37 lid 1 Bal. De Ow kent geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het gaat erom of er een broedgeval is. Er is voor deze algemene soorten waarschijnlijk geen omgevingsvergunning nodig voor werkzaamheden buiten het broedseizoen. Buiten het soort-specifieke broedseizoen mogen dergelijke nesten worden verplaatst of verwijderd, maar daar zijn uitzonderingen op. Daarnaast zijn er

binnen de Ow nesten van vogels met een jaarrond beschermde status. Dit zijn nesten van honkvaste broeders en/of waar de vogels ieder jaar terugkeren naar hetzelfde nest.

Het ministerie van LNV verstaat onder nesten die jaarrond beschermd zijn, de volgende categorieën:

1. Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als nest en rustplaats (bijv. steenuil).
2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak erg specifiek en limitatief beschikbaar (bijv. roek, gierzwaluw, huismus).
3. Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (bijv. ooievaar, kerkuil, slechtvalk).
4. Vogels die jaar in jaar uit gebruikmaken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen (bijv. boomvalk, buizerd, ransuil).
5. Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen. Alleen wanneer zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden aanwezig zijn, zijn deze nesten jaarrond beschermd.

Bij werkzaamheden waar RVO bevoegd is, wordt gebruik gemaakt van [de landelijke jaarrond beschermde vogellijst](#).

Voor werkzaamheden waar een provincie bevoegd is geldt mogelijk een afwijkende lijst voor vogels. Bij werkzaamheden waar een provincie bevoegd gezag is moet dus ook rekening worden gehouden met een afwijkende lijst van de desbetreffende provincie; zie paragraaf 6.4.3.

De functionele leefomgeving, zoals foerageergebieden die onlosmakelijk met de nest- of rustplaats zijn verbonden, valt eveneens onder het beschermingsregime artikel 11.37 lid 1 Bal. Hierbij moet ook rekening worden gehouden met jaarrond beschermde soorten, waarvan de jongen reeds het nest verlaten, voordat ze vliegvlug zijn, zoals weidevogels en ransuilen.

Daarnaast wordt in het kader van de zorgplicht, in overige foerageergebieden en rustgebieden verontrusting van vogels voorkomen of beperkt volgens de maatregelen voor nest- of rustplaatsen.

In gebouwen kunnen jaarrond beschermde vogelsoorten nesten maken onder (zoals huismus) of op dakconstructies (zoals visdief, scholekster of slechtvalk), holtes in muren (zoals gierzwaluw) of in nabijgelegen schuren (zoals kerkuil). Bij civieltechnische werken kunnen nesten aanwezig zijn van bijvoorbeeld duiven, huiszwaluw, boerenzwaluw of grote gele kwikstaart. In houtachtige beplantingen gaat het om nesten van roeken, roofvogels en uilen.

In tabel 4.13 tot en met tabel 4.16 worden voor vogels maatregelen genoemd voor het voorkomen of beperken van effecten.

Tabel 4.13: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van vogels.

P1	Nesten en holen te sparen in de periode dat vogels hiervan gebruik maken, gedurende de soortspecifieke broedperiode. Voor nesten en holen die jaarrond beschermd zijn, is deze maatregel het gehele jaar van toepassing. De nesten en holen worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld, en
P1	Werken buiten de periode dat jonge vogels nog niet vliegvlug zijn.
P3	Het gebied voor aanvang van de werkzaamheden tijdelijk ongeschikt te maken in de periode dat de dieren niet aanwezig zijn, zodat ze zich daar niet gaan vestigen, bijvoorbeeld in het geval van potentiële broedplaatsen van duiven bij werkzaamheden aan bruggen en viaducten. Dit is uiteraard alleen mogelijk bij nesten die niet jaarrond beschermd zijn en wanneer voldoende leefgebied in de omgeving aanwezig is.

Tabel 4.14: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het opzettelijk storen van vogels, voor zover deze storing van [wezenlijke invloed](#) is.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de vogels gebruikmaken van de nesten en holen. Voor nesten en holen die jaarrond beschermd zijn kan deze maatregel het gehele jaar van toepassing zijn (bv. steenuil en kerkuil). In dat geval dienen de werkzaamheden uitgevoerd te worden in de minst kwetsbare periode (bijvoorbeeld buiten de voortplantingsperiode of vorstperioden). De functie als broed en/of rustlocatie dient behouden te blijven, of
P1	De werkzaamheden buiten de verstoringsvrije afstand van de nest of rustplaatsen uit te voeren.
P2	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen (bijvoorbeeld afscherming van licht, beweging of geluid).

Tabel 4.15: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het opzettelijk vernielen of beschadigen van nest- of rustplaatsen van vogels en het opzettelijk vernielen of beschadigen van vogeleieren.

P1	Nest of rustplaatsen te sparen in de periode dat de vogels hiervan gebruikmaken. Voor nesten en holen die jaarrond beschermd zijn, kan deze maatregel het gehele jaar van toepassing zijn. De nest of rustplaatsen worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld zodat deze locatie zijn functie als broed en/of rustlocatie behoudt.
P2	Het gebied ongeschikt maken als nest of rustplaats voor aanvang van het broedseizoen (uiteraard alleen mogelijk voor nesten die niet jaarrond beschermd zijn); indien er op basis van een omgevingscheck in de omgeving voldoende mogelijkheden zijn voor het maken van nieuwe nesten door de vogels.

Tabel 4.16: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen of beperken van effecten op vogels.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Algemeen	<p>Voor nesten die jaarrond worden gebruikt of waar elk jaar naartoe wordt teruggekeerd geldt dat deze functies behouden moeten blijven.</p> <p>Op het moment dat er in de kruidachtige vegetatie jonge weidevogels aanwezig zijn die nog niet kunnen vliegen, worden werkzaamheden niet uitgevoerd. Nesten van groundbroeders worden gemarkeerd in het veld. De werkzaamheden worden zodanig uitgevoerd dat nesten behouden blijven (te bepalen door een ecologisch deskundige) en in de directe omgeving van het nest voldoende dekking en foerageermogelijkheden aanwezig blijven (minimaal 50m²). De markering wordt direct na het maaien verwijderd.</p> <p>Bij alle vogelsoorten worden de werkzaamheden uitgevoerd buiten de soortspecifieke broedperiode(n).</p>	
Houtachtige vegetatie	<p>Het periodiek afzetten of terugzetten van houtachtige vegetatie, zoals bij hakhoutbeheer, wordt gefaseerd uitgevoerd. Hierbij wordt maximaal 30% van het (lijn) element per jaar teruggezet en blijven er in de directe omgeving voldoende alternatieve broedmogelijkheden beschikbaar.</p> <p>Knot en fruitbomen die deel uitmaken van essentieel leefgebied van de steenuil worden gefaseerd gesnoeid, waarbij per jaar in een bomenrij maximaal 50% van de bomen wordt geknot en oude fruitbomen behouden blijven.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Steenuil
Kruidachtige vegetatie	<p>Bij kruidachtige vegetatie geldt voor vogels dat maaien van riet en ruigte waarin sprake is van essentieel leefgebied van vogels ruimtelijk gefaseerd dient te worden uitgevoerd, buiten de soortspecifieke broedperiode(n). Per jaar wordt maximaal 30% gemaaid, waarbij er meerjarig riet aanwezig blijft dat eens in de 3 à 4 jaar wordt gemaaid.</p>	
Gebouwen en infrastructurele bouw- en kunstwerken	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de broedperiode. De broedperiode betreft een indicatieve periode voor huismus van maart tot en met augustus voor steenuil van februari tot en met juli en voor kerkuil februari van tot en met augustus. Voor huismus worden vorstperiodes ook aangemerkt als kwetsbare periode. • De rustplaatsen zijn 's avonds en nachts weer beschikbaar of zijn maximaal 1 maand aaneengesloten niet te gebruiken. In dit laatste geval dienen in de directe omgeving alternatieve rustplaatsen beschikbaar te zijn; • De dieren krijgen de gelegenheid de werklocatie uit eigen beweging te verlaten; • De constructie met voortplantings en rustplaatsen en invliegopeningen behouden blijft of direct wordt hersteld. <p>Aanwezige muurbegroeiing van essentieel belang voor de huismus dient behouden te blijven. Ook struiken die worden gebruikt als vaste rust en schuillocatie en daarmee een essentieel onderdeel vormen van het leefgebied, markeren en behouden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Huismus, • Kerkuil • Steenuil
	<p>Werkzaamheden worden bij huismus gefaseerd uitgevoerd, zodanig dat altijd 75% van de aanwezige rustplaatsen op het RWS areaal per CBS buurt per jaar beschikbaar zijn.</p> <p>Werkzaamheden faseren in ruimte en tijd waarbij:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de soortspecifieke broedperiode. Dit is een indicatieve periode van maart tot en met juli en voor gierzwaluw van mei tot en met juli, voor slechtvalk van februari tot en met augustus en voor visdief mei tot en met augustus. • In en uitvliegopeningen toegankelijk blijven. • De constructie met voortplantings en rustplaatsen behouden blijft. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gierzwaluw • Boerenzwaluw • Huiszwaluw • Ringmus • Grote gele kwikstaart • Slechtvalk • Visdief • Zwarte roodstaart
Wateren en oevers	<p>Werkzaamheden worden uitgevoerd buiten het broedseizoen van zwarte stern. Deze kwetsbare periode loopt globaal van mei tot en met juni.</p> <p>Bij broedlocaties van zwarte stern wordt per jaar niet meer dan 30% van de drijvende vegetatie geschoond in het leefgebied/nestgebied.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwarte stern

Veiligheidsbeheer

In specifieke gevallen kunnen beschermde soorten voor onveilige situaties zorgen. Het gaat hierbij om nesten van vogels op wegportalen, verlichtingsmasten en op cruciale delen van infrastructuur. Het is van belang om tijdig en/of regelmatig te schouwen om dergelijke situatie te voorkomen. Indien de situatie desondanks reeds is ontstaan, is het mogelijk om onder voorwaarden maatregelen te nemen. Deze maatregelen zijn gebaseerd op het Reikwijdtedocument van RVO (RVO, 2023a; RVO, 2023b, RVO 2024). Het betreft voor vogels, het verwijderen/verplaatsen nesten van boomvalk, torenvalk, raaf, zwarte kraai en ooievaar op portalen, wegverlichting, e.d.

De werkzaamheden in deze categorie omvatten het snoeien, verplaatsen of verwijderen van nesten van vogels omdat veiligheid in het geding komt (m.n. kortsluiting, zware nesten die naar beneden kunnen vallen of te zwaar worden voor de constructie) of omdat noodzakelijk uit te voeren onderhoud op een specifieke locatie wordt belemmerd door de aanwezigheid van een nest of omdat de veiligheid in het geding komt bij niet volledig kunnen gebruiken van cruciale delen van infrastructurele werken (zoals bruggen, sluisen en stuwten).

Per situatie dient beoordeeld te worden of snoei volstaat, of het bestaande nest verplaatst kan worden naar een niet risicolocatie, of dat dit niet mogelijk is en een kunstmatige nestgelegenheid wordt geboden. Het verplaatsen en aanbieden van kunstmatige nestgelegenheid dient binnen de mast/portaal (of voor bovenleidingportalen de eerstvolgende portaal) van het aangetroffen nest plaats te vinden. In alle gevallen geldt dat het verwijderen van een nest met broedsel niet onder deze Gedragscode valt. Indien dit aan de orde is, d.w.z. dat reeds eieren of jongen in het nest aanwezig zijn, dan moet worden gewacht tot het broedsel is afgerond, voordat kan worden ingegrepen.

Alle soorten VRL

- Bij voortplantings- of rustplaatsen van beschermde vogelsoorten geen werkzaamheden uitvoeren. Deze elementen dienen te worden gemarkeerd en ontzien tijdens de werkzaamheden. Geluids- en visuele verstoring van broedgevallen dient voorkomen te worden.
- Werkzaamheden uitvoeren buiten de soortspecifieke broedperiode. Indien noodzakelijk onderhoud moet worden uitgevoerd, dan mogen nesten worden gesnoeid of tijdelijk verplaatst en na uitvoering van werkzaamheden weer teruggeplaatst, mits het fundament van het nest behouden kan blijven. Dit is niet toegestaan voor visarend.

Voor onderstaande soorten zijn aanvullende maatregelen toegestaan:

Buizerd en raaf

- Buiten de soortspecifieke broedperiode mogen nesten binnen dezelfde mast/portaal/cruciale onderdelen van de infrastructuur worden verplaatst als deze aanwezig zijn op aangegeven risicolocaties, op plekken waar noodzakelijk onderhoud nodig is of als ze een belemmering vormen voor de bediening van kunstwerken. Dit is alleen toegestaan als het fundament van het nest behouden kan blijven. De oorspronkelijke locatie van het nest dient ongeschikt te worden gemaakt voor nestbouw.

Ooievaar, boomvalk, slechtvalk, torenvalk

- Buiten de soortspecifieke broedperiode mogen nesten binnen dezelfde mast/portaal/cruciale onderdeel van de infrastructuur worden verplaatst die aanwezig zijn op aangegeven risicolocaties, op locaties waar noodzakelijk onderhoud moet worden uitgevoerd of waardoor kunstwerken niet meer kunnen worden bediend. Als verplaatsen met behoud van het nest niet mogelijk is, mag het nest worden verwijderd en vervangen met een kunstmatig nest, zoals hieronder per soort aangegeven.
- Kunstmatige nestgelegenheid dient op korte afstand (binnen 75 meter) van het aangetroffen nest te worden gerealiseerd binnen dezelfde mast/portaal/cruciale onderdelen van de infrastructuur. De oorspronkelijke locatie van het nest dient ongeschikt te worden gemaakt voor nestbouw.
- Nesten van **ooievaar** in aanbouw op risicolocaties waar veiligheid of de stroomvoorziening door dit nest in het geding kunnen komen, mogen worden verwijderd. Van belang is dat het nest duidelijk in aanbouw is: dat nog niet gebroed wordt door een oudervogel en eieren nog afwezig zijn. Het nest is duidelijk nog niet voltooid. Als het nest wel (bijna) voltooid is geldt dat het nest verplaatst kan worden of enkel verwijderd als daarvoor ook een kunstnest op een nabijgelegen locatie wordt teruggebracht.

Vervangende nesten per soort:

- **Ooievaar:** Nestplatform nestplaat.
- **Boomvalk:** rooster in mast/portaal of boomvalk kunstnest.
- **Slechtvalk:** nestkast geschikt voor slechtvalk.
- **Torenvalk:** nestkast geschikt voor torenvalk.

Zwarte kraai

- Nesten van zwarte kraai in aanbouw op risicolocaties waar veiligheid of de stroomvoorziening door dit nest in het geding kunnen komen, mogen worden verwijderd. Van belang is dat het nest geen broedsel bevat.
- Buiten de soortspecifieke broedperiode mogen nesten binnen dezelfde mast/portaal/cruciale onderdelen van de infrastructuur worden verplaatst die aanwezig zijn op aangegeven risicolocaties of die aanwezig zijn op locaties waar noodzakelijk onderhoud moet worden uitgevoerd. Dit is alleen toegestaan als het fundament van het nest behouden kan blijven. De oorspronkelijke locatie van het nest dient ongeschikt te worden gemaakt voor nestbouw. Behoud van het nest is niet noodzakelijk als door een

ecologisch deskundige is vastgesteld dat jaarrondbescherming niet aan de orde is, omdat er voldoende alternatief broedhabitat voor de zwarte kraai in de omgeving aanwezig is. Wel dient binnen territoria van boomvalk, slechtvalk en torenvalk, voldoende aanbod aan alternatieve nesten (kunstnesten,

nestkasten, kraaiennesten) aanwezig te blijven, aangezien deze soorten van deze nesten gebruik maken om in te broeden.

- Dit moet per locatie nader worden uitgewerkt door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer en worden opgenomen in het EWP.

4.8 Amfibieën en Reptielen

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op amfibieën en reptielen in al hun ontwikkelingsstadia vallen werkzaamheden aan kleinere wateren, oevers, ruitges en 's winters ook in opgaande begroeiingen. De functionele leefomgeving die onlosmakelijk met de voortplantings- of rustplaatsen is verbonden, valt eveneens onder

het beschermingsregime van artikel 11.46 lid 1 of 11.54 lid 1 Bal. In tabel 4.17 tot en met tabel 4.20 worden voor amfibieën en reptielen maatregelen genoemd voor het voorkomen of beperken van effecten.

Tabel 4.17: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van amfibieën en reptielen.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de dieren aanwezig of weinig mobiel zijn (afhankelijk van de functie van het gebied). Hierbij dient ook rekening te worden gehouden met de migratieperiode.
P2	De voortplantings en rustplaatsen (voortplantingswateren, overwinteringslocaties, zomerverblijven, broedhopen en dergelijke) te sparen in de periode dat de dieren hier wel gebruik van maken. De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld, of
P2	Werkzaamheden uitvoeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar geschikt leefgebied in de omgeving.
P3	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen waarmee voorkomen wordt dat dieren zich op het werk vestigen (bijvoorbeeld het plaatsen van amfibieënschermen).

Tabel 4.18: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het opzettelijk verstoren van amfibieën en reptielen.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de dieren aanwezig of weinig mobiel zijn (afhankelijk van de functie van het gebied), of
P1	Werkzaamheden buiten de verstoringvrije afstand van de betreffende soort uit te voeren.
P2	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen (bijvoorbeeld afscherming van licht, beweging of geluid).

Tabel 4.19: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het beschadigen of vernielen van (vaste) voortplantings- of rustplaatsen van amfibieën of reptielen en het opzettelijk vernielen van eieren.

P1	Voortplantingslocaties en rustplaatsen (voortplantingswateren, overwinteringslocaties, zomerverblijven, broedhopen en dergelijke) te sparen. De voortplantings of rustplaatsen worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld.
----	--

Tabel 4.20: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen of beperken van effecten op amfibieën en reptielen.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Houtachtige vegetaties	<p>Werken buiten de kwetsbare periode werken van amfibieën en reptielen in essentieel leefgebied in houtachtige vegetaties. De kwetsbare periode is van half augustus tot en met september of in het begin van de voortplanting, dat is in april en mei.</p> <p>In het essentieel leefgebied van amfibieën en reptielen moet in de winterrustperiode, van oktober tot en met maart, de bodem intact gelaten worden (geen beroering, bodemverdichting of stobben uitfrezes) en dienen houtrillen boomstronken en bladhopen te worden ontzien. Deze elementen dienen door een ecologisch deskundige te worden bepaald/gemarkeerd. Jaarlijks mag maximaal 30% van het essentieel leefgebied bewerkt worden.</p> <p>Specifiek geldt voor de boomkikker dat werkzaamheden in essentieel leefgebied in houtachtige vegetaties, met name in houtwallen en braamstruwelen, uitsluitend plaatsvinden buiten de kwetsbare periode, wanneer dieren in winterrust zijn. De kwetsbare periode is van november tot en met januari. Begroeiing wordt gefaseerd afgezet ter verjonging: maximaal 30% van het leefgebied per jaar wordt bewerkt waarbij zowel volgroeide bomen en struweel op zonnige plaatsen behouden blijven. Verdichting van de bodem dient te worden voorkomen.</p> <p>Werkzaamheden in het leefgebied van de vroedmeesterpad en de heikikker dienen te worden uitgevoerd buiten de kwetsbare periode in half augustus tot en met september.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Boomkikker • Heikikker • Vroedmeesterpad
Kruidachtige vegetaties en onbegroeide terrein	<p>Werkzaamheden in kruidachtige vegetaties dienen te worden uitgevoerd buiten de actieve periode van de amfibie of reptielsoort. Globaal is de actieve periode van april tot en met september. De exacte periode dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige.</p> <p>In essentieel leefgebied in kruidachtige vegetatie wordt gefaseerd gewerkt: maximaal 70% per jaar bewerken, in geval van heide is dit maximaal 25 % per jaar. Voor zowel grasland als heide geldt dat de werkzaamheden met behoud van locaties waar overwintering plaats vindt (plekken met pollen, holen, hopen, stronken en takkenrillen) worden uitgevoerd. Het beheer dient gericht te zijn op behoud van schuilmogelijkheden en dekking, afgewisseld met open plekken om te zonnen, dit door kleinschalig te werken, bijvoorbeeld in stroken.</p> <p>Werkzaamheden in kruidachtige vegetaties die het leefgebied vormen van de ringslang dienen te worden uitgevoerd buiten de actieve periode van de soort. De actieve periode is van maart tot en met oktober. De exacte periode dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige.</p> <p>Bij het uitvoeren van maaiwerkzaamheden in de actieve periode van ringslang wordt doden en verwonden voorkomen door in leefgebied van ringslang de rijsnelheid te matigen, maaiwerkzaamheden gefaseerd uit te voeren, een minimale maaihoogte van 10cm te hanteren. En er wordt gewerkt bij een temperatuur boven de 15 graden Celsius zodat dieren kunnen vluchten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ringslang
Faunavoorzieningen	<p>Het schonen van faunatunnels dient buiten de kwetsbare migratieperiode uitgevoerd te worden. De migratieperioden zijn in maart en april en van september tot en met half november.</p> <p>Geleidingsschermen worden jaarlijks onderhouden, waarbij overhangende vegetatie wordt verwijderd en de loopstrook langs het scherm toegankelijk is voor amfibieën. Bij het uitvoeren van werkzaamheden in de migratieperiode mag geen barrièrevorming plaatsvinden van trekkende dieren. Dit betekent dat er niet 's nachts gewerkt wordt ter hoogte van oversteekplaatsen van amfibieën en de amfibieëntunnel toegankelijk blijft voor trekkende dieren.</p>	
Begrazing	<p>Geen begrazing toepassen in structuurrijke delen met veel amfibieën en reptielen, maar periodiek kleinschalig opslag verwijderen. In overige delen dient een lage begrazingsdruk te worden toegepast.</p> <p>Bij voorkeur geen begrazing toepassen in voedselarme gebieden.</p>	
Gebouwen en werken	<p>Bij (delen van) gebouwen waar overwintering van amfibieën en reptielen plaats vindt, worden geen werkzaamheden uitgevoerd in de kwetsbare winterrustperiode. De kwetsbare periode is van oktober tot en met maart. Werkzaamheden mogen niet leiden tot veranderingen in het interne klimaat en toegangen tot de ruimte waar soorten gebruik van maken mogen niet worden dichtgezet.</p>	

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Wateren en oevers	Voor amfibiesoorten die in het water overwinteren moeten werkzaamheden in het water uitgevoerd worden buiten de kwetsbare perioden. De kwetsbare periode is van november tot en met augustus. De voorkeursperiode om te baggeren en schonen is september en oktober. De exacte periode dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige.	• Amfibieën
	Bij amfibiesoorten die niet overwinteren in het water zoals de heikikker , kamsalamander en rugstreppad geldt enkel de voortplantingsperiode als kwetsbare periode. Deze kwetsbare periode is van april tot en met augustus.	
	Bij baggeren en schonen van wateren minimaal 25% van de onderwatervegetatie en de bodem ongemoeid laten. Bij schonen wordt de bodem in zijn geheel ongemoeid gelaten. Bagger/schoonsel op de oever leggen zodat vluchtmogelijkheden aanwezig blijven.	
	Maaierwerkzaamheden langs oevers in essentieel leefgebied van amfibieën vinden maximaal 1 keer per jaar plaats, buiten de actieve periode. Er wordt gefaseerd gemaaid, waarbij een minimale maaihogte van 10cm wordt aangehouden en minimaal 25% van de vegetatie jaarlijks gehandhaafd blijft (bv door in stroken te maaien). De voorkeursperiode om te maaien is van oktober tot en met februari. De exacte periode dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige. Het beheer dient gericht te zijn op behoud van schuilmogelijkheden en dekking, afgewisseld met open plekken om te zonnen.	• Amfibieën
	Bij reptielsoorten worden werkzaamheden aan waters en oevers in eerste instantie uitgevoerd in de winterrustperiode, dit is van oktober tot en met maart. Werkzaamheden in de actieve periode zijn toegestaan als voortplantingsplaatsen ontbreken.	• Reptielen
Het beheer dient gericht te zijn op behoud van schuilmogelijkheden en dekking, afgewisseld met open plekken om te zonnen. Minimaal 25% van de vegetatie blijft jaarlijks gehandhaafd bijvoorbeeld in stroken.	• Reptielen	
Werkzaamheden in de actieve periode zijn toegestaan als voortplantingsplaatsen ontbreken. Oevers die in gebruik zijn als zon en rustlocatie of als voortplantingsbiotoop worden gemarkeerd door een ecologisch deskundige. Baggerslib dient niet op gemarkeerde oevers te worden gedeponereerd. Bij het uitvoeren van maaierwerkzaamheden in de actieve periode van betreffende soorten wordt doden en verwonden voorkomen door in het leefgebied te werken bij hoge temperaturen zodat dieren kunnen vluchten. Er wordt gemaaid met een maaihogte van minimaal 10 cm.	• Reptielen	

4.9 Vissen

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op vissen in al hun ontwikkelingsstadia vallen alle werkzaamheden in het water en op de oever. In tabel 4.21 tot en met tabel 4.24 worden voor vissen maatregelen genoemd voor het voorkomen of beperken van effecten.

Tabel 4.21: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van vissen.

P1	Het leefgebied van de betreffende soorten te sparen (de hele watergang of water).
P2	De werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de kwetsbare periode. Bij watertemperaturen onder de 5 en boven de 20 graden Celsius vinden er geen werkzaamheden plaats, of
P2	Werkzaamheden uit te voeren in zodanige richting dat aanwezige mobiele soorten kunnen uitwijken, of
P2	De werkzaamheden in de tijd en ruimte gefaseerd uit te voeren. Jaarlijks 25% van de vegetatie en waterbodem behouden en bij een volgende bewerking een ander deel behouden.
P3	Indien wenselijk of mogelijk bij baggerwerkzaamheden het materiaal dat afgevoerd gaat worden, te controleren op de aanwezigheid van vissen. De aanwezige dieren worden zo spoedig mogelijk teruggezet dan wel in de nabije omgeving op een geschikte plaats uitgezet.

Tabel 4.22: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het opzettelijk verstoren van vissen.

P1	De werkzaamheden uit te voeren buiten de voor de betreffende soorten kwetsbare periode. Deze periode is afhankelijk van de functie van het gebied voor de betreffende soorten en de watertemperatuur. De periode van winterrust wordt in belangrijke mate bepaald door de temperatuur van het water. De temperatuursafhankelijke activiteit is soortspecifiek en hiermee ook de specifieke periode van winterrust (te bepalen door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer). De kwetsbare voortplantingsperiode van vissen loopt globaal van maart tot en met augustus en dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige, of
P1	De werkzaamheden buiten de verstoringgevoelige afstand van de betreffende soort uit te voeren.
P2	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen (bijvoorbeeld plaatsen van schermen onder water).
P3	Werkzaamheden uit te voeren op zodanige wijze dat aanwezige mobiele soorten kunnen uitwijken.

Tabel 4.23: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het beschadigen of vernielen van (vaste) voortplantings- of rustplaatsen van vissen en het opzettelijk vernielen van eieren.

P1	Voortplantingsplaatsen (paaiplaatsen) en winterverblijfplaatsen te sparen.
P3	Werkzaamheden uit te voeren op zodanige wijze dat aanwezige mobiele soorten kunnen uitwijken.

Tabel 4.24: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen of beperken van effecten op vissen.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Algemeen	Bij baggeren wordt bij voorkeur gewerkt met een baggerzuiger. Wanneer wordt gewerkt met een baggerbak dient de bak voor de oever te worden omhooggehaald zodat vissen kunnen vluchten. Dezelfde werkwijze geldt voor het schonen met een maaikorf Waterplanten en bagger worden op de kant gezet en wordt nagelopen en aanwezige vis en larven. Vissen en larven worden direct teruggeplaatst in het water.	
	Er worden geen werkzaamheden uitgevoerd in de kwetsbare voortplantingsperiode. Deze periode loopt globaal van maart tot en met augustus en dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige.	
	Op plaatsen waar de beekprik voorkomt, wordt een ecologisch deskundige ingeschakeld.	• Beekprik
	Werkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd en individuen worden zoveel mogelijk weggevangen voordat de baggerwerkzaamheden plaatsvinden.	• Beekprik
	Maximaal 50% van de slib en dood organisch materiaal waar larven in zijn aangetroffen mag worden verwijderd nadat larven zijn afgevangen.	• Beekprik

4.10 Ongewervelden

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op beschermde ongewervelden in al hun ontwikkelingsstadia vallen alle activiteiten op het land, water en oeverzone. De functionele leefomgeving die onlosmakelijk met de voortplantings- of rustplaatsen is verbonden, valt eveneens onder het beschermingsregime van artikel 11.46 lid 1 of 11.54 lid 1 Bal. In tabel 4.25 tot en met tabel 4.28 worden voor ongewervelden maatregelen genoemd voor het voorkomen of beperken van effecten.

Tabel 4.25: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van ongewervelden.

P1	Het leefgebied van de betreffende soorten te sparen in de periode dat de dieren daar gebruik van maken, of
P1	In essentieel leefgebied en bij verblijfplaatsen (waardplanten (bomen, struiken, kruiden) met poppen, rupsen of eitjes en essentiële voedselplanten worden geen werkzaamheden uitgevoerd. Ook omliggende houtige vegetatie die voor windluwte en temperatuurbuffering zorgt, dient te worden gespaard. De beschermingszone dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige.
P2	Werkzaamheden uit te voeren in zodanige richting dat aanwezige mobiele soorten kunnen uitwijken, of
P2	De werkzaamheden in de tijd en ruimte gefaseerd uit te voeren, of
P2	In het zomerseizoen niet te werken in de vroege ochtend of late avond, wanneer veel soorten niet actief zijn.

Tabel 4.26: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het opzettelijk verstoren van ongewervelden.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode van soorten die gevoelig zijn voor verstoring (m.n. de voortplantingsperiode), of
P1	De werkzaamheden buiten de verstoringgevoelige afstand van de betreffende soort uit te voeren.
P2	Werkzaamheden uit te voeren in zodanige richting dat aanwezige mobiele soorten kunnen uitwijken, of
P2	De werkzaamheden in de tijd en ruimte gefaseerd uit te voeren, of
P2	In het zomerseizoen niet te werken in de vroege ochtend of late avond, wanneer veel soorten niet actief zijn.

Tabel 4.27: Maatregelen voor het voorkomen of beperken van het beschadigen of vernielen van (vaste) voortplantings- of rustplaatsen van ongewervelden en het opzettelijk vernielen van eieren.

P1	Voortplantings (waardplanten, rivieroever) en rustplaatsen (bodem, water) te sparen.
P2	De werkzaamheden in de tijd en ruimte gefaseerd uit te voeren, waardoor een deel van de verblijfplaatsen wordt gespaard.

Tabel 4.28: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen of beperken van effecten op ongewervelden.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Algemeen	<p>In het algemeen zijn soorten tijdens de winterrust het minst kwetsbaar voor verstoring aangezien ze dan niet actief zijn, zij het dat ze dan wel weer kwetsbaar zijn voor het eventueel doden en/of vangen.</p> <p>Dit laatste geldt met name voor de sleedoornpage, bruine eikenpage, iepenpage en grote weerschijnvlinder. De strooisellaag met poppen dient beschermd te worden, waardoor werkzaamheden in houtachtige beplantingen uitgevoerd kan worden wanneer de poppen van deze soorten in de strooisellaag aanwezig zijn (mei tot en met september). Of de werkzaamheden uitvoeren in de winterperiode (november tot en met februari) waarbij takken met eitjes of rupsen worden gespaard. Snoeiwerkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd, waarbij maximaal 30% per jaar wordt gesnoeid en permanent voldoende geschikt soortspecifiek struweel (waardbomen/struiken) in leefgebied aanwezig blijft voor eileg in het eerstvolgende seizoen.</p> <p>In leefgebied van beschermde libellen wordt gefaseerd gewerkt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minimaal 50% van de onderwatervegetatie en de waterbodem blijft na een ingreep bespaard, een tweede ingreep kan pas plaatsvinden als de originele situatie teruggekeerd is. • Maaiwerkzaamheden worden uitgevoerd buiten de vliegtijd van libellen. De vliegtijd is van mei tot en met augustus. Maaihoogte minimaal 10cm. • Behoud structurelementen en een verscheidenheid aan verlandingsstadia zoals waterplanten, riet en ruigte en een flauw oevertalud. • In het leefgebied van beschermde libellensoorten ten minste 25% van de oevervegetatie laten staan. • Een ecologisch deskundige moet de relevante elementen voor de betreffende soort concreet maken in het plan van aanpak. Deze elementen moeten worden behouden door gefaseerd te werken. Ten minste 25% van de relevante structurelementen in het leefgebied van de lokale populatie mag niet worden aangetast. Sloten niet jaarlijks schonen. <p>In het leefgebied van de groene glazenmaker wordt jaarlijks maximaal 50% van de aanwezige krabbenscheervegetatie verwijderd. Van belang is dat de aanwezige krabbenscheervegetatie duurzaam in stand blijft. In het leefgebied van de groene glazenmaker, waar deze samen voorkomt met de exotische Amerikaanse rivierkreeft, moet de krabbenscheer vegetatie zoveel mogelijk intact gelaten worden omdat deze in de winter al ernstig beschadigd kan worden door de vraat van de rivierkreeft.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Libellen • Groene glazenmaker
Houtachtige vegetaties	<p>Werkzaamheden aan houtige beplanting in het leefgebied van de kleine ijsvogelvlinder en de grote vos worden uitgevoerd buiten de kwetsbare periode. De kwetsbare periode is voor de kleine ijsvogelvlinder van maart tot en met oktober en voor de grote vos van maart tot en met augustus.</p> <p>Er dient voldoende resterende geschikte begroeiing in leefgebied aanwezig te blijven voor eileg eerstvolgende seizoen.</p> <p>Houtstapels in leefgebied van deze soort in de winter ontzien vanwege mogelijkheden voor overwintering (september tot en met februari).</p> <p>Voor vliegend hert en vermiljoenkever worden (dode of kwijnende) bomen, takkenrillen en dood hout waar de vermiljoenkever en het vliegend hert gebruik van maken behouden. Een ecologisch deskundige Opdrachtnemer bepaalt de beschermingszone. Staand dood hout dat om veiligheidsredenen wordt verwijderd, blijft ter plekke liggen of wordt, wanneer dit vanuit oogpunt van (hoogwater)veiligheid niet kan, getransporteerd naar een nabije locatie. De stam blijft functioneel voor de kevers.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Grote vos • Kleine ijsvogelvlinder • Kleine ijsvogelvlinder • Grote vos • Vermiljoenkever • Vliegend hert

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Kruidachtige vegetaties	In het leefgebied van beschermde vlindersoorten en libellensoorten dient het maaibeheer van kruidachtige begroeiingen door een ecologisch deskundige te worden bepaald en vastgelegd in een beheerplan. Als richtlijn geldt dat er maximaal 2 keer per jaar gemaaid mag worden op dezelfde locatie. Per maaibeurt vindt fasering plaats waarbij minimaal 30% blijft staan in stukken op maximaal 500 meter van elkaar. Maaibeheer dient rekening te houden met de zaadzetting van voedselplanten en waardplanten. Waardplanten van beschermde vlindersoorten worden zoveel mogelijk gespaard in de periode dat de soort hier gebruik van maakt.	<ul style="list-style-type: none"> • Vlinders • Libellen
Wateren en oevers	De bosbeekjuffer en de gevlekte witsnuitlibel zijn afhankelijk van sterk verlandende sloten of vennen. In het leefgebied moet bij baggerwerkzaamheden ten minste 50% van de bagger aanwezig blijven. Sloten niet jaarlijks schonen.	<ul style="list-style-type: none"> • Bosbeekjuffer • Gevlekte witsnuitlibel
	Bij werkzaamheden de waardevolle locaties met waterplanten met eieren of individuen van platte schijfhoren ontzien.	<ul style="list-style-type: none"> • Platte schijfhoren
	In het leefgebied van gestreepte waterroofkever wordt vegetatie in het natte deel van de wateren alleen verwijderd in de periode van oktober tot half mei. Minimaal 50% van de watervegetatie en de waterbodem blijft gespaard. Baggeren vindt plaats in de maanden september en oktober.	<ul style="list-style-type: none"> • Gestreepte waterroofkever

5 Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen

Hoofdstuk 5 beschrijft de maatregelen die kunnen worden toegepast om schade aan soorten te voorkomen of te beperken bij het uitvoeren van activiteiten in het kader van Kleinschalige RI. Deze maatregelen kunnen pas gebruikt worden nadat is vastgesteld dat de Gedragscode toegepast kan worden voor het uitvoeren van de activiteiten ([paragraaf 2.1](#)).

5.1 Activiteiten kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen

Ruimtelijke ingrepen omvatten activiteiten, die een functieverandering van de werklocatie tot gevolg hebben (bijvoorbeeld van berm naar wegdek). Het bevat ook beheer- en onderhoudsactiviteiten, die niet op reguliere schaal, wijze of frequentie plaatsvinden of die niet in een beheerplan zijn vastgelegd. Het zijn daarnaast activiteiten, die tot gevolg hebben dat voortplantings- of rustplaatsen en leefgebied van een beschermde soort significant wordt aangetast of permanent verdwijnen op de betreffende locatie. Deze significante aantasting kan soms tijdelijk zijn wanneer geen sprake is van permanent ruimtebeslag (zoals bij het aanleggen van leidingen)

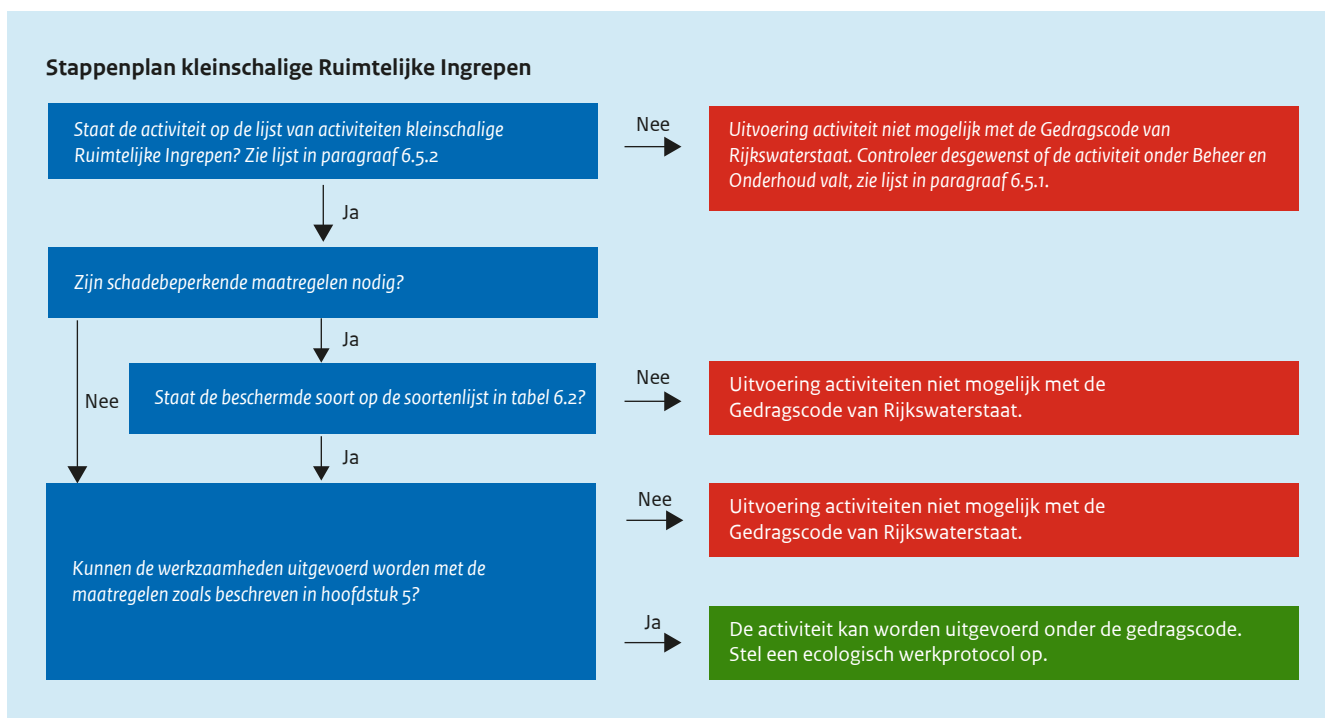
De Gedragscode is alleen van toepassing op RI als deze kleinschalig zijn en zijn opgenomen in de lijst met activiteiten, zie paragraaf 6.5.2. Voor activiteiten die niet zijn opgenomen in paragraaf 6.5.2 moet bij overtreding van verbodsbepalingen van de Ow een omgevingsvergunning worden aangevraagd. Het is niet toegestaan grote activiteiten op te knippen in 'deelactiviteiten' om dan in meerdere fasen de Gedragscode te kunnen toepassen.

De activiteiten RI zijn gebundeld in verschillende specifieke activiteiten die vergelijkbaar zijn qua aard van de werkzaamheden en effecten op beschermde soorten. In paragraaf 6.5.2 is de lijst van activiteiten opgenomen die onder RI vallen. In het EWP moeten de specifieke activiteiten op basis van de maatregelen worden onderbouwd. De activiteiten betreffen de volgende categorieën:

- RI in houtachtige vegetaties;
- RI in kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein;
- RI met grondwerkzaamheden;
- RI in of aan wateren;
- RI aan bouw- en kunstwerken, waterstaatkundige objecten, kleine voorzieningen en (vaar)wegmeubilair;
- RI aan wegen en verhardingen;
- (Voor)onderzoeken.

Voordat gestart kan worden met het opstellen van het ecologisch werkprotocol dient eerst bepaald te worden of de activiteiten daadwerkelijk uitgevoerd kunnen worden op basis van de Gedragscode. Daarvoor dient het stappenplan in figuur 5.1 doorlopen te worden. Het schema geeft duidelijk aan in welke gevallen de Gedragscode toepasbaar is. Zo moet de activiteit zijn opgenomen in de lijst met activiteiten voor RI en moeten de maatregelen in de praktijk toegepast kunnen worden.

Anders dan voor B&O geldt bij RI dat schade aan de soort bepalend kan zijn voor het kunnen toepassen van de Gedragscode: als de soort voorkomt op de lijst in Tabel 6.2 dan is de Gedragscode toepasbaar voor die soort. Als de soort niet voorkomt op die lijst, dan is de Gedragscode slechts toepasbaar als schade aan de soort kan worden voorkomen. Wanneer dat niet het geval is, is een omgevingsvergunning nodig en kan niet worden gewerkt met de Gedragscode.

Figuur 5.1. Stappenplan voor RI om te bepalen of de Gedragscode toegepast kan worden.

5.2 Mogelijke effecten van activiteiten op soortgroepen

In onderstaande tabel 5.1 zijn de activiteiten die vallen onder RI opgenomen. Een nadere verklaring van wat deze activiteiten kunnen inhouden is opgenomen in [bijlage 1b](#). Per activiteit is aangegeven voor welke infrastructurele netwerken of overige terreinen en gebouwen de activiteit kan plaatsvinden. Daarnaast is per activiteit opgenomen welke verbodsbepalingen per soortgroep zijn vrijgesteld binnen de Gedragscode.

De effecttypen zijn:

1. opzettelijk plukken/verzamelen/afsnijden/ontwortelen/vernielen van planten;
2. opzettelijk doden/vangen van dieren*;
3. opzettelijk (ver)storen van dieren**;
4. beschadigen/vernielen van (vaste) voortplantingsplaatsen, rustplaatsen, eieren van dieren;
5. opzettelijk vernielen/rapen van eieren

*Het opzettelijk doden van dieren en vernielen/rapen van eieren valt niet onder de vrijstelling van een gedragscode. Het doden van soorten moet worden voorkomen. Met de maatregelen en zorgvuldigheidseisen die volgen uit de met de gedragscode voorgeschreven werkwijze wordt doden in beginsel voorkomen. Ondanks dat is, mede door de verborgen levenswijze van soorten, niet in absolute zin uit te sluiten dat een enkel individu kan worden geraakt. In dat geval is geen sprake meer van (voorwaardelijk) opzet tot doden van dieren.

**Het verstoren van dieren is alleen verboden wanneer het gaat om Europees beschermde Habitatrichtlijn- en Vogelrichtlijnsoorten. Wanneer het enkel nationaal beschermde soorten betreft, dan is deze verbodsbepaling niet van toepassing binnen de Ow.

Tabel 5.1: Overzicht van de verbodsbepalingen per activiteit RI en soort(groep), de nummers verwijzen naar de verbodsbepalingen.

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen	Planten	Vleermuizen	Overige zoogdieren	Vogels	Reptielen	Amfibieën	Vissen	Ongewervelden
Houtachtige vegetatie	1	2,3,4	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4		2,3,4,5
Kruidachtige vegetatie	1	3	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4		2,3,4,5
Grondwerkzaamheden	1	3	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4		2,3,4,5
Wateren	1	2,3,4	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4,5
Bouw- en kunstwerken, waterstaatkundige objecten, kleine voorzieningen en (vaar) wegmeubilair	1	2,3,4	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4,5
Wegen en verhardingen	1	3	2,3,4	2,3,4	2,3,4	2,3,4		2,3,4
Vooronderzoeken	1	3	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5	2,3,4	2,3,4,5	2,3,4,5

5.3 Maatregelen kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen

Bij maatregelen voor RI is onderscheid gemaakt tussen maatregelen die effecten op beschermde soorten **voorkomen** en maatregelen die effecten op beschermde soorten **beperken** (zie tabel 5.2 en 5.3). Voor de meeste soorten geldt dat met de Gedragscode kan worden gewerkt als overtredingen ten aanzien van beschermde soorten, voortplantings- en rustplaatsen en daaraan gekoppeld essentieel leefgebied worden voorkomen, door bijvoorbeeld buiten de kwetsbare periode te werken. Voor een beperkt aantal soorten is het beperken van nadelige effecten toegestaan. Hiervoor mag bijvoorbeeld wel in de kwetsbare periode worden gewerkt, indien voldoende voorzorgsmaatregelen worden genomen. Dit geldt alleen als sprake is van een geldig wettelijk belang en een aangetoonde noodzaak van handelen. Deze soorten zijn benoemd in [tabel 6.2](#).

Het **voorkomen** van effecten zou voor alle situaties en soorten in eerste instantie van toepassing moeten zijn. Hieronder volgt een algemene set aan maatregelen die de basis vormt voor alle situaties en soorten. De maatregelen staan in volgorde van prioritering: wanneer de eerste maatregel niet uitvoerbaar is, is de volgende van toepassing, etc. Soms zullen maatregelen in combinatie met elkaar moeten worden uitgevoerd. In tabel 5.2 staan maatregelen om te voorkomen dat dieren worden verstoord, gedood of voortplantings- en rustplaatsen en ander essentieel leefgebied, als ook planten en hun groeiplaatsen, worden beschadigd of vernield:

Tabel 5.2: Algemene maatregelen RI ter voorkoming van schade.

P1	Werken buiten de periode dat dieren aanwezig zijn of planten in bloei staan en zaadzetten, met behoud van het essentiële leef en groeigebied van de betreffende soort, of
P1	Essentieel leefgebied en verblijfplaatsen sparen in de periode dat dieren hier gebruik van maken, werken buiten de kwetsbare periode en werken buiten de verstoringvrije afstand van de soort of maatregelen treffen om verstoring te voorkomen (bijv. afscherming).
P2	Essentiële onderdelen van het leefgebied markeren in het veld en/of op kaart (analoog/digitaal), of
P2	Maatregelen treffen om vestiging van beschermde soorten te voorkomen: het gebied voor aanvang van de werkzaamheden (tijdelijk) ongeschikt te maken in de periode dat de dieren niet aanwezig zijn, zodat ze zich daar niet vestigen.
P3	Werkzaamheden uit te voeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar de omgeving.

Deze algemene maatregelen zijn in de volgende paragrafen vertaald naar maatregelen per soortgroep. Daarnaast zijn voor een aantal beschermde soorten ook schade **beperkende** maatregelen nodig. Deze maatregelen kunnen worden genomen in aanvulling op de bovenstaande maatregelen. De maatregelen genoemd in tabel 5.3 beperken de aantasting van voortplantings- en rustplaatsen en ander essentieel leefgebied, als ook planten en hun groeiplaatsen:

Tabel 5.3: Beperkende maatregelen RI aanvullend op algemene maatregelen uit tabel 5.2.

P1	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uit voeren, zodat de dieren kunnen uitwijken en altijd essentieel leefgebied en groeiplaatsen van planten beschikbaar blijven.
P2	(Minder mobiele) soorten weg te vangen of water- en oeverplanten uit te scheppen onder leiding van een ecologisch deskundige en weer uit te zetten op een geschikte locatie in de omgeving buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden en passende inrichtingsmaatregelen te treffen waarmee na het wegvangen voorkomen wordt dat dieren zich weer op het werk vestigen (bijvoorbeeld het plaatsen van rasters, schermen, keringen of doeken/neten).
P3	Alternatieve voortplantings of rustplaatsen of ander essentieel leefgebied te realiseren, die de betreffende functie op een volwaardige wijze kunnen overnemen waardoor de functionaliteit van de voortplantings of rustplaats behouden blijft. De alternatieve voortplantings of rustplaatsen of ander essentieel leefgebied moeten functioneren voordat de werkzaamheden van start gaan, of
P3	Het gebied ongeschikt maken als voortplantings of rustplaats voor aanvang van de periode dat deze als zodanig in gebruik is.

Per soortgroep is in de volgende paragrafen aangegeven op welke soorten deze aanvullingen van toepassing zijn en welke maatregelen mogen worden toegepast. Ook hier is gebruik gemaakt van het Reikwijdtedocument van RVO (2023a; 2023b; 2024).

5.4 Vaatplanten

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op planten in al hun ontwikkelingsstadia vallen nagenoeg alle werkzaamheden van ruimtelijke ontwikkeling op land, water en oever. Daarnaast zijn muurflora en planten die groeien op stenige plaatsen relevant bij gebouwen en kunstwerken en bij verhardingen. Voor vaatplanten zijn onder de Gedragscode alleen maatregelen voor het voorkomen van effecten mogelijk (zie tabel 5.4 en tabel 5.5).

Tabel 5.4: Toepasbaarheid Gedragscode in het kader van Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen bij vaatplantsoorten.

Soortcategorie	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen – waarbij schade aan soorten wordt voorkomen	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen waarbij schade aan soorten wordt beperkt
Vaatplanten	Gedragscode is op alle soorten van toepassing	Gedragscode is niet van toepassing op de soortgroep vaatplanten

Tabel 5.5: Maatregelen voor het voorkomen van vernielen of beschadigen van vaatplanten.

P1	De werkzaamheden uit te voeren buiten de voor de aanwezige soort(en) kwetsbare periode(n), d.w.z. de bloeiperiode en de periode van zaadzetting.
P2	De groeiplaats te sparen bij werkzaamheden (incl. bij rijbewegingen en tijdelijke opslag van materieel, grond en dergelijke). De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld en abiotische omstandigheden (zoals temperatuur, schaduw en vocht) in stand te houden.

Beperken van effecten

Voor vaatplanten zijn geen beperkende maatregelen toegestaan onder de Gedragscode.

5.5 Vleermuizen

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op vleermuizen vallen werkzaamheden aan gebouwen, sloop, kappen of rooien van bomen of lijnvormige landschapselementen zoals bomenrijen en houtwallen en het uitvoeren van werkzaamheden met verlichting. De functionele leefomgeving, zoals essentiële foerageergebieden en vlieg- en migratieroutes, die onlosmakelijk met de voortplantings- of rustplaatsen is verbonden, valt eveneens onder het beschermingsregime van

artikel 11.46 lid 1 Bal. Daarnaast wordt in het kader van de zorgplicht, verstoring van vleermuizen in overige foerageergebieden en vliegroutes voorkomen of beperkt. Dit wordt gedaan aan de hand van de maatregelen voor voortplantings- of rustplaatsen. Niet bij alle vleermuissoorten is de Gedragscode voor RI van toepassing, zoals is te zien in tabel 5.6.

Tabel 5.6: Toepasbaarheid Gedragscode in het kader van Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen bij vleermuissoorten.

Soortcategorie	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen – waarbij schade aan soorten wordt voorkomen	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen waarbij schade aan soorten wordt beperkt
Vleermuizen	Gedragscode is op alle soorten van toepassing	Gedragscode is alleen van toepassing op gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis

Voorkomen van effecten

In tabel 5.7 tot en met tabel 5.9 worden maatregelen genoemd om effecten op vleermuizen te voorkomen.

Tabel 5.7: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van vleermuizen.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat locaties gebruikt worden als paarplaats, winterverblijf, zomerverblijf of kraamkolonie, afhankelijk van de functie van het gebied voor vleermuizen.
P2	Locaties te sparen in de periode dat ze wel gebruikt worden als paarplaats, winterverblijf, zomerverblijf of kraamkolonie, essentiële vlieg en migratieroute of belangrijk foerageergebied. De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld.
P3	Het gebied minimaal één week voor aanvang van de werkzaamheden (tijdelijk) ongeschikt te maken in de periode dat de dieren niet aanwezig zijn, zodat ze zich daar niet vestigen (onder voorwaarde dat er geen voortplantings of rustplaatsen vernietigd worden en er voldoende leefgebied in de omgeving aanwezig is).

Tabel 5.8: Maatregelen voor het voorkomen van het opzettelijk verstoren van vleermuizen.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat vleermuizen gebruik maken van hun voortplantings of rustplaatsen, inclusief belangrijke vlieg of migratieroute of belangrijk foerageergebied, afhankelijk van de functie van het gebied voor vleermuizen; of
P1	Werken buiten de verstoringgevoelige afstand in de periode dat vleermuizen gebruikmaken van hun voortplantings of rustplaatsen, essentiële vlieg of migratieroutes of belangrijk foerageergebieden. Kortdurende werkzaamheden (tot max 2 uur) met geringe verstoring zonder permanente aantasting van essentiële functies kunnen worden uitgevoerd binnen de kwetsbare perioden en binnen de verstoring-safstand van vaste rust en verblijfplaatsen. Dit moet worden onderbouwd door een ecologisch deskundige van Opdrachtnemer.
P2	Niet tussen zonsopkomst en zonsopgang te werken in de buurt van voortplantings of rustplaatsen, belangrijke functionele vlieg of migratieroutes en foerageergebieden in verband met licht en geluidsoverlast, of
P2	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen t.b.v. beperking van licht en geluid (afscherming, demping etc.).

Tabel 5.9: Maatregelen voor het voorkomen van het beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen van vleermuizen.

P1	Locaties te sparen die gebruikt worden als paarplaats, winterverblijf, zomerverblijf of kraamkolonie, essentiële vlieg of migratieroute of belangrijk foerageergebied. De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld.
P3	Het gebied minimaal één week voor aanvang van de werkzaamheden (tijdelijk) ongeschikt te maken in de periode dat de dieren niet aanwezig zijn, zodat ze zich daar niet vestigen (onder voorwaarde dat er geen voortplantings of rustplaatsen vernietigd worden en er voldoende leefgebied in de omgeving aanwezig is).

Beperken van effecten

Voor de volgende soorten zijn aanvullend op de algemene maatregelen beperkende maatregelen mogelijk. Deze worden in tabel 5.10 en tabel 5.11 genoemd.

Tabel 5.10: Maatregelen voor het beperken van het beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen van gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis.

P2	Alternatieve voortplantings of rustplaatsen te realiseren die de betreffende functie op een volwaardige wijze kunnen overnemen waardoor de functionaliteit ervan behouden blijft. De alternatieve voortplantings of rustplaatsen moeten functioneren voordat de werkzaamheden van start gaan. Het gaat hier alleen om zomer en paarverblijven van deze twee soorten.
----	--

Tabel 5.11: Aanvullende maatregelen voor het beperken van effecten op vleermuizen.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen die van toepassing kunnen zijn voor de gewone en de ruige dwergvleermuis.
Gebouwen en kunstwerken	<p>Werkzaamheden bij voortplantings en rustplaatsen van de vleermuis worden alleen bij daglicht uitgevoerd en op locaties met kraam en/of winterverblijven buiten de kwetsbare perioden. De kwetsbare perioden zijn de kraamperiode van mei tot en met juli en winterrustperiode van november tot en met maart.</p> <p>Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) is het kleine zomer en paar en winterverblijven van gewone dwergvleermuis en/of ruige dwergvleermuis aan te tasten, mits deze weer volledig worden hersteld. Voor gebouwen geldt dat een maximaal 10% van de geschikte gebouwen voor vleermuizen per CBS buurt per jaar mag worden aangetast.</p> <p>Minimaal één week voorafgaand aan de werkzaamheden worden gebouwen en werken Natuurvrij gemaakt buiten de winterrust periode van vleermuizen. Hier kan van afgeweken worden bij een lange doorlooptijd van de werkzaamheden, door voorafgaand aan de winterrustperiode werende voorzieningen aan te brengen. Wanneer werkzaamheden worden uitgevoerd in de kraam periode bij een gebouw die sterke gelijkenissen vertoont met de gebouwen waar kraamverblijven zijn vastgesteld, is het nodig voorafgaand aan het natuurvrij maken een extra controle op aanwezigheid van kraamverblijven uit te voeren. Bij kraamverblijven mogen geen werkzaamheden worden uitgevoerd.</p> <p>In en uitvliegopeningen en de constructie met oorspronkelijke zomer en paarverblijven worden zo snel mogelijk hersteld op dezelfde locatie als het oorspronkelijk gebruik. Wanneer andere materialen worden toegepast dan in de oorspronkelijke situatie, dient voldaan te worden aan de materiaalkeuze zoals omschreven in de 'Maatregelen catalogus beschermde soorten bij naisolatie en renovatie van gebouwen'.</p> <p>Of er worden permanente voorzieningen aangebracht in de buitenschil van het gebouw, waarbij de karakteristieken van de oorspronkelijke verblijfplaats zoveel mogelijk worden nagebootst. Zie voor aantallen, maatvoering en uitvoering de 'Maatregelen catalogus beschermde soorten bij naisolatie en renovatie van gebouwen'.</p> <p>Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dienen in de directe omgeving van de werklocatie (bij voorkeur binnen 100m²) voldoende alternatieve locaties voor kleine zomer en paar en winterverblijven beschikbaar te zijn om naar uit te wijken. Of deze dienen te worden aangebracht, zie hiervoor de 'Maatregelen catalogus beschermde soorten bij naisolatie en renovatie van gebouwen'. De vervangende verblijfplaats kan een tijdelijk karakter hebben tot de originele locatie weer toegankelijk is. Voor elke verblijfplaats die wordt aangetast worden minimaal 4 verblijven aangeboden. Voor de vervangende voorzieningen dient minimaal 3 maanden gewenningstijd in de actieve periode te worden geboden.</p> <p>Aanvullend geldt bij het aanbrengen van voorzieningen: wanneer bij meerdere gebouwen binnen een project per CBS buurt per jaar kleine zomer paar en winterverblijfplaatsen worden aangetast, dienen bovendien minimaal 3 verschillende type voorzieningen binnen het projectgebied voor de soort te worden aangebracht. Deze opgave geldt ook voor grote gebouwen (>500m² dichte gevel en dakoppervlak) met meerdere van dergelijke verblijfplaatsen. De voorzieningen hebben verschillende groottes en oriëntaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 30% van de voorzieningen bestaat uit 2 type middelgrote ruimtes (>50.000 cm³ of 50 L) die met elkaar verbonden zijn of 1 grote ruimte (>100.000cm³ of 100 L). Van belang is dat de beschikbare ruimtes verschillende klimatologische omstandigheden hebben door bijvoorbeeld een verschil in zonoriëntatie en/of materiaalkeuze. Ook kan ervoor gekozen worden 1 grote voorziening te realiseren (>1.000 L). • Kleine vleermuis kasten (<5.500 cm³ of 5,5 L) mogen maximaal bij 30% van het totaal aan voorzieningen worden toegepast. <p>Bij aanwezigheid van essentiële vliegroutes van vleermuizen door een onderdoorgang of onder bruggen wordt in de periode van november tot en met maart gewerkt.</p> <p>In de actieve periode (april t/m oktober) van de vleermuizen kunnen werkzaamheden aan bruggen of onderdoorgangen met essentiële vliegroutes van deze soortgroep alleen worden uitgevoerd wanneer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de avond/nacht een obstakelvrije doorgang (omvang door een ecologisch deskundige te bepalen) onder het plafond/brugdek toegankelijk blijft voor vleermuizen; • Er wordt gewerkt zonder apparatuur met grote geluidsbelasting wanneer soorten aanwezig zijn om verstoring te voorkomen; • Aanwezige begeleidende begroeiing, richting onderdoorgang of brug blijft behouden; • Eventuele verlichting mag de functionaliteit van de essentiële vliegroute niet beperken. <p>De locaties met kraam en of massawinterverblijven blijven behouden.</p>

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen die van toepassing kunnen zijn voor de gewone en de ruige dwergvleermuis.
Houtachtige vegetaties	<p>Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) is het mogelijk een individuele boom met een paar of zomerverblijf van ruige dwergvleermuis en gewone dwergvleermuis te verwijderen, mits aantasting van essentieel leefgebied wordt voorkomen.</p> <p>Kapwerkzaamheden worden bij voorkeur uitgevoerd buiten de gebruiksperiodes. De beste werkperiode is globaal van half augustus tot en met oktober. De exacte periode wordt bepaald door een ecologisch deskundige.</p> <p>In de directe omgeving van de werklocatie (bij voorkeur binnen 100m¹) dienen voldoende locaties voor zomer en paarverblijven beschikbaar te zijn om naar uit te wijken. Of deze dienen te worden aangebracht: Voor elke verblijfplaats die wordt aangetast worden minimaal 4 verblijven aangeboden in de vorm van platte, meerlaagse of bolle (alleen voor ruige dwergvleermuis) vleermuiskasten. Dit dient te worden uitgevoerd op de wijze zoals omschreven in het kennisdocument van de betreffende soort.</p> <p>Voor deze voorzieningen dient minimaal 3 maanden gewenningstijd in de actieve periode te worden geboden.</p> <p>Bij de tijdelijk niet beschikbare locaties worden tijdelijk werende voorzieningen aangebracht een week voorafgaand aan de werkzaamheden (bv. vleermuis exclusion flaps). Werkzaamheden nabij kraam, winter, zomer of paarverblijf, essentiële vlieg of migratieroutes en foerageergebied worden tijdens de actieve periode uitgevoerd tussen zonsopkomst en zonsondergang.</p> <p>Kappen van een lijnvormige begroeiing die een essentiële vliegroute vormt voor vleermuizen dient gefaseerd te worden uitgevoerd, waarbij geen gaten groter dan 7 meter kunnen ontstaan. Kap van een volgend deel kan pas plaatsvinden wanneer de nieuwe aanplant een minimale kroonbreedte heeft van 2,5 meter en de bomen minimaal 5 meter hoog zijn. Als tijdelijk alternatief voor het functioneren van de vliegroute kunnen schermen worden geplaatst, zoals beschreven in het kennisdocument gewone dwergvleermuis.</p> <p>Indien houtige begroeiingen bij een plas of watergang met essentiële foerageerfunctie of essentiële vliegroute voor vleermuizen, van belang is voor beschutting tegen wind of instraling tegen licht op het water, dan dient na verwijdering direct herplant plaats te vinden van houtige begroeiingen van minimaal 2m hoogte. De beschutting tegen de wind kan tijdelijk worden gerealiseerd door het plaatsen van schermen van 2m hoog (zie kennisdocument gewone dwergvleermuis).</p>
Wateren en oevers	<p>Werkzaamheden op essentiële foerageerlocaties of essentiële vliegroutes worden uitgevoerd buiten de actieve gebruiksperiode. De actieve periode is van april tot en met oktober. Geringe aantasting van begroeiingen langs het water kan wel in de actieve periode van vleermuizen worden uitgevoerd bij daglicht, mits er voldoende (kunstmatige) beschutting of beschaduwing beschikbaar blijft.</p>

5.6 Overige zoogdieren

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op zoogdieren (anders dan vleermuizen) in al hun ontwikkelingsstadia vallen alle werkzaamheden op het land en oeverzone en voor een aantal soorten ook in het water. De functionele leefomgeving die onlosmakelijk met de nesten of rustplaatsen is verbonden, valt eveneens onder het beschermingsregime van artikel 11.46 lid 1 of 11.54 lid 1 Bal. Essentiële onderdelen van het leefgebied dienen te worden behouden/beschermd. Naast burchten en holen waar

dieren in verblijven, gaat het hier om routes die worden gebruikt en belangrijke foerageergebieden. De essentiële onderdelen dienen te worden bepaald door een ecologisch deskundige. Versnippering van het leefgebied en barrièrewerking dienen te worden voorkomen. Niet bij alle overige zoogdiersoorten is de Gedragscode voor RI van toepassing, zoals is te zien in tabel 5.12.

Tabel 5.12: Toepasbaarheid Gedragscode in het kader van Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen bij overige zoogdiersoorten.

Soortcategorie	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen – waarbij schade aan soorten wordt voorkomen	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen waarbij schade aan soorten wordt beperkt
Overige zoogdieren	Gedragscode is op alle soorten van toepassing, m.u.v. de eikelmuis en de hazelmuis	Gedragscode is alleen van toepassing op steenmarter (uitgaande van de landelijke vrijstellingslijst)

Voorkomen van effecten

In tabel 5.13 tot en met tabel 5.16 worden maatregelen genoemd om effecten op overige zoogdieren te voorkomen.

Tabel 5.13: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van overige zoogdieren

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de dieren aanwezig zijn (afhankelijk van de functie van het gebied), of
P1	Essentieel leefgebied en verblijfplaatsen sparen in de periode dat dieren hier gebruik van maken, werken buiten de kwetsbare periode en werken buiten de verstoringsvrije afstand van de soort of maatregelen treffen om verstoring te voorkomen (bijv. afscherming).
P2	De voortplantings of rustplaatsen te sparen in de periode dat de betreffende soorten daar wel gebruik van maken (afhankelijk van de functie van het gebied). De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld, of
P2	Werkzaamheden uit te voeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar de omgeving, of
P2	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uit te voeren, zodat de dieren kunnen uitwijken.
P3	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen waarmee voorkomen wordt dat dieren zich (weer) op het werk vestigen (bijvoorbeeld het plaatsen van rasters), of
P3	Het gebied voor aanvang van de werkzaamheden ongeschikt te maken in de periode dat de dieren niet aanwezig zijn, (onder voorwaarde dat er geen voortplantings of rustplaatsen vernietigd worden en er voldoende leefgebied in de omgeving aanwezig is).

Tabel 5.14: Maatregelen voor het voorkomen van het opzettelijk verstoren van overige zoogdieren.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de dieren aanwezig zijn (afhankelijk van de functie van het gebied), of
P1	De werkzaamheden buiten de verstoringsvrije afstand van de betreffende soort uit te voeren.
P2	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen (bijvoorbeeld afscherming van beweging en geluid).

Tabel 5.15: Maatregelen voor het voorkomen van het beschadigen of vernielen van (vaste) voortplantings- of rustplaatsen van overige zoogdieren.

P1	Voortplantingsplaatsen en rustplaatsen te sparen. De voortplantings of rustplaatsen worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld.
----	---

Tabel 5.16: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen van effecten op overige zoogdieren.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Algemeen	Werkzaamheden in de buurt van rustplaatsen van zeehonden worden uitgevoerd buiten de kwetsbare periode waarin de jongen worden gezoogd. De kwetsbare periode van de gewone zeehond is van mei tot en met half augustus en die van de grijze zeehond van half november tot en met eind december.	<ul style="list-style-type: none"> • Zeehonden
Gebouwen en werken	<p>Bij aanwezigheid van voortplantings en rustplaatsen worden werkzaamheden uitgevoerd buiten de kwetsbare voortplantingsperiode van steenmarter, boomarter of eikelmuis. De voortplantingsperiode van boomarter en/of steenmarter is van maart tot en met augustus en de winterrustperiode van eikelmuis is van oktober tot en met maart.</p> <p>Pas nadat is vastgesteld dat de rust en voortplantingsplaatsen zijn verlaten, kan worden gestart met werkzaamheden. Bij uitvoering van werkzaamheden moet de constructie van de rust en voortplantingsplaatsen intact en toegankelijk worden gehouden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Boomarter • Eikelmuis • Steenarter
Houtachtige vegetaties	<p>Werkzaamheden in het kader van RI aan houtachtige vegetaties in het leefgebied van de van hazelmuis en eikelmuis worden niet uitgevoerd. Houtachtige vegetatie die voor deze soorten van essentieel belang is, wordt gemarkeerd en ontzien. In leefgebied van deze soorten zijn alleen beheerwerkzaamheden toegestaan zoals verwoord onder B&O.</p> <p>Werkzaamheden in houtachtige vegetaties in de buurt van eekhoornnesten worden uitgevoerd buiten de kwetsbare voortplantingsperiode van de eekhoorn. De kwetsbare periode is van januari tot en met augustus.</p> <p>Nesten blijven behouden. Binnen de verstoringsvrije afstand wordt specifiek zorgvuldig gehandeld (bv. inzet 1 persoon met geluidsarm gereedschap met een beperkte aanwezigheid).</p> <p>Rondom de voortplantingsplaats blijven bomen en struiken zoveel mogelijk staan. Wissels en ingangen van de voortplantingsplaatsen blijven toegankelijk. Het verwijderen van enkele bomen in essentieel leefgebied van deze soorten is toegestaan, mits voldoende dekking en voedsel aanwezig blijft.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eikelmuis • Hazelmuis • Eekhoorn • Bever • Otter

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Wateren en oevers	<p>Werkzaamheden bij wateren en oevers worden uitgevoerd buiten de kwetsbare voortplantingsperiode van de otter, bever. De kwetsbare periode van otter is april tot en met augustus en die van bever van mei tot en met augustus.</p> <p>Er wordt alleen bij daglicht gewerkt en niet bij ijsgang. Dempen van water in leefgebied van bevers en otters is niet toegestaan. Wissels, zwemroutes en looproutes blijven vrij toegankelijk in de gebruikperiode en op de gebruikstijdstippen van de soort.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bever • Otter
	<p>Er wordt gewerkt buiten de kwetsbare periode van de noordse woelmuis. Deze kwetsbare periode is de voortplantingsperiode van april tot en met augustus en de winterrustperiode van december tot en met februari. Essentiële onderdelen van het leefgebied dienen te worden ontzien door het hanteren van een beschermingszone. Geen opslag van materiaal en dergelijke in leefgebied van noordse woelmuis.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Noordse woelmuis
	<p>Er worden geen werkzaamheden aan wateren (tot 1 meter in nat profiel) en oevers uitgevoerd in het leefgebied van de waterspitsmuis. De beschermingszone wordt bepaald door een ecologisch deskundige.</p> <p>Dempen van watergangen in leefgebied van waterspitsmuis is niet toegestaan.</p> <p>Herprofilen van waterlichamen wordt uitgevoerd buiten de kwetsbare perioden. Dit zijn voortplantingsperiode van april tot en met augustus en de winterrustperiode van december tot en met februari.</p> <p>De werkzaamheden worden in tijd en ruimte gefaseerd uitgevoerd, zodat de dieren kunnen uitwijken. Van het leefgebied wordt maximaal 50% per jaar geschoond in stroken van 250 meter. Er wordt geen materiaal gedeponereerd in het leefgebied van deze soort.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Waterspitsmuis
Houtachtige vegetaties en kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein	<p>Werkzaamheden in houtachtige begroeiing worden uitgevoerd buiten de kwetsbare voortplantingsperiode van de otter, bever en das. De kwetsbare periode van otter is april tot en met augustus, die van bever van mei tot en met augustus en van das van december tot en met juni.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bever • Das • Otter
	<p>Werkzaamheden in houtachtige vegetaties in de buurt van eekhoornnesten worden uitgevoerd buiten de kwetsbare voortplantingsperiode van de eekhoorn. De kwetsbare periode is van januari tot en met augustus.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eekhoorn
	<p>Nesten blijven behouden. Binnen de verstoringsvrije afstand wordt specifiek zorgvuldig gehandeld (bv. inzet 1 persoon met geluidsarm gereedschap met een beperkte aanwezigheid).</p>	
	<p>Werken buiten de kwetsbare periode (paar en kraamperiode) nabij voortplantings en rustplaatsen van edelhert, damhert en wild zwijn. De paarperiode van edelhert is in september en oktober en van damhert in oktober en november. De kraamperiode van edelhert en damhert is in mei en juni en van wild zwijn in maart en april. Er wordt uitsluitend bij daglicht gewerkt.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Edelhert • Damhert • Wild zwijn

Beperken van effecten

Voor de volgende soorten zijn aanvullend op de algemene maatregelen beperkende maatregelen mogelijk. Deze zijn genoemd in tabel 5.17 en tabel 5.18.

Tabel 5.17: Maatregelen voor het beperken van het beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen in houtachtige beplantingen of in kruidachtige vegetaties van **bunzing**, **egel**, **hermelijn**, **ondergrondse woelmuis**, **steenmarter**, **boomarter**, **tweekleurige bosspitsmuis** en **wezel**.

P2	Essentiële onderdelen van het leefgebied worden ontzien. Dit betreft bomen met holtes en de directe omgeving van deze bomen, hopen in de grond en houtige begroeiing die als schuilplaats, verbindingzone of foerageergebied dient. Deze essentiële onderdelen dienen te worden bepaald door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer en worden gemarkeerd in het veld of op kaart. Voor egel is daarnaast van belang dat in de winterrustperiode van november tot en met maart, mogelijke overwinteringslocaties niet worden aangetast, of
P2	Alternatieve voortplantings of rustplaatsen te realiseren, die de betreffende functie op een volwaardige wijze kunnen overnemen waardoor de functionaliteit van de voortplantings of rustplaats behouden blijft. De alternatieve voortplantings of rustplaatsen moeten aantoonbaar functioneren voordat de werkzaamheden van start gaan, of

P2	Bestaande voortplantings of rustplaatsen te herstellen, zodat de functionaliteit van de voortplantings of rustplaats behouden blijft. Het is hierbij mogelijk enkele rustplaatsen van boomarter, steenarter, bunzing, hermelijn, wezel, egel, ondergrondse woelmuis en tweekleurige bosspitsmuis aan te tasten buiten de kwetsbare voortplantingsperiode. De kwetsbare periode is van maart tot en met augustus. Indien soorten niet zijn vrijgesteld, dient sprake te zijn van een aantoonbare noodzaak (met geldig belang en alternatievenafweging) en dient de rustplaats te worden hersteld. Per situatie beoordeelt een ecologisch deskundige Opdrachtnemer of het nodig is nieuwe schuil mogelijkheden te creëren. Eventueel aanwezige dieren dienen de gelegenheid te krijgen voor de werkzaamheden weg te kunnen vluchten.
----	--

Tabel 5.18: Maatregelen voor het beperken van het beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen in gebouwen en werken van steenarter.

P1	Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) is het mogelijk een rust of voortplantingslocatie aan te tasten, mits deze weer volledig wordt hersteld.
P3	Buiten de kwetsbare voortplantingsperiode (de voortplantingsperiode is van maart tot en met augustus) kunnen toegangen tot een rust en voortplantingsplaats worden afgesloten en/of de rust en voortplantingsplaats ongeschikt worden gemaakt. Hiermee kan de aanwezigheid van de steenarter bij werkzaamheden worden voorkomen. Voorafgaand aan het afsluiten van de toegangen of ongeschikt maken, dient de afwezigheid door een ecologisch deskundige te worden bevestigd, of
P3	Bij aantasting van een rustplaats dient altijd beoordeeld te worden of de omgeving voldoende voorziet in alternatieven hierin, dat ook voorziet in de behoefte van de soort om op verschillende plekken te kunnen verblijven. Als de omgeving niet in voldoende alternatieven voorziet, of als er sprake is van een kraamlocatie dienen twee alternatieve verblijven te worden aangeboden in het functionele leefgebied, dit bijvoorbeeld in de vorm van een grote takkenhoop van snoeihout op een rustige plek, eventueel in combinatie met een steenarterkast.

5.7 Vogels

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op vogels in al hun ontwikkelingsstadia vallen alle werkzaamheden op land, water en oever. Ook gebouwen en werken kunnen behoren tot het leefgebied van vogels. Hierbij moet ook rekening worden gehouden met soorten, waarvan de jongen reeds het nest verlaten, voordat ze vliegvlug zijn, zoals weidevogels en ransuil. Ook hoogwatervluchtplaatsen, slaapplaatsen of plaatsen waar watervogels overdag rusten behoren tot de rustgebieden van vogels. De functionele leefomgeving, zoals foerageergebieden die onlosmakelijk met de nest- of rustplaats zijn verbonden, valt eveneens onder het beschermingsregime van artikel 11.54 lid 1 Bal. Ook rustplaatsen van de ransuil behoren tot het functionele leefgebied, evenals hagen,

muurbegroeiingen (bv. Hedera) en struiken die worden gebruikt als voortplantingsplaats, vaste rust- en schuillocatie door huismus en daarmee een essentieel onderdeel vormen van het leefgebied. Ook fruitbomen, knotwilgen en andere bomen die worden gebruikt als voortplantings- en rustplaats of uitkijkpost, maken deel uit van het functionele leefgebied. Daarnaast wordt ernaar gestreefd om, in het kader van de zorgplicht, in overige foerageergebieden en vliegroutes met een belangrijke functie voor vogels, verstoring van vogels te voorkomen of te beperken volgens de aangegeven maatregelen voor nest- of rustplaatsen. Niet bij alle vogelsoorten is de Gedragscode voor RI van toepassing, zoals is te zien in tabel 5.19.

Tabel 5.19: Toepasbaarheid Gedragscode in het kader van Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen bij vogelsoorten.

Soortcategorie	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen – waarbij schade aan soorten wordt voorkomen	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen waarbij schade aan soorten wordt beperkt
Broedvogels	Gedragscode is op alle soorten van toepassing	Gedragscode is alleen van toepassing op steenuil, kerkuil, buizerd, havik, slechtvalk, huismus, gierzwaluw

Voorkomen van effecten

Hieronder worden in tabel 5.20 tot en met tabel 5.22 maatregelen genoemd om effecten op vogels te voorkomen.

Tabel 5.20: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van vogels.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de vogels gebruikmaken van de nesten en holen. Jaarrond beschermde nesten en holen worden ontzien en blijven behouden. De nesten en holen gemarkeerd op kaart en/of in het veld, of
P1	Niet te werken in de periode dat jonge vogels nog niet vliegvlug zijn.
P3	Het gebied voor aanvang van de werkzaamheden (tijdelijk) ongeschikt te maken in de periode dat de dieren niet aanwezig zijn, zodat ze zich daar tijdelijk niet vestigen (uiteraard alleen mogelijk bij nesten die niet jaarrond beschermd zijn en er voldoende leefgebied in de omgeving aanwezig is).

Tabel 5.21: Maatregelen voor het voorkomen van het opzettelijk storen van vogels, voor zover deze storing van [Wezenlijke invloed](#) is.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de vogels gebruikmaken van de nesten en hopen en rustplaatsen. Jaarrond beschermde nesten en hopen worden ontzien en blijven behouden, of
P1	De werkzaamheden buiten de verstoringsvrije afstand van de nest of rustplaatsen uit te voeren, ter bepaling door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer.
P2	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen (bijvoorbeeld afscherming van licht, beweging of geluid).

Tabel 5.22: Maatregelen voor het voorkomen van het opzettelijk vernielen of beschadigen van vaste nest- of rustplaatsen van vogels en het opzettelijk vernielen of beschadigen van vogeleieren.

P1	Nest of rustplaatsen te sparen in de periode dat de vogels hiervan gebruikmaken. Jaarrond beschermde nesten en hopen worden ontzien en blijven behouden. De nest of rustplaatsen worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld.
P2	Het gebied ongeschikt maken als nest of rustplaats minimaal één week voor aanvang van het broedseizoen (uiteraard alleen mogelijk voor nesten die niet jaarrond beschermd zijn).

Beperken van effecten

Voor de volgende soorten gelden specifieke maatregelen en zijn er onder voorwaarden soms beperkte negatieve effecten mogelijk. Deze worden in tabel 5.23 tot en met tabel 5.28 genoemd.

Tabel 5.23: Maatregelen voor het beperken van schade RI voor kerkuil, steenuil, slechtvalk, huismus, gierzwaluw, boerenzwaluw, huiszwaluw, zwarte roodstaart, ringmus en visdief bij gebouwen en kunstwerken.

P1	Werken buiten de periode dat dieren aanwezig zijn, met behoud van het essentiële leef en groeigebied van de betreffende soort, of
P1	Essentieel leefgebied en verblijfplaatsen sparen in de periode dat dieren hier gebruik van maken, werken buiten de kwetsbare periode en werken buiten de verstoringsvrije afstand van de soort of maatregelen treffen om verstoring te voorkomen (bijv. afscherming). In en uitvliegmogelijkheden en de constructie met voortplantingsplaatsen blijft behouden. De constructie met voortplantingsplaatsen is 1 maand voor de broedperiode weer beschikbaar.
P3	Werkzaamheden uitvoeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar geschikt leefgebied in de omgeving, of
P3	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uitvoeren, zodat de dieren kunnen uitwijken en altijd essentieel leefgebied en groeiplaatsen van planten beschikbaar blijven.

Tabel 5.24: Aanvullende maatregelen voor het beperken van effecten op vogels

Aanvullende (specifieke) maatregelen zijn bij gebouwen en kunstwerken voor kerkuil, steenuil, slechtvalk, huismus, gierzwaluw, boerenzwaluw, huiszwaluw, zwarte roodstaart, ringmus en visdief.	Specifieke soort indien van toepassing
Broedlocaties van zeldzame vogelsoorten, vogels die jaarlijks naar hetzelfde gebied terugkeren en/of specifieke eisen stellen aan hun broedlocaties kunnen een jaarrond beschermde status krijgen wanneer uit de omgevingscheck blijkt dat alternatieve broed of rustgelegenheden onvoldoende aanwezig is.	
Werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de broedperiode van de kerkuil en steenuil . Globaal is deze periode van februari tot en met juli voor steenuil en tot en met augustus voor kerkuil . Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) is het mogelijk 1 nestlocatie binnen RWS areaal per CBS buurt per jaar aan te tasten, mits broedgelegenheden weer volledig wordt hersteld.	<ul style="list-style-type: none"> • Kerkuil • Steenuil
Omdat steenuil en kerkuil ook buiten het broedseizoen van een nestlocatie gebruik kan maken, dienen twee vervangende verblijfplaatsen buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden te worden geplaatst; voor de steenuil binnen het bestaande territorium zo mogelijk op hetzelfde erf als de oorspronkelijke verblijfplaats, en voor de kerkuil in de directe omgeving (binnen 500 meter van de oorspronkelijke verblijfplaats). Dit is niet noodzakelijk indien reeds vervangende locaties aanwezig zijn. De vervangende verblijfplaats kan een tijdelijk karakter hebben tot de originele nestlocatie weer toegankelijk is. Ze kunnen echter ook een permanente vervanging betreffen. De vervangende verblijfplaats bestaat uit een bewezen effectieve nestkast of toegang tot een schuur (kerkuil) of toegangen in gebouwen (bijvoorbeeld schuurtjes) tussen dakbedekking en isolatielaag (steenuil). Zie voor het geschikte ontwerp en locaties de Kennisdocumenten Kerkuil en Steenuil . Deze alternatieven dienen 3 maanden voor uitvoering van de werkzaamheden aanwezig te zijn i.v.m. gewenning. De dieren krijgen de gelegenheid de werklocatie uit eigen beweging te verlaten.	<ul style="list-style-type: none"> • Kerkuil • Steenuil

Aanvullende (specifieke) maatregelen zijn bij gebouwen en kunstwerken voor kerkuil, steenuil, slechtvalk, huismus, gierzwaluw, boerenzwaluw, huiszwaluw, zwarte roodstaart, ringmus en visdief.	Specifieke soort indien van toepassing
<p>De werkzaamheden worden buiten de broedperiode van de slechtvalk uitgevoerd, deze periode is van februari tot en met augustus. Voor slechtvalk dient bij aanvang van het broedseizoen de bestaande broedlocatie weer toegankelijk en verstoringsvrij te zijn, of in de directe omgeving dienen twee alternatieve nestgelegenheden te zijn gerealiseerd. Zorg dat de nestkast op tientallen meters hoog wordt geplaatst, met plekken waar voldoende beschutte zitplaatsen aanwezig zijn aan alle kanten en voldoende landingsmogelijkheden voor de jongen. Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatievenafweging) is het mogelijk 1 nestlocatie binnen RWS areaal per CBS buurt per jaar aan te tasten, mits broedgelegenheid weer volledig wordt hersteld.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Slechtvalk
<p>In de directe omgeving van de werklocatie (bij voorkeur binnen 100m) dienen voldoende voortplantings en rustplaatsen beschikbaar te zijn voor de huismus om naar uit te wijken. Of deze dienen te worden aangebracht: Voor elke nestplaats die wordt aangetast of verwijderd worden minimaal twee nieuwe nestplaatsen aangeboden. Dit in de vorm van bijvoorbeeld vogeldakpannen, gierzwaluwpannen/stenen, huiszwaluwnestkommen, nestkasten, neststenen, mussenpotten, dakvoetsystemen of vergelijkbare voorzieningen of door het maken van toegangen in gebouwen tussen dakbedekking en isolatielaag of het verwijderen van aanwezig vogelschroot, zie voor geschikte locaties en uitvoering het Kennisdokument Huismus. In de directe omgeving van de nestplaats dient voldoende groenvoorzieningen voor voedsel en dekking aanwezig te zijn en plekken voor stofbaden en drinkwater.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Huismus
<p>Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) is het mogelijk nest en rustplaatsen van huismus aan te tasten. Volg hiervoor volgende maatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor gebouwen geldt dat maximaal 10% van de geschikte gebouwen voor huismus per CBS buurt per jaar mag worden aangetast. • De werkzaamheden worden buiten de kwetsbare periode uitgevoerd. Dit betreft de broedperiode van maart tot en met augustus. Voor huismus worden vorstperioden ook aangemerkt als kwetsbare periode. • Hier kan van afgeweken worden bij een lange doorlooptijd van de werkzaamheden, mits de noodzaak hiervoor voldoende kan worden aangetoond. • Minimaal een week voorafgaand aan de werkzaamheden worden gebouwen en werken natuurvrij gemaakt buiten de broedperiode van de huismus en buiten koude periodes in de winter. Er wordt te allen tijde voorkomen dat vogels worden ingesloten. • Aanwezige muurbegroeiing die van essentieel belang is voor huismus dient behouden te blijven. • In en uitvliegmogelijkheden en de constructie met voortplantings en rustplaatsen worden zo snel mogelijk hersteld op dezelfde locaties als het oorspronkelijke gebruik. Wanneer andere materialen worden toegepast dan in de oorspronkelijke situatie dient te worden voldaan aan de materiaalkeuze zoals beschreven in de 'Maatregelen catalogus beschermde soorten bij naisolatie en renovatie van gebouwen'. • Of er worden permanente voorzieningen aangebracht. Voor elke nestplaats die wordt aangetast of verwijderd worden minimaal twee nieuwe nestplaatsen aangeboden die zoveel mogelijk aansluiten op bestaand gebruik. Dit in de vorm van bijvoorbeeld gierzwaluwpannen, nestkasten, dakvoetsystemen of het verwijderen van aanwezig vogelschroot, zie voor geschikte locaties en uitvoering de 'Maatregelencatalogus beschermde soorten bij naisolatie en renovatie van gebouwen'. In de directe omgeving van de nestplaats dient voldoende groenvoorzieningen voor voedsel en dekking aanwezig te zijn en plekken voor stofbaden en drinkwater. • Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dienen in de directe omgeving van de werklocatie (bij voorkeur binnen 100 m) voldoende alternatieve voortplantings en rustplaatsen beschikbaar te zijn voor de huismus om naar uit te wijken. Of deze dienen te worden aangebracht, zie hiervoor de 'Maatregelencatalogus beschermde soorten naisolatie en renovatie van gebouwen'. De vervangende verblijfplaats kan een tijdelijk karakter hebben tot het origineel weer toegankelijk is. Vervangende verblijfplaatsen die worden aangebracht dienen minimaal 3 maanden voor het ongeschikt maken van de huidige verblijfplaatsen beschikbaar te zijn. • Wanneer bij meerdere gebouwen binnen een project per CBS buurt per jaar nest en rustplaatsen worden aangetast, dienen bovendien minimaal 2 verschillende type voorzieningen binnen het projectgebied voor de soort te worden aangebracht. Deze opgave geldt ook voor grote gebouwen (>500 m² dichte gevel en dakoppervlak) met meerdere nest en rustplaatsen van de huismus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Huismus

Aanvullende (specifieke) maatregelen zijn bij gebouwen en kunstwerken voor kerkuil, steenuil, slechtvalk, huismus, gierzwaluw, boerenzwaluw, huiszwaluw, zwarte roodstaart, ringmus en visdief.	Specifieke soort indien van toepassing
<p>Werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de kwetsbare periode van de gierzwaluw. Dit betreft de broedperiode van half april tot en met half augustus. Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) is het mogelijk nest en rustplaatsen van gierzwaluw aan te tasten. Volg hiervoor onderstaande maatregelen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor gebouwen geldt dat maximaal 10% van de geschikte gebouwen voor gierzwaluw per CBS buurt per jaar mag worden aangetast. • De werkzaamheden worden buiten de broedperiode uitgevoerd. • In en uitvliegmogelijkheden en de constructie met rust en nestplaatsen worden zo snel mogelijk hersteld op dezelfde locaties als het oorspronkelijke gebruik. Wanneer andere materialen worden toegepast dan in de oorspronkelijke situatie, dient voldaan te worden aan de materiaalkeuze zoals omschreven in de 'Maatregelen catalogus beschermde soorten bij naisolatie en renovatie van gebouwen'. • Of er worden permanente voorzieningen aangebracht. Voor elke nestplaats die wordt aangetast of verwijderd worden minimaal 2 nieuwe nestplaatsen aangeboden die zoveel mogelijk aansluiten op bestaand gebruik waarbij de eigenschap van de oorspronkelijke nestlocatie en typische kenmerken van de nestingang zoveel mogelijk worden nagebootst. Dit in de vorm van bijvoorbeeld gierzwaluwstenen, nestkasten, voorziening in dakoverstek of gootbekisting, zie voor geschikte locaties en uitvoering de 'Maatregelen catalogus beschermde soorten bij naisolatie en renovatie van gebouwen'. • Wanneer bij meerdere gebouwen binnen een project per CBS buurt per jaar nest en rustplaatsen worden aangetast, dienen bovendien minimaal 2 verschillende type voorzieningen binnen het projectgebied voor de soort te worden aangebracht. Deze opgave geldt ook voor grote gebouwen (>500m² dichte gevel en dakoppervlak) met meerdere nest en rustplaatsen van gierzwaluw. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gierzwaluw
<p>Ook de boerenzwaluw, huiszwaluw, zwarte roodstaart, ringmus en visdief hebben een soortspecifieke broedperiode (indicatieve periode van maart tot en met juli en voor slechtvalk van februari tot en met augustus en voor visdief mei tot en met augustus) waarin er geen werkzaamheden uitgevoerd mogen worden. Daarnaast kunnen de nesten van deze soorten een jaarrond beschermde status krijgen wanneer uit de omgevingscheck blijkt dat alternatieve broedgelegenheid onvoldoende aanwezig is en/of er impact van de ingreep kan zijn op de lokale populatie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Boerenzwaluw • Huiszwaluw • Ringmus • Visdief • Zwarte roodstaart

Tabel 5.25: Maatregelen voor het beperken van schade RI voor **steenuil, buizerd** en **havik** in houtige begroeiing.

P1	Werken buiten de periode dat dieren aanwezig zijn, met behoud van het essentiële leefgebied van de betreffende soort, of
P1	Essentieel leefgebied en verblijfplaatsen sparen in de periode dat dieren hier gebruik van maken, werken buiten de kwetsbare periode en werken buiten de verstoringsvrije afstand van de soort of maatregelen treffen om verstoring te voorkomen (bijv. afscherming).
P2	Essentiële onderdelen van het leefgebied en de verblijfplaatsen van dieren sparen en markeren in het veld.
P3	Werkzaamheden uitvoeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar geschikt leefgebied in de omgeving, of
P3	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uitvoeren, zodat de dieren kunnen uitwijken en altijd essentieel leefgebied beschikbaar blijven.

Tabel 5.26: Aanvullende maatregelen voor het beperken van effecten op vogels.

Aanvullende (specifieke) maatregelen zijn bij houtachtige vegetaties voor steenuil, buizerd en havik.	Specifieke soort indien van toepassing
<p>Werkzaamheden worden uitgevoerd of aangevangen buiten de soortspecifieke broedperiode(n). Voor de buizerd en havik loopt deze kwetsbare periode globaal van februari tot en met augustus. Voor de steenuil loopt de kwetsbare broedperiode van februari tot en met juli.</p>	
<p>Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) is het mogelijk 1 nest of rustlocatie binnen RWS areaal per CBS buurt per jaar aan te tasten, mits nest en rustlocaties weer volledig worden hersteld en aantasting van essentieel leefgebied wordt voorkomen.</p>	
<p>Broedlocaties van zeldzame vogelsoorten, vogels die jaarlijks naar hetzelfde gebied terugkeren en/of specifieke eisen stellen aan hun broedlocaties kunnen een jaarrond beschermde status krijgen wanneer uit de omgevingscheck blijkt dat alternatieve broed of rustgelegenheid onvoldoende aanwezig is.</p>	
<p>Voor havik en buizerd moeten binnen het territorium voldoende alternatieve nestlocaties beschikbaar zijn in de vorm van bestaande horsten etc. Alternatieve nesten of broedhabitat bevinden zich op verstoringsvrije plaatsen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Havik • Buizerd
<p>Voor steenuil vindt herplant plaats met een bomensoort die in de toekomst de functie van rust en nestlocatie kan invullen. Tijdelijke effecten worden opgevangen door de plaatsing van 2 steenuilenkasten in bomen binnen het bestaande territorium, zo mogelijk op hetzelfde erf als de oorspronkelijke rust en nestlocatie. Zie voor het geschikte ontwerp en locaties het kennisdocument Steenuil. Deze alternatieven dienen 3 maanden voor uitvoering van de werkzaamheden aanwezig te zijn i.v.m. gewenning. De dieren krijgen de gelegenheid de werklocatie uit eigen beweging te verlaten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Steenuil

Tabel 5.27: Maatregelen voor het beperken van schade voor zwarte stern, witwangstern, witvleugelstern, kokmeeuw en dwergmeeuw bij waters en oevers.

P1	Werken buiten de periode dat dieren aanwezig zijn, met behoud van het essentiële leef en groeigebied van de betreffende soort, of
P1	Essentieel leefgebied en verblijfplaatsen sparen in de periode dat dieren hier gebruik van maken, werken buiten de kwetsbare periode en werken buiten de verstoringvrije afstand van de soort of maatregelen treffen om verstoring te voorkomen (bijv. afscherming).
P2	De werkzaamheden in ruimte en tijd gefaseerd uit te voeren, zodanig dat broedmogelijkheden blijven behouden.
P3	Werkzaamheden uitvoeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar geschikt leefgebied in de omgeving, of
P3	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uitvoeren, zodat de dieren kunnen uitwijken en altijd essentieel leefgebied beschikbaar blijven.

Tabel 5.28: Aanvullende maatregelen voor het beperken van effecten op vogels.

Aanvullende (specifieke) maatregelen zijn bij waters en oevers voor zwarte stern, witwangstern, witvleugelstern, kokmeeuw en dwergmeeuw.	Specifieke soort indien van toepassing
In essentieel leefgebied voor vogels worden geen werkzaamheden uitgevoerd.	
Herprofilen van waterbodems, incidenteel of achterstallig onderhoud en dempen van open water wordt uitgevoerd buiten de soortspecifieke broedperiode.	
Dempen van waterlichamen met nestlocaties van deze soorten is niet toegestaan. Herprofilering op deze locaties mag maximaal in 50% van de watergang per jaar. De broedmogelijkheden in de vorm van nestvlotjes, krabbescheervelden of andere drijvende watervegetatie behouden.	

5.8 Amfibieën en reptielen

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op amfibieën en reptielen in al hun ontwikkelingsstadia vallen werkzaamheden aan kleinere wateren, oevers, ruigtes, heide, graslanden en 's winters ook in opgaande begroeiingen en gebouwen en werken. Niet bij

alleen amfibie- en reptielsoorten is de Gedragscode voor RI van toepassing, zoals is te zien in tabel 5.29.

Tabel 5.29: Toepasbaarheid Gedragscode in het kader van Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen bij amfibie- en reptielsoorten.

Soortcategorie	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen – waarbij schade aan soorten wordt voorkomen	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen waarbij schade aan soorten wordt beperkt
Amfibieën en reptielen	Gedragscode is op alle soorten van toepassing	Gedragscode is voor kleinschalige ruimtelijk ingrepen alleen van toepassing op alpenwatersalamander, ringslang en rugstreeppad en voor tijdelijke effecten is deze alleen van toepassing op de zandhagedis en hazelworm.

Voorkomen van effecten

In tabel 5.30 tot en met tabel 5.33 worden maatregelen genoemd om effecten op amfibieën en reptielen te voorkomen.

<p>Zandhagedis en hazelworm</p> <p>De Kleinschalige Ruimtelijke ingrepen die hieronder vallen worden 6.5 Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen genoemd. Het gaat hierbij om ingrepen die een tijdelijk effect op leefgebied van deze soorten hebben.</p> <p>Onder tijdelijk effect wordt verstaan, dat het leefgebied binnen 1 á 2 groeiseizoenen weer geschikt is. In het EWP dient onderbouwd te worden waarom deze werkzaamheden maar een tijdelijk effect hebben.</p>

Tabel 5.30: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van amfibieën en reptielen.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de dieren aanwezig of weinig mobiel zijn (afhankelijk van de functie van het gebied). Een van deze kwetsbare perioden is de winterrustperiode van oktober tot en met maart.
P2	De voortplantings en rustplaatsen (voortplantingswateren, overwinteringslocaties, zomerverblijven, broedhopen en dergelijke) te sparen in de periode dat de dieren hier wel gebruik van maken. De locaties worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld, of
P2	Werkzaamheden uit te voeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar de omgeving, of

P2	Indien noodzakelijk (tijdelijke) passende inrichtingsmaatregelen te treffen om directe of indirecte beïnvloeding van de waterkwaliteit van het voortplantingsgebied te voorkomen (bijvoorbeeld voorkomen vertroebeling).
P3	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen waarmee voorkomen wordt dat dieren zich op het werk vestigen (bijvoorbeeld het plaatsen van amfibieënschermen), of
P3	Het gebied voor aanvang van de werkzaamheden ongeschikt te maken (in de periode dat de dieren niet aanwezig zijn), zodat ze zich er niet vestigen (onder voorwaarde dat er geen vaste verblijfplaatsen vernietigd worden en er voldoende leefgebied in de omgeving aanwezig is).

Tabel 5.31: Maatregelen voor het voorkomen van het opzettelijk verstoren van amfibieën en reptielen.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode, d.w.z. buiten de periode dat de dieren aanwezig of weinig mobiel zijn (afhankelijk van de functie van het gebied). Een van deze kwetsbare perioden is de winterrustperiode van oktober tot en met maart, of
P1	De werkzaamheden buiten de verstoringsvrije afstand van de betreffende soort uit te voeren.
P2	Passende inrichtingsmaatregelen te treffen (bijvoorbeeld afscherming van licht, beweging of geluid).

Tabel 5.32: Maatregelen voor het voorkomen van het beschadigen of vernielen van (vaste) voortplantings- of rustplaatsen van amfibieën en reptielen en het opzettelijk vernielen van hun eieren.

P1	De voortplantingslocaties en rustplaatsen (voortplantingswateren, overwinteringslocaties, zomerverblijven, broedhopen en dergelijke) te sparen. De voortplantings of rustplaatsen worden gemarkeerd op kaart en/of in het veld, of
P1	Essentieel leefgebied en verblijfplaatsen sparen in de periode dat dieren hier gebruik van maken, werken buiten de kwetsbare periode en werken buiten de verstoringsvrije afstand van de soort of maatregelen treffen om verstoring te voorkomen (bijv. afscherming).
P2	Essentiële onderdelen van het leefgebied en de verblijfplaatsen van dieren sparen en markeren in het veld.
P3	Werkzaamheden uitvoeren in een zodanige richting dat mobiele dieren kunnen uitwijken naar geschikt leefgebied in de omgeving, of
P3	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uitvoeren, zodat de dieren kunnen uitwijken en altijd essentieel leefgebied en groeiplaatsen van planten beschikbaar blijven.

Tabel 5.33: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen van effecten op amfibieën en reptielen.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Algemeen	Op locaties met migratie van amfibieën tijdens de migratieperiode geen werkzaamheden uitgevoerd worden aan tunnels en verbindingen. Op deze locaties wordt daarnaast alleen tussen zonsopkomst en zonsondergang gewerkt. De aanwezige amfibieëntunnels en verbindingen moeten na afloop van de werkzaamheden of bij meerdaagse werkzaamheden tussen zonsondergang en zonsopkomst weer functioneren, d.w.z. geen opslag van materiaal of op andere wijze versperren van de tunnels. Hierdoor wordt het doden, opzettelijk verstoren en beschadigen van vaste rust en verblijfplaatsen voorkomen.	
	De werkzaamheden voor zandhagedis vinden plaats buiten de kwetsbare periode. De kwetsbare periode is van september tot maart en april tot half augustus. Onder de kwetsbare periode wordt bij de zandhagedis het volgende verstaan de winterslaap (periode direct daarna) ende voortplantingsperiode. In de voortplantingsperiode vinden geen activiteiten plaats die een effect hebben op de plekken met kaal zand. In de overwinteringsperiode worden geen activiteiten uitgevoerd die een effect hebben op de bodem.	• Zandhagedis
	De werkzaamheden voor de hazelworm vinden plaats buiten de kwetsbare periode. De kwetsbare periode is van augustus tot half oktober en vanaf oktober tot en met april. Onder de kwetsbare periode wordt bij de hazelworm het volgende verstaan de voortplantingsperiode en de winterslaap. In de voortplantingsperiode vinden geen activiteiten plaats die een effect hebben op de vegetatie. In de overwinteringsperiode worden geen activiteiten uitgevoerd die een effect hebben op de bodem.	• Hazelworm

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
Wateren en oevers	<p>Werkzaamheden worden bij voorkeur uitgevoerd in de winterrustperiode. De winterrustperiode is van oktober tot en met maart. Werkzaamheden in de actieve periode (buiten de winterrust) zijn toegestaan als voortplantingslocaties ontbreken en als er sprake is van niet essentieel leefgebied. Bodemmateriaal op de niet gemarkeerde oevers deponeren. Reptielen moeten de gelegenheid krijgen uit eigen beweging de werklocatie te verlaten. Materiaal, voertuigen en bodemmateriaal worden niet op oevers waar reptielen voorkomen gedeponeerd.</p> <p>Voor soorten die overwinteren op land vinden herprofilingswerkzaamheden en achterstallig onderhoud plaats buiten de soortspecifieke voortplantingsperiode. Globaal is de voortplantingsperiode van maart tot en met september. De exacte periode dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige. Na afloop van de werkzaamheden is de locatie weer geschikt voor de soort (behoud functionaliteit). Voor soorten die jaarrond in water leven vinden herprofilingswerkzaamheden en achterstallig onderhoud buiten de kwetsbare voortplantingsperiode en winterperiode plaats. Globaal is de kwetsbare periode van november tot en met augustus. Bij deze werkzaamheden wordt maximaal 50% van de watergang per jaar bewerkt. De herprofilering en uit te voeren onderhoud mag geen afbreuk doen aan de voortplantingsmogelijkheden van de watergang voor amfibieën. Daarvoor dienen relevante (a)biotische factoren behouden te blijven zoals aanwezigheid van ondiepe zones, afwezigheid van vis, begroeide oevers.</p> <p>Er worden amfibieschermen gebruikt om te voorkomen dat soorten op de werklocatie terecht komen. Na de werkzaamheden is 100% van het leefgebied weer beschikbaar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Reptielen • Amfibieën
Houtachtige vegetaties	Specifiek voor de boomkikker geldt dat geen werkzaamheden aan houtachtige beplanting in het leefgebied van de boomkikker mogen worden uitgevoerd.	<ul style="list-style-type: none"> • Boomkikker

Beperken van effecten

Voor de volgende soorten zijn aanvullend op de algemene maatregelen beperkende maatregelen mogelijk. Deze worden in tabel 5.34 tot en met tabel 5.37 genoemd. Voor de zandhagedis en hazelworm zijn aanvullend op de algemene maatregelen

beperkende maatregelen mogelijk bij tijdelijke aantasting deze worden in tabel 5.35 en 5.36 genoemd.

Tabel 5.34: Maatregelen voor het beperken van schade RI voor alpenwatersalamander, rugstreepad en ringslang.

P2	Alternatieve voortplantings of rustplaatsen realiseren voor alpenwatersalamander, rugstreepad en ringslang die de betreffende functie op een volwaardige wijze kunnen overnemen, waardoor de functionaliteit van de voortplantings of rustplaats behouden blijft. De alternatieve voortplantings of rustplaatsen moeten functioneren voordat de werkzaamheden van start gaan, en
P2	Werkzaamheden in houtige begroeiing dienen voor alle amfibieën en reptielen te worden uitgevoerd in de periode half augustus tot en met september of het begin van de voortplantingsperiode dat is in april en mei.
P3	(Minder mobiele) ringslangen en rugstreepadden onder leiding van een ecologisch deskundige Opdrachtnemer weg te vangen en weer uit te zetten op een geschikte locatie in de omgeving buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden.

Tabel 5.35: Maatregelen voor het beperken van schade RI voor zandhagedis.

P3	<p>Zandhagedis: Indien behoud van het leefgebied tijdens de activiteiten niet mogelijk is, mag nooit meer dan 10% van het aaneengesloten leefgebied tijdelijk verwijderd of aangetast worden. Daarbij gelden altijd de aanvullende voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de vegetatie van de werklocatie moet kort gemaaid worden in de periode november-maart; • randen en het aangrenzend gebied buiten de werkzaamheden worden aantrekkelijk gemaakt voor de zandhagedis zoals door aanleggen van zandhopen. • zodra zandhagedis actief wordt, wordt deze binnen de werklocatie met de hand gevangen en aan de buitenrand van het naastgelegen leefgebied uitgezet; • de werklocatie moet gedurende de uitvoering van de activiteiten afgeschermd worden om terugkeer van zandhagedis te voorkomen en dient gecontroleerd te worden op afwezigheid van kieren of plekken waar dieren kunnen overklimmen via de vegetatie; • de plek waar de dieren vrijgelaten worden en de naastgelegen vegetatie naast de werklocatie, moeten tenminste 5 jaar duurzaam in stand blijven. <p>Deze maatregel is vooral bedoeld bij kortdurende werkzaamheden met tijdelijke aantasting zoals het leggen of vervangen van kabels en leidingen of het ongeschikt maken van een tijdelijke werklocatie om onderhoud aan viaducten, portalen e.d. mogelijk te maken. De vegetatie moet hersteld zijn na 1 á 2 groeiseizoenen.</p> <p>Na het uitvoeren van een van de maatregelen bij werkzaamheden met een tijdelijk effect wordt een monitoring uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de effectiviteit van de maatregel. De monitoring wordt afgestemd op de omvang en de duur van de ingreep.</p>
----	---

Tabel 5.36: Maatregelen voor het beperken van schade RI voor hazelworm.

P3	<p>Hazelworm: Indien behoud van het leefgebied tijdens de activiteiten niet mogelijk is, mag nooit meer dan 10% van het aaneengesloten leefgebied tijdelijk verwijderd of aangetast worden. Hazelworm te vangen en verplaatsen naar buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Het vangen vindt plaats op volgende wijze:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de vegetatie van de werklocatie wordt kort gemaaid in de periode november-maart; • Het plaatsen van reptielenschermen conform de eisen in de leidraad faunavoorzieningen bij infrastructuur (2021) • Het uitleggen van tapijttegels of golfplaten (50*50 cm) binnen de schermen waaronder de dieren kunnen wegkruipen • Handvangst van hazelworm vanonder tapijttegels, golfplaten en aanwezige natuurlijke schuilplekken zoals boomstammen of struikjes. • Verplaatsing naar buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden met gebruik van afsluitbare emmers met vochtige grond en strooisel. Verplaatsing moet binnen 3 uur plaatsvinden en de emmers mogen niet in de zon staan. <p>Hierbij dient vooraf geschikt nieuw leefgebied (of verbindingszones of faunapassages) gecreëerd te worden dat voldoet aan de volgende eisen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voldoende schuilgelegenheid in de vorm van stobbenwallen, plagselhopen en een gevarieerde kruidachtige vegetatie met hier en daar een struikgewas. Een vochtig en lokaal warm microklimaat is noodzakelijk. De vegetatie dient zicht tenminste 2 groeiseizoenen ontwikkeld te hebben. <p>Overige eisen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De omvang van het nieuwe leefgebied dient tenminste 120% van het ongeschikt te maken terrein te bedragen. • De minimale oppervlakte van leefgebied voor hazelworm is 0,5 ha. • Een ecologisch deskundige op het gebied van hazelworm moet beoordelen of het nieuwe leefgebied voldoende geschikt is en dient aanwezig te zijn bij het vangen van exemplaren. <p>Na het uitvoeren van een van de maatregelen bij wordt een monitoring uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de effectiviteit van de maatregel. De monitoring wordt afgestemd op de omvang en de duur van de werkzaamheden met een tijdelijk effect.</p>
----	--

Tabel 5.37: Aanvullende maatregelen voor het beperken van effecten op amfibieën en reptielen.

Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
<p>Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatievenafweging) is het mogelijk voor de alpenwatersalamander, één voortplantingswater binnen RWS areaal per CBS buurt per jaar aan te tasten, mits dit weer volledig wordt hersteld en aantasting van essentieel leefgebied wordt voorkomen. Voorafgaand aan de werkzaamheden wordt een nieuw voortplantingswater aangelegd binnen bestaand leefgebied, op maximaal 400 meter van het oorspronkelijke voortplantingswater. Werkzaamheden worden uitgevoerd buiten de voortplantingsperiode (globaal van februari tot en met half september). Dit voortplantingswater is ondiep, maar waterhoudend in de voortplantingsperiode, met flauwe oevers en vrij van vissen. De omvang is minimaal vergelijkbaar met het oorspronkelijke voortplantingswater en in de omgeving is voldoende dekking aanwezig.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Alpenwater salamander
<p>Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatievenafweging) is het mogelijk 1 voortplantingswater tot een maximale lengte van 500 meter, met bijbehorend landhabitat per deelpopulatie per jaar aan te tasten, mits voorafgaand aan de werkzaamheden een nieuw voortplantingswater wordt aangelegd binnen bestaand leefgebied, op maximaal 400 meter van het oorspronkelijke voortplantingswater. De omvang is minimaal vergelijkbaar met het oorspronkelijke voortplantingswater. Dit voortplantingswater is ondiep, maar waterhoudend in de voortplantingsperiode, met flauwe oevers en vrij van vissen. Het landhabitat rondom het voortplantingswater bestaat uit een onbeschaduwde laagbegrone vegetatie, met een vergraafbare bodem en andere schuilmogelijkheden. Er dienen locaties boven het grondwaterniveau en vorstvrij aanwezig te zijn om de winter door te brengen. Daarnaast is het mogelijk enkele overwinteringslocaties of dagrustplaatsen van rugstreepad aan te tasten buiten de kwetsbare voortplantings en winterrustperiode. De winterrustperiode loopt van half oktober tot en met maart. Wanneer de dieren in het actieve seizoen aanwezig zijn op de werklocatie mogen werkzaamheden worden uitgevoerd in de periode half augustus tot en met september. Binnen het bestaande leefgebied en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden dienen nieuwe mogelijkheden voor overwintering en dagrustplaatsen gecreëerd te worden met dezelfde omvang en kwaliteit als hetgeen wat verloren gaat, zoals een goed vergraafbare bodem van zand of hopen met stenen. Deze dienen aanwezig te zijn voordat de werkzaamheden aanvangen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rugstreepad
<p>Op locaties waar rugstreepadden kunnen rusten en/of overwinteren dienen voorafgaand aan de werkzaamheden buiten de kwetsbare winterrustperiode schermen te worden geplaatst waarmee toegang tot de werklocatie voor reptielen wordt voorkomen. De winterrustperiode is van oktober tot en met maart. Wanneer dieren reeds aanwezig zijn, dienen individuen door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer te worden weggevangen en verplaatst naar geschikt leefgebied in de directe omgeving of de gelegenheid worden geboden het werkterrein uit eigen beweging te verlaten. Werkzaamheden starten pas als er geen dieren meer aanwezig zijn binnen de schermen in het werkterrein.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rugstreepad

Aanvullende (specifieke) maatregelen	Specifieke soort indien van toepassing
<p>Op locaties waar ringslangen kunnen rusten en/of overwinteren dienen voorafgaand aan de werkzaamheden buiten de kwetsbare winterrustperiode schermen te worden geplaatst waarmee toegang tot de werklocatie voor reptielen wordt voorkomen. De winterrustperiode is van oktober tot en met maart. Op locaties waar geen rust of overwintering, maar voortplanting plaatsvindt, moeten de werkzaamheden in de periode september tot en met maart uitgevoerd worden. Dit is buiten de kwetsbare voortplantingsperiode. Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) is het mogelijk een broeihoop aan te tasten, mits dit wordt hersteld en aantasting van essentieel leefgebied wordt voorkomen. Aantasting van een broeihoop is enkel toegestaan buiten de periode dat deze voor voortplanting of overwintering gebruikt wordt. De beste maanden hiervoor zijn half april tot en met half juni. Voorafgaand aan de aantasting, dienen minimaal 2 nieuwe broeihopen te worden gerealiseerd in het leefgebied. De hoop bestaat uit kruidig materiaal, bladeren, takken en paardenmest of vergelijkbaar. De broeihopen liggen altijd in de buurt van water, in of naast struweel of ruigte en een deel van de dag in de zon. De hoop is 2 tot 3 meter breed en minimaal 1 meter hoog en is luchtig en vochtig.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ringslang

5.9 Vissen

In het leefgebied van beschermde vissoorten worden werkzaamheden in het kader van RI niet onder de Gedragscode uitgevoerd (zie tabel 5.38).

Tabel 5.38: Toepasbaarheid Gedragscode in het kader van Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen bij vissoorten

Soortcategorie	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen – waarbij schade aan soorten wordt voorkomen	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen waarbij schade aan soorten wordt beperkt
Vissen	Gedragscode is niet van toepassing op de soortgroep vissen	Gedragscode is niet van toepassing op de soortgroep vissen

5.10 Ongewervelden

Onder activiteiten die kunnen leiden tot effecten op beschermde ongewervelden in al hun ontwikkelingsstadia vallen alle activiteiten op het land, water en oeverzone. De functionele leefomgeving die onlosmakelijk met de nest- of rustplaatsen is verbonden, valt eveneens onder het beschermingsregime van artikel 11.46 lid 1 of 11.54 lid 1 Bal. Voor vlinders behoren naast waardplanten (bomen, struiken) met poppen, rupsen of eitjes en essentiële voedselplanten van beschermde vlinders omliggende houtige vegetatie die voor windluwte en temperatuurbuffering zorgt tot het essentiële leefgebied. Ook voor libellen kan houtachtige begroeiing langs voortplantingswater, belangrijke foerageerlocaties of slaapplekken

(bosbeekjuffer, speerwaterjuffer etc.) tot het essentiële leefgebied horen. Een ecologisch deskundige Opdrachtnemer dient te bepalen welke elementen dit zijn. Daarnaast kunnen kruidige begroeiingen langs voortplantingswater of andere kruidige begroeiing in het leefgebied een essentiële rol vervullen als foerageerlocatie. Het is hierbij van belang dat werkzaamheden in de periode oktober tot en met april uitgevoerd worden. Dit is buiten het vliegseizoen van de libellen. Niet bij alle ongewervelden is de Gedragscode voor RI van toepassing, zoals is te zien in tabel 5.39

Tabel 5.39: Aanvullende maatregelen voor het voorkomen van effecten op ongewervelden.

Soortcategorie	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen – waarbij schade aan soorten wordt voorkomen	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen waarbij schade aan soorten wordt beperkt
Ongewervelden	Gedragscode is op alle soorten van toepassing	Gedragscode is alleen van toepassing op gestreepte waterroofkever, platte schijfhoren, sleedoornpage, vermiljoenkever, vliegend hert en voor rivierrombout.

Voorkomen van effecten

Hieronder worden in tabel 5.40 tot en met tabel 5.42 maatregelen genoemd om effecten op ongewervelden te voorkomen.

Tabel 5.40: Maatregelen voor het voorkomen van het doden van ongewervelden.

P1	Werken buiten de periode dat ongewervelden aanwezig zijn, met behoud van het essentiële leefgebied van de betreffende soort, of
P1	Het essentiële leefgebied van de betreffende soorten te sparen in de periode dat de dieren daar gebruik van maken (het essentiële leefgebied wordt bepaald door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer). Voor sleedoornpag: poppen in de strooisellaag aanwezig van mei tot en met september. De winterperiode loopt van november tot en met februari. Voor vliegend hert en vermiljoenkever, beide soorten zijn jaarrond aanwezig doordat de larven meerdere jaren in het hout verblijven.
P2	Werkzaamheden uit te voeren in zodanige richting dat aanwezige mobiele soorten kunnen uitwijken, of
P2	In het zomerseizoen niet te werken in de vroege ochtend of late avond, wanneer veel soorten niet actief zijn.
P3	Het gebied voor aanvang van de werkzaamheden ongeschikt te maken in de periode dat de dieren niet aanwezig zijn, zodat ze er zich niet vestigen (onder voorwaarde dat er geen voortplantings- of rustplaatsen vernietigd worden en er voldoende leefgebied in de omgeving aanwezig is).

Tabel 5.41: Maatregelen voor het voorkomen van het opzettelijk verstoren van ongewervelden.

P1	Werken buiten de kwetsbare periode van soorten die gevoelig zijn voor verstoring (m.n. de voortplantingsperiode), of
P1	De werkzaamheden buiten de verstoringgevoelige afstand van de betreffende soort uit te voeren, ter bepaling door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer.

Tabel 5.42: Maatregelen voor het voorkomen van het beschadigen of vernielen van (vaste) voortplantings- of rustplaatsen van ongewervelden en het opzettelijk vernielen van hun eieren

P1	Voortplantings (waardplanten, rivieroever) en rustplaatsen (bodem, water) te sparen.
----	--

Beperken van effecten

Voor de soorten gestreepte waterroofkever, platte schijfhoren, sleedoornpag, vermiljoenkever, vliegend hert en rivierrombout

zijn aanvullend op de algemene maatregelen de onderstaande beperkende maatregelen mogelijk (zie tabel 5.43, tabel 5.44 en tabel 5.45 (rivierrombout)).

Tabel 5.43: Maatregelen voor het voorkomen van het beschadigen of vernielen van (vaste) voortplantings- of rustplaatsen van ongewervelden en het opzettelijk vernielen van hun eieren.

P1	Essentieel leefgebied en verblijfplaatsen sparen in de kwetsbare periode.
P2	Essentiële onderdelen van het leefgebied en de verblijfplaatsen van dieren of belangrijke groeiplaatsen van planten sparen en markeren in het veld.
P3	De werkzaamheden in tijd en ruimte gefaseerd uitvoeren, zodat de dieren kunnen uitwijken en altijd essentieel leefgebied en groeiplaatsen van planten beschikbaar blijven.

Tabel 5.44: Aanvullende maatregelen voor het beperken van effecten op ongewervelden.

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen die van toepassing kunnen zijn.	Specifieke soort indien van toepassing
Houtachtige vegetaties	Bij aantoonbare noodzaak (met wettelijk belang en alternatieven afweging) kunnen 1 of enkele struiken worden verplaatst of verwijderd mits in de directe omgeving voldoende geschikt sleedoorpnstruweel voor sleedoornpag behouden blijft. Takken met eitjes worden verplaatst naar sleedoorpnstruiken in de directe omgeving. Daarnaast is het ook van belang nieuwe sleedoorpn aansluitend op het bestaande leefgebied van de sleedoornpag aan te planten.	<ul style="list-style-type: none"> Sleedoornpag

Activiteit	Aanvullende (specifieke) maatregelen die van toepassing kunnen zijn.	Specifieke soort indien van toepassing
Houtachtige vegetaties	<p>Behoud van (dode) bomen, takkenrillen en dood hout waar de vermiljoenkever en het vliegend hert gebruik van maken. Een ecologisch deskundige Opdrachtnemer markeert deze onderdelen in het veld en/of op kaart.</p> <p>De biotoop van de vermiljoenkever, nietdroog bos waar met regelmaat nieuw dood hout in vrijkomt, is ook beschermd. Dat betekent dat de oppervlakte en hoeveelheid aan bomen in het leefgebied gehandhaafd of hersteld dienen te worden.</p> <p>Staan dood hout dat om veiligheidsredenen wordt verwijderd, blijft ter plekke liggen of wordt getransporteerd naar een nabije locatie, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Vanwege hoogwaterveiligheid voor keringen en vaarwegen kan dood hout niet altijd blijven liggen. Wanneer dit het geval is wordt het dood hout zo mogelijk verplaatst naar een locatie waar het wel veilig kan blijven liggen. De stam blijft functioneel voor de kevers.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vermiljoenkever • Vliegend hert
Wateren en oevers	<p>Werkzaamheden in het oevertalud worden niet uitgevoerd in de kwetsbare periode in verband met verpoping. De kwetsbare periode is van mei tot en met juli. Bij aanleg of vervanging van oeverconstructie in het leefgebied van de gestreepte waterroofkever dient het volgende voortplantingsseizoen de oeverzone te zijn hersteld of nieuw zijn aangelegd, inclusief benodigde oevervegetatie. Dit dient te worden begeleid door een ecologisch deskundige Opdrachtnemer. Dempen van wateren is niet toegestaan in leefgebied van gestreepte waterroofkever.</p> <p>Voor het gefaseerd vervangen of aanleggen van oevers geldt: maximaal 25% van het leefgebied is werklocatie. Voorafgaand aan de werkzaamheden worden waterplanten met platte schijfhoren verplaatst naar geschikt leefgebied buiten de invloedzone van de werkzaamheden. Na de werkzaamheden is weer 100% van het leefgebied beschikbaar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gestreepte waterroofkever • Platte schijfhoren
Oevers	<p>Werkzaamheden in de oevers van het voortplantingswater worden bij voorkeur uitgevoerd in de periode half augustus tot en met half mei, op het moment dat uitsluitende larven/ imago's van rivierrombout ontbreken. Als werkzaamheden in de periode half augustus tot en met half mei niet mogelijk zijn, dan is uitvoering mogelijk in de periode half juli tot en met half augustus (buiten de belangrijkste uitsluitperiode van rivierrombout). Hierbij geldt dat dagelijks voor de start van de werkzaamheden door de Ecologisch deskundige gecontroleerd wordt of uitsluitende larven/ imago's aanwezig zijn. Bij het aantreffen van vers uitgeslopen larven/ imago's worden deze verplaatst naar een oeverzone langs de rivier waar geen werkzaamheden plaatsvinden. Faseer de werkzaamheden in het voortplantingswater en laat minimaal 25% van de oeverlengte per jaar per rivierkilometer ongemoeid</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rivierrombout
Wateren	<p>Voer werkzaamheden in het voortplantingswater van de rivierrombout bij voorkeur uit in de periode half juli tot en met augustus, op het moment dat de laagste aantallen larven aanwezig en de hoogste aantallen imago's aanwezig zijn. Faseer de werkzaamheden in het voortplantingswater en laat minimaal 50% van de waterbodem/oeverlengte per jaar per rivierkilometer ongemoeid. Als uitvoering van werkzaamheden in de periode half juli tot en met augustus niet mogelijk is, dan is uitvoering mogelijk in de periode half augustus tot en met oktober (buiten de kwetsbare winterperiode dat rivierrombout minder actief is en buiten het voortplantingsseizoen).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rivierrombout

Tabel 5.45: aanvullende maatregelen voor het uitvoeren van werkzaamheden in het leefgebied van de rivierrombout.

P3	<p>Om schade aan de larven en voortplantingsbiotoop te voorkomen en/of te beperken zijn er voor werkzaamheden die invloed hebben op de zandige ondiepe waterbodem nog twee opties voor aanvullende maatregelen:</p> <p>Spuit maximaal één week voorafgaand aan de werkzaamheden de bovenste laag van de waterbodem (3 tot 5 cm) opzij met een pompsysteem met een lange spuitlans. Larven van libellen en de losgekomen slib/ zand spoelen op deze manier stroomafwaarts mee met de rivier. Het gebruik van de spuitlans wordt in een ruim gebied rond de werklocaties (minimaal 5 meter) toegepast, zodat de kans op vestiging vanuit de omgeving zo klein mogelijk is. Start stroomopwaarts om te voorkomen dat larven achterblijven. Met deze maatregel wordt zoveel mogelijk voorkomen dat larven van rivierrombout gedood worden en wordt de waterbodem zo goed mogelijk vrijgemaakt van larven van rivierrombout. Indien sprake is van meerdere vakken die 'rivierrombout-vrij' gemaakt worden, dan wordt in stroomafwaartse volgorde gewerkt om de kans op hervestiging te minimaliseren. Bij de start van de werkzaamheden geeft de ecologische deskundige (zie kader 4.2) een instructie voor het 'rivierrombout-vrij' maken en om de spuitkracht en -afstand tot de waterbodem af te stemmen.</p> <p>Schuif maximaal één week voorafgaand aan de werkzaamheden de bovenste laag van de waterbodem (3 tot 5 cm) opzij met de bak van een graafmachine. Voer deze actie uit binnen het werkgebied en een zone van minimaal 2 meter rondom de werkplek. Larven van libellen en de losgekomen slib/ zand spoelen op deze manier stroomafwaarts mee met de rivier. Start stroomopwaarts om te voorkomen dat larven achterblijven. Met deze maatregel wordt zoveel mogelijk voorkomen dat larven van rivierrombout gedood worden en wordt de waterbodem zo goed mogelijk vrijgemaakt van larven van rivierrombout. Indien sprake is van meerdere locaties die 'rivierrombout-vrij' gemaakt worden, dan wordt in stroomafwaartse volgorde gewerkt om de kans op hervestiging te minimaliseren. Bij de start van de werkzaamheden geeft de Ecologisch deskundige een instructie voor het 'rivierrombout-vrij' maken.</p> <p>Na het uitvoeren van een van de maatregelen die hierboven is genoemd wordt monitoring uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de effectiviteit van de maatregel. De monitoring wordt afgestemd op de omvang en de duur van de ingreep. Een optie hiervoor is om:</p> <p>"In het eerste uitsluipseizoen na de werkzaamheden vier keer op zoek te gaan naar larvenhuidjes conform protocol NGB/Vlinderstichting – rivierrombout op het trace waar de werkzaamheden hebben plaatsgevonden."</p>
----	---

Deel 2 Toelichtend kader en werkproces

6 Toepassen Gedragscode

De Gedragscode is een generieke vrijstelling van de verbodsbepalingen in de Ow, maar deze vrijstelling is niet onbegrensd en kan alleen toegepast worden als wordt voldaan aan specifieke voorwaarden.

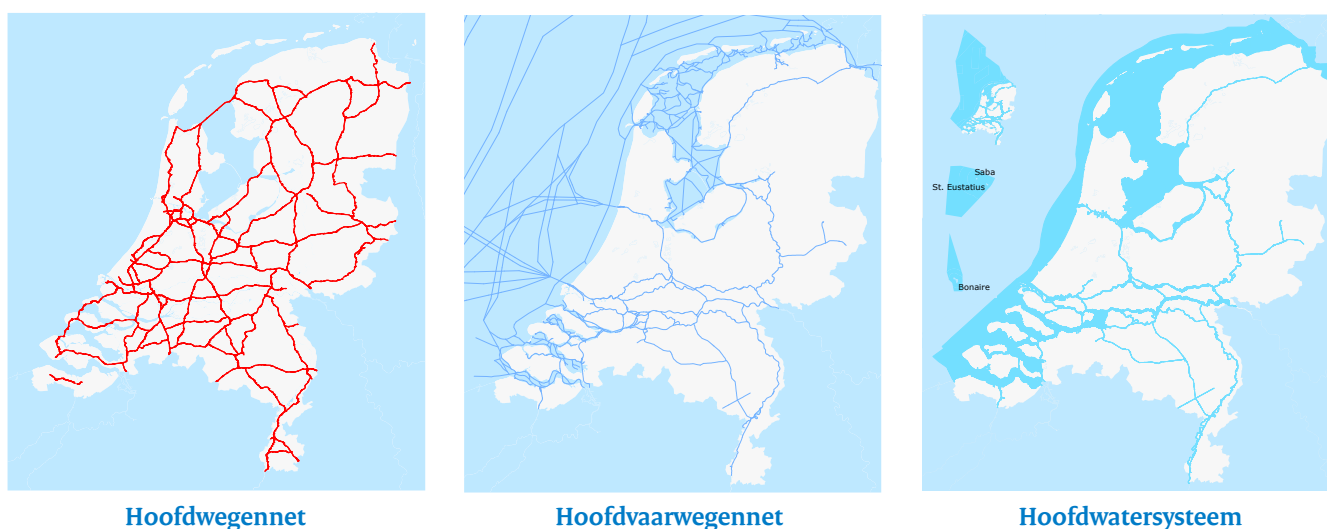
De verbodsbepalingen waarvoor de Gedragscode een vrijstelling kan vormen zijn nader gespecificeerd, evenals de wettelijke belangen waaronder activiteiten kunnen plaatsvinden (paragraaf 6.2). Als er alternatieven zijn om de activiteiten uit te voeren waarbij er geen invloed is op beschermde soorten, dan is de Gedragscode ook niet inzetbaar (paragraaf 6.3). Daarnaast zijn de soorten en activiteiten waarvoor de Gedragscode te gebruiken is, limitatief (paragraaf 6.4 en 6.5) en mogen de maatregelen alleen toegepast worden zoals deze in Deel 1 (hoofdstuk 3, 4 en 5) van de Gedragscode zijn opgenomen. Daarmee is de reikwijdte van de Gedragscode duidelijk afgebakend. Het voorwaardelijke kader waaronder de Gedragscode wel ingezet kan worden, is in dit hoofdstuk verder toegelicht.

6.1 Reikwijdte van de Gedragscode

De Gedragscode wordt gebruikt door medewerkers van RWS of door personen of partijen die direct of indirect in opdracht van RWS-werkzaamheden uitvoeren. De reden hiervoor is dat de activiteiten zoals genoemd in de Gedragscode specifiek voor de terreinen en objecten van RWS bedoeld zijn. De activiteiten van RWS vinden plaats binnen of zijn gekoppeld aan de infrastructurele netwerken en overige terreinen of gebouwen (zie figuur 6.1). Het betreft het [Hoofdwegennet](#) (HWN; o.a. Rijkswegen, tunnels en viaducten, spits- en wisselstroken, bermen, faunavorzieningen, etc.), [Hoofdvaarwegennet](#) (HVWN; vaarwegen, vaargeulen, havens, sluiscomplexen en bedieningsgebouwen, bruggen, natuurvriendelijke oevers, bermen etc.) en [Hoofdwatersystemen](#) (HWS; oppervlaktewateren en waterkeringen, uiterwaarden, havens etc.). Ook kent RWS nog overige terreinen en gebouwen die niet altijd gelegen zijn aan deze infrastructurele netwerken, maar wel van belang zijn voor het functioneren van deze netwerken, zoals hoofd-, regionale en districtskantoren, zoutopslaglocaties, verkeerscentrales, steunpunten en opslagterreinen. Tot de overige gebouwen en terreinen behoren ook terreinen die in het kader van natuurcompensatie zijn ingericht en als natuur moeten worden onderhouden.

De netwerken van Rijkswaterstaat

Figuur 6.1: De netwerken van RWS.

6.2 Verbodsbepalingen en wettelijke belangen

De Ow stelt kaders aan het werken met een Gedragscode. Het werken volgens de Gedragscode is een voorwaarde voor het mogen gebruiken van vrijstellingen op de relevante verboden. In tabel 6.1 staan de verbodsbepalingen van de Ow waarvoor de Gedragscode toepasbaar is. Een belangrijke voorwaarde bij het gebruik van de Gedragscode is dat de activiteit plaatsvindt op basis

van een wettelijk belang. De wettelijke belangen waaronder activiteiten uitgevoerd kunnen worden met deze Gedragscode, zijn eveneens in tabel 6.1 genoemd. Voor de verbodsbepalingen en belangen die niet in tabel 6.1 zijn opgenomen, moet - bij overtreding van de verbodsbepalingen - voorafgaand aan de activiteit een omgevingsvergunning worden aangevraagd bij het Bevoegd Gezag.

Tabel 6.1: Overzicht van de verbodsbepalingen en voorwaarden die gelden voor deze Gedragscode.

Verbodsbepaling	Ow	Bepalingen
Soorten van artikel 1 van de VRL		
Verbodsbepalingen	Artikel 11.37 lid 1 Bal	b. Het opzettelijk beschadigen/vernielen van nesten en rustplaatsen van vogels. d. Het opzettelijk storen van vogels.
Voorwaarden	Artikel 8.74j Bkl	De Gedragscode geldt alleen onder de volgende belangen: <ul style="list-style-type: none"> • in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid; • ter bescherming van flora en fauna; • voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten of voor de daarmee samenhangende teelt; • als er geen andere bevredigende oplossing is dan het verrichten van de activiteiten (alternatieven).
Soorten van bijlage IV van de HRL, bijlage I of II van het Verdrag van Bern of bijlage I van het Verdrag van Bonn		
Verbodsbepalingen	Artikel 11.46 lid 1 Bal	b. Het opzettelijk verstoren van dieren. d. Het beschadigen of vernielen van voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren e. Het opzettelijk plukken, verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van planten.
Voorwaarden	Artikel 8.74k Bkl	De Gedragscode geldt alleen onder de volgende belangen: <ul style="list-style-type: none"> • ter bescherming van flora en fauna; • volksgezondheid, openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang; • voor onderzoek of onderwijs, reproductie of herintroductie of kweek; • als er geen andere bevredigende oplossing is dan het verrichten van de activiteiten (alternatieven).
Andere soorten (in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen, kevers)		
Verbodsbepalingen	Artikel 11.54 lid 1 Bal	b. Het opzettelijk beschadigen/vernielen van voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren en het opzettelijk vernielen/rapen van eieren van dieren c. Het opzettelijk plukken, verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van planten.
Voorwaarden	Artikel 8.74l Bkl	De Gedragscode geldt alleen onder de volgende belangen: <ul style="list-style-type: none"> • ter bescherming van flora en fauna; • volksgezondheid, openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang; • voor onderzoek of onderwijs, reproductie of herintroductie of kweek; • in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden en kleinschalige bouwactiviteiten; • ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes of begraafplaatsen; • in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen of in het kader van natuurbeheer; • in het kader van bestendig beheer of onderhoud van landschappelijke kwaliteiten; • in het algemeen belang; • als er geen andere bevredigende oplossing is dan het verrichten van de activiteiten (alternatieven)
Er geldt een uitzondering van de verbodsbepalingen voor bosmuis, huisspitsmuis en veldmuis in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken.		

6.2.1 Toelichting van de wettelijke belangen

Gebruikmaken van een vrijstelling met de Gedragscode kan alleen als een beroep kan worden gedaan op één van de (limitatief opgesomde) wettelijk belangen en indien de activiteiten zorgvuldig (paragraaf 6.6) worden verricht, wat betekent dat alles wordt gedaan of nagelaten om schade aan soorten redelijkerwijs te voorkomen of te beperken. De belangen verschillen naar gelang de categorieën soorten (tabel 6.1).

Volksgezondheid of openbare veiligheid

Geldig voor: VRL, HRL, andere soorten

Openbare veiligheid is voor RWS het grootste wettelijk belang van de in deze Gedragscode beschreven werkzaamheden. Bescherming tegen hoogwater en het veilig houden van de (vaar)wegen behoren tot de kerntaken van RWS. B&O aan groenvoorzieningen is nodig om de zichtbaarheid van (vaar)wegmeubilair en zichthoeken te behouden en obstakels in de berm/vaarweg te voorkomen. Ook voor de draagkracht en bescherming van de berm, waterkering of kade, een goede afwatering van het wegdek, een veilig bomenbestand en het garanderen van een goede doorstroming in het stroombed van de grote rivieren is bestendig B&O nodig. Dit voorkomt ongelukken of onveilige situaties. Daarnaast betreffen de werkzaamheden in deze Gedragscode ook het onderhoud van (vaar)wegen en verhardingen, bouw- en kunstwerken en (vaar)wegmeubilair en RI. Dit omvat onder andere het verwijderen van zwerfvuil, gladheidsbestrijding, het zichtbaar houden van verkeersborden, het aanbrengen van een nieuwe asfaltlaag met bijbehorende bermafwerking, het aanbrengen van nieuwe stortstenen langs oevers en het onderhoud aan viaducten, waterwerken, waterkeringen en oeverconstructies. En wanneer een bever een burcht in een waterkering heeft gemaakt, dient de burcht zo snel mogelijk verwijderd te worden en de waterkering hersteld te worden. Ook deze werkzaamheden worden vanwege de openbare veiligheid uitgevoerd.

Bescherming flora en fauna

Geldig voor: VRL, HRL, andere soorten

Met bestendig B&O worden [leefgebieden](#) in stand gehouden van onder andere beschermde soorten die anders zouden verdwijnen. Het regelmatig schonen van sloten en baggeren levert een bijdrage aan waterkwaliteit en beschermt daardoor eveneens de flora en fauna in het water, maar tijdens de uitvoering van deze activiteit kunnen soorten die op de oevers voorkomen verstoord worden of hun nest- of verblijfplaatsen worden beschadigd. Door maaien van bermen wordt leefgebied van soorten van kruidachtige vegetaties in stand gehouden.

Onderzoek en onderwijs

Geldig voor: VRL, HRL, andere soorten

Het belang van onderzoek en onderwijs komt binnen RWS frequent voor. Onderzoeken en monitoring vinden vaak plaats in het kader van veiligheid (bijvoorbeeld slibmonitoring), maar ook andere kwaliteitsmonitoring (vegetatieontwikkeling van de bermen) worden uitgevoerd. Daarnaast gebeurt het regelmatig dat er wetenschappelijke onderzoeken plaatsvinden, ook als onderdeel van B&O of RI ontwikkelingen. De ruimte voor het uitvoeren van

wetenschappelijk onderzoek is relevant om innovaties en technische ontwikkelingen mogelijk te maken. Dit draagt ook weer bij aan een beter functionerend RWS-areaal.

Andere dwingende redenen van groot openbaar belang

Geldig voor: HRL, andere soorten

De dwingende redenen van groot openbaar belang kunnen gevonden worden in de wettelijke taken van RWS, uit onder andere de Wegenverkeerswet en de Scheepvaartverkeerswet. Beide schrijven voor dat (vaar)wegen onderhouden moeten worden teneinde de veiligheid van respectievelijk wegverkeer en scheepvaartverkeer te borgen. Dit sluit ook aan op het belang volksgezondheid of openbare veiligheid zoals hierboven beschreven. Daarnaast doet de wet een beroep op RWS voor het in stand houden van (vaar)wegen en het waarborgen van de bruikbaarheid daarvan. Hiermee wordt met redenen van sociale (leefbaarheid) of economische (goed functionerende infrastructuur) aard invulling gegeven aan een groot maatschappelijk belang.

Tot infrastructuur behoren ook de (kantoor)gebouwen, gebouwen (opstallen) op sluis- en havencomplexen en loodsen van RWS die nodig zijn om deze infrastructuur in stand te houden. Tevens behoort ook de aanleg en het beheer van kabels en leidingen hierbij. Deels zijn deze kabels nodig voor het functioneren van de (vaar)wegen. De bermen van wegen vormen daarnaast een omvangrijk netwerk waarvan gebruikt wordt gemaakt bij de aanleg van kabels en leidingen, zoals elektriciteit en glasvezel. Er zijn daarvoor geen redelijke alternatieve (aanleg)locaties aanwezig. Andere redenen van groot openbaar belang betreffen belangen van sociale of economische aard of belangen die gunstige effecten op het milieu beogen. Het betreft hier bijvoorbeeld ontwikkelingen die zorgen voor een betere doorstroming van het wegverkeer, waardoor er minder files ontstaan, KRW-maatregelen (Kaderrichtlijn Water) of biodiversiteitsmaatregelen die moeten bijdragen aan een betere waterkwaliteit of een hogere biodiversiteit in de wegbermen. Deze activiteiten volgen vaak vanuit andere beleidskaders binnen RWS. Voor VRL-soorten zijn 'andere redenen van groot openbaar belang' geen geldig belang.

Ruimtelijke inrichting of ontwikkeling

Geldig voor: andere soorten

Ruimtelijke inrichting of ontwikkeling betreft vrijwel alle ruimtelijke ontwikkelingen die nodig zijn. Een (groot) deel van deze ontwikkelingen zal in het geval van RWS vaak ook onder het belang van volksgezondheid en openbare veiligheid of dwingende redenen van groot openbaar belang vallen. Toch kunnen er ook ruimtelijke ontwikkelingen zijn die geen onderdeel zijn van eerdergenoemde belangen, zoals bijvoorbeeld het aanleggen van een schouwpad naar een vispassage. Of ruimtelijke ontwikkelingen zoals maatregelen voor energievoorzieningen voor verduurzaming als het plaatsen van zonnepanelen.

Voorkomen schade of overlast (andere soorten)

Geldig voor: andere soorten

Dassen kunnen gangen of burchten graven in taluds van wegen of in waterkeringen. Beginnende gangen leiden vaak nog niet direct

tot een gevaarlijke situatie. In deze gevallen is het tijdig treffen van maatregelen noodzakelijk om gevaarlijke situaties zoals wegzakkende voertuigen of het instorten van taluds te voorkomen. Zie hiervoor ook de activiteit Veiligheidsbeheer.

Bestendig Beheer en Onderhoud voor (vaar)wegen, en dergelijke, en in het kader van natuurbeheer

Geldig voor: andere soorten

Om bescherming tegen hoogwater en een veilig en functioneel infrastructureel netwerk ook voor de toekomst te behouden, is B&O noodzakelijk. Zie hiervoor ook de gegeven uitleg bij 'volksgezondheid en openbare veiligheid'. Daarnaast kan onderhoud nodig zijn aan eigen (kantoor)gebouwen van RWS en de terreinen daaromheen. Ook in die gevallen is het wenselijk om de Gedragscode toe te kunnen passen bij B&O-werkzaamheden.

Het kan dan bijvoorbeeld gaan om schilderwerkzaamheden aan gebouwen, het onderhouden van toegangswegen of het maaien van de berm en daarlangs.

B&O in het kader van natuurbeheer vindt vaak plaats in de uiterwaarden. In de meeste gevallen zal dan ook het belang van openbare veiligheid spelen. Daarnaast onderhoudt RWS lokaal nog natuur die zijn aangelegd vanuit natuurcompensatie of delen van bijvoorbeeld het natuurnetwerk Nederland (NNN) die bestendig B&O vragen. Het uitvoeren van B&O is in die gevallen noodzakelijk om de natuur in stand te houden.

Bestendig Beheer en Onderhoud ten behoeve van landschappelijke kwaliteiten

Geldig voor: andere soorten

Het behoud van landschappelijke kwaliteiten is over het algemeen geen taak waar RWS B&O voor uitvoert. Maar bijvoorbeeld het Maasheggenlandschap is aangewezen als Unesco Werelderfgoed en dient dus in stand gehouden te worden. Ook kleine landschapselementen zoals knotbomenrijen kunnen beschermd zijn in de provinciale Omgevingsverordening. Onder andere in de uiterwaarden van de Lek (provincie Utrecht) dienen deze elementen in stand gehouden te worden. Dit betekent dat het inboeten van Meidoorn of knotten van bomen periodiek moet kunnen plaatsvinden.

Algemeen belang

Geldig voor: andere soorten

Een veilig, leefbaar en bereikbaar Nederland is in het algemeen belang van iedereen die hier woont. Een land waar bescherming is tegen hoogwater, waar schoon (drink)water beschikbaar is en waar men vlot en veilig van A naar B kan. Rijkswaterstaat werkt samen met anderen aan een veilig, leefbaar en bereikbaar Nederland. Zie hiervoor ook het belang van volksgezondheid of openbare veiligheid.

6.3 Alternatievenafweging bij de Gedragscode

Alternatieve locatie

De activiteiten die vallen onder B&O en RI vinden plaats in het kader van het functioneren van bestaande objecten en terreinen, zoals (vaar)wegen, havens, berm, wateren en oevers, stuw- of sluiscomplexen of gebouwen. Het aanleggen van nieuwe tracés of onderdelen van de infrastructurele netwerken vindt niet plaats onder de Gedragscode. De mogelijkheid voor het uitvoeren van activiteiten buiten de bestaande infrastructurele netwerken onder de Gedragscode is niet aan de orde. Wanneer bij RI-effecten op het ruimtebeslag zijn, worden deze bij aanwezigheid van (essentieel leefgebied van) beschermde soorten zo beperkt mogelijk gehouden. Ook worden zo nodig maatregelen getroffen om beschermde soorten buiten de invloedssfeer van de activiteiten te houden.

Alternatieve periode

De periode van uitvoering van de activiteiten kan in meer of mindere mate zorgen voor verstoring van of schade aan beschermde soorten. Om die reden wordt zo veel als mogelijk buiten de kwetsbare periode van de beschermde soorten gewerkt.

Het uitvoeren van activiteiten is in de basis dus gebonden aan de meest gunstige periode voor beschermde soorten om de werkzaamheden uit te voeren. Slechts in enkele gevallen, bijvoorbeeld als de veiligheid in het geding is of de activiteit ten gunste van de ecologie plaatsvindt (zoals ecologisch bermbeheer), zal worden afgeweken van de minst kwetsbare periode.

Bij het verwijderen van nestbeginselen van portalen kan dit niet buiten de kwetsbare (broed)periode van vogels plaatsvinden. In deze gevallen waar de veiligheid van (vaar)weggebruikers in het geding is, zal dus worden afgeweken van de maatregel om buiten de kwetsbare periode van de soort te werken. Ook in het geval van recente graafactiviteiten door das of bever wordt direct ingegrepen, eventueel ook in de kwetsbare periode. Omdat dit alleen bij recent gegraven activiteiten is toegestaan, vindt in de kwetsbare perioden geen aantasting van kraamverblijven plaats.

Alternatieve werkwijze

B&O-werkzaamheden zorgen voor het duurzaam in stand houden van de infrastructurele netwerken en gebouwen van Rijkswaterstaat inclusief het leefgebied van beschermde soorten die hier leven.

De werkzaamheden leiden dus automatisch tot behoud hiervan. Het nalaten van B&O is daarmee ook ongunstig voor het behoud van het leefgebied van de beschermde soorten. Bovendien betekent dit dat als er eenmaal sprake is van achterstallig onderhoud (en bijvoorbeeld een omgevingsvergunning nodig is), de activiteiten vaak meer impact zullen hebben op het leefgebied van beschermde soorten. Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt altijd gewerkt op een wijze waarbij zo veel mogelijk leefgebied van beschermde soorten in stand blijft. Dit gebeurt onder andere door zo veel mogelijk verstoring door bijvoorbeeld verlichting of geluid te voorkomen, bijvoorbeeld door de werkzaamheden uit te voeren bij daglicht of op momenten dat er sowieso al sprake is van omgevingsgeluid.

Alleen wanneer dit niet mogelijk is, bijvoorbeeld als er op die momenten niet veilig gewerkt kan worden of de impact op maatschappelijke functies (zoals doorstroming van verkeer) te groot is, wordt hiervan afgeweken.

6.4 Soorten

Door te handelen volgens de Gedragscode geldt er een vrijstelling van de verboden met betrekking tot beschermde soorten uit de artikelen 11.45, 11.53 en 11.59 van het Bal. De verbodsbepalingen zijn verdeeld in drie verschillende kaders:

1. Regels ter bescherming van alle natuurlijk in de EU in het wild levende vogels, ter implementatie van de VRL, Conventie van Bern, bijlage I en Conventie van Bonn, bijlage I;
2. Regels ter bescherming van natuurlijk in het wild levende flora en fauna. Hierbij gaat het om soorten in bijlage IV HRL, Conventie van Bern, bijlagen I en II en Conventie van Bonn, bijlage I;
3. Regels ter bescherming van niet onder 2 vallende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen, kevers en vaatplanten, die in de Ow en de Gedragscode met 'andere soorten' zijn aangeduid.

In bijlage 2 zijn lijsten opgenomen van soorten die vallen onder elk van de categorieën soorten, namelijk:

- [VRL-soorten \(bijlage 2a\)](#);
- [HRL-soorten en soorten van de verdragen van Bern en Bonn \(bijlage 2b\)](#);
- [andere soorten \(bijlage 2c\)](#).

Per soort verschilt het of de Gedragscode toegepast kan worden bij activiteiten die vallen onder B&O en RI. Bij B&O kan de Gedragscode ingezet worden voor alle beschermde soorten.

Een uitzondering hierop vormt het VB, waarbij alleen in specifieke situaties mag worden ingegrepen onder de Gedragscode. Ook bij RI zijn er strikte voorwaarden gesteld aan het werken met de Gedragscode. Zo is bij een correcte naleving van de gedragscode gewaarborgd dat de betreffende werkzaamheden geen [wezenlijke invloed](#) kunnen hebben op de staat van instandhouding van beschermde soorten. Daarnaast dienen de werkzaamheden die uitgevoerd worden onder een gedragscode en een invloed kunnen hebben op beschermde soorten noodzakelijk te zijn en er moet er alles aan gedaan worden om te voorkomen dat dieren worden gedood, rust- en nestplaatsen worden beschadigd of planten worden geplukt, gesneden, ontworteld of vernield (zorgvuldig handelen). De staat van instandhouding van een soort mag dus nooit door de activiteiten verslechteren en de maatregelen moeten [bewezen effectief](#) zijn. Er dient daarom gestreefd te worden naar het voorkomen van effecten van de activiteiten op de soorten. In sommige situaties kunnen negatieve effecten bij RI niet worden voorkomen, maar slechts worden beperkt. In dat geval is de Gedragscode slechts toepasbaar voor een beperkt aantal soorten. Alleen voor deze soorten (zie [tabel 6.2](#) en [bijlage 1b](#)) zijn in de Gedragscode maatregelen opgenomen die schade beperken. In de volgende subparagrafen wordt voor deze soorten per soortgroep de staat van instandhouding en de bijbehorende effectief bewezen maatregelen genoemd, gebaseerd op het Reikwijdtedocument van RVO (2024) en de Profielen Habitatrichtlijnsoorten van Natura 2000. Dit zijn maatregelen waarvan voldoende praktijkvoorbeelden zijn waaruit blijkt dat ze voor de betreffende soort, functie en aantallen functioneren als in de oorspronkelijke situatie voordat werkzaamheden werden uitgevoerd. Het betreffen ook maatregelen waarvan deskundigen hebben aangegeven dat ze een hoge potentie hebben om voor de betreffende soort en functie te functioneren.

Tabel 6.2: Overzicht van soorten in relatie tot activiteiten.

Soortcategorie	Beheer en Onderhoud	Beheer en onderhoud – veiligheidsbeheer	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen – waarbij schade aan soorten wordt voorkomen	Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen waarbij schade aan soorten wordt beperkt
VRL-soorten	Gedragscode op alle soorten van toepassing	Gedragscode alleen van toepassing op boomvalk, torenvalk, raaf, ooievaar, slechtvalk, zwarte kraai.	Gedragscode op alle soorten van toepassing	Gedragscode alleen van toepassing op steenuil, kerkuil, buizerd, havik, slechtvalk, huismus, gierzwaluw
HRL-soorten, soorten van verdragen Bern en Bonn	Gedragscode op alle soorten van toepassing	Gedragscode alleen van toepassing op bever	Gedragscode op alle soorten van toepassing, m.u.v. de hazelmuis en de soortgroep vissen	Gedragscode alleen van toepassing op gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rugstreeppad, gestreepte waterroofkever, platte schijfhoren, vermiljoenkever
Andere soorten	Gedragscode op alle soorten van toepassing	Gedragscode alleen van toepassing op das	Gedragscode op alle soorten van toepassing, m.u.v. de eikelmuis en de soortgroep vissen	Gedragscode alleen van toepassing op steenmarter, alpenwatersalamander, ringslang, sleedoornpage, vliegend hert

Staat van instandhouding per soortgroep bij RI schade beperken

Vleermuizen

Voor de gewone dwergvleermuis is geen staat van instandhouding bekend. Van de verspreiding wordt geschat dat deze stabiel is over de periode 2006-2017 met een populatiegrootte van 200.000-600.000 individuen op basis van expert judgement. Het leefgebied van deze algemene vleermuissoort is voornamelijk bij gebouwen en werken in bijna heel Nederland. De soort komt ook voor bij houtige beplanting. De staat van instandhouding van de ruige dwergvleermuis is matig ongunstig in verband met onduidelijkheden over de populatie en het toekomstperspectief.

De verspreiding en kwaliteit van het habitat zijn als gunstig beoordeeld. De populatiegrootte wordt geschat op 40.000 individuen. Het leefgebied van de ruige dwergvleermuis bestaat voornamelijk uit houtachtige beplanting in de buurt van water en oevers, maar de soort komt ook voor in gebouwen en werken.

Voor beide soorten vormt de energietransitie een grote bedreiging, omdat verblijfplaatsen verdwijnen door na-isolatie en renovatie. Daarnaast is nieuwbouw doorgaans ongeschikt doordat de buitenschil van de woning hermetisch wordt afgesloten. Voor de ruige dwergvleermuis wordt de ontwikkeling van windparken langs de migratieroute van deze soort ook als grote bedreiging gezien, maar het steeds ouder wordende bos in Nederland biedt juist weer toekomstperspectief voor deze soort.

De gewone dwergvleermuis is bij zomer- en paarverblijven flexibel in zijn keuze voor een specifieke verblijfplaats en er is veel ervaring opgedaan met mitigerende maatregelen. Bij kraam- en belangrijke winterverblijven zijn grote aantallen gemoeid en is de effectiviteit van maatregelen te onzeker. De ruige dwergvleermuis blijkt voor zomer- en paarverblijven, en soms overwintering bij zachte winters, wel met zekerheid goed gebruik te maken van mitigerende maatregelen, zo maken ze veelvuldig gebruik van kasten.

Omdat vleermuizen een conservatief karakter hebben, is het van groot belang werkzaamheden gefaseerd uit te voeren en vroegtijdig (tijdelijke) alternatieven aan te brengen. Zo krijgen de dieren de tijd om aan de nieuwe situatie te wennen. Naast verblijfplaatsen in gebouwen is het bij de verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis in bomen belangrijk dat de holtebomen zoveel mogelijk gespaard worden. Bij onvermijdelijke aantasting worden de bewezen effectieve maatregelen in de vorm van vleermuiskasten aan bomen uitgevoerd. Daarnaast is het voor de ruige dwergvleermuis van belang dat het netwerk aan verblijfplaatsen niet wordt aangetast. Mede met het oog op de ruige dwergvleermuis worden maatregelen aan beplantingen gefaseerd uitgevoerd.

Overige zoogdieren

In 2008 is de staat van instandhouding voor steenmarter als gunstig beoordeeld. Deze soort komt voor in gebouwen en werken, houtachtige en kruidachtige vegetaties. Het grote leefgebied samen met de grote flexibiliteit in het gebruik van verblijfplaatsen, maakt deze soort weinig kritisch ten aanzien van kleinschalige ruimtelijke ingrepen. Kleinschalige ruimtelijke ingrepen in houtachtige of kruidachtige vegetaties worden alleen uitgevoerd, mits bij aantasting van een rust- en/of voortplantingsplaats goed beoordeeld is of de omgeving voldoende voorziet in alternatieven hierin, of door essentiële onderdelen van het leefgebied te ontzien of te herstellen of door gelijkwaardige alternatieve voortplantings- of rustplaatsen te realiseren.

Vogels

De staat van instandhouding van de gierzwaluw, kerkuil, buizerd, havik en slechtvalk is in 2013 als gunstig beoordeeld. De huismus en steenuil hebben een matig ongunstige staat van instandhouding en de rode lijst status is gevoelig. Daarnaast zal de huidige totale staat van instandhouding van de gierzwaluw vanwege de zeer ongunstige

populatiertrend naar verwachting op ongunstig uitkomen. De broedpopulatie van de gierzwaluw wordt geschat op 40.000-60.000 broedparen. Die van de huismus wordt geschat op 600.000-1.000.000 paren, van de steenuil op 7500-8500 paren, van de kerkuil op 1250-3600 paren, van de buizerd op 10.000-17.000 paren, van de havik op 1900-2300 paren en van de slechtvalk op 333-420 broedparen. Het leefgebied van de gierzwaluw, huismus, slechtvalk, steenuil en kerkuil is nabij, in of op gebouwen en werken. Daarnaast komt de huismus en steenuil ook voor bij houtige beplanting, de slechtvalk ook bij wegportalen en andere hooggelegen locaties als bruggen en gebouwen. Het leefgebied van de havik is alleen in houtige beplanting.

Bij geen enkele soort is aantasting van essentieel leefgebied toegestaan en moet gewerkt worden buiten de soortspecifieke kwetsbare periode. Deze zijn terug te vinden in [paragraaf 5.7](#). Een aantal vogelsoorten is erg honkvast. Gierzwaluwen zijn alleen in Nederland tijdens de broedperiode en keren jaarlijks terug naar dezelfde nestlocatie. Ze broeden alleen binnen de bebouwing en mijden nieuwe bebouwing niet, mits nestgelegenheid voorhanden is, maar bij het dichtzetten van hun nestlocatie kunnen gierzwaluwen wekenlang proberen er alsnog in te komen. Werkzaamheden moeten worden uitgevoerd buiten het broedseizoen van de gierzwaluw.

Wanneer bij renovaties de huidige nestlocaties niet behouden kunnen blijven, mag maximaal 10% van geschikte gebouwen per CBS buurt worden aangetast, en dienen op de originele nestlocaties nieuwe voorzieningen te worden getroffen die dezelfde karakteristieken hebben als de originele nestplaats. De havik heeft een vast territorium en kan een nest jaren achtereenvolgend gebruiken, waardoor het aanbieden van kunstmatige nestgelegenheden weinig zin heeft. Toch kunnen mitigerende maatregelen voor deze soorten zeer functioneel zijn, mits de mitigatie op de juiste wijze wordt uitgevoerd. Binnen het broedhabitat van de havik moeten voldoende hoge bomen met stevige takconstructies op verstoringsvrije plaatsen worden behouden.

De huismus, kerkuil, steenuil, buizerd en slechtvalk zijn wat flexibeler in het veranderen van de broedplaats. Voor de huismus zijn veel ervaringen opgedaan met mitigerende maatregelen. Zo dienen werkzaamheden te voorkomen dat de essentiële groenvoorzieningen nabij de nestplaats, die voedseldekking bieden, worden aangetast. Ook voor de buizerd moeten er bij werkzaamheden binnen het territorium wel voldoende alternatieve nestlocaties beschikbaar blijven zonder verstoringen. Dit kan in de vorm van bestaande horsten, kraaiennesten, of een broedhabitat bestaande uit hoge bomen en stevige takconstructies. Kerkuilen, steenuilen en slechtvalken maken veel gebruik van nestkasten wat de soorten goed te mitigeren maakt. Wel moet er goed gelet worden op de goedwerkende nestkasten voor de soorten en moet de kast voor de slechtvalk op een locatie wordt geplaatst die de soort zelf heeft uitgekozen. Steenuilenkasten worden gezien als bewezen effectieve maatregelen en het is mogelijk om een kast te verplaatsen of een bestaande nestlocatie met een kast te vervangen, mits de nodige voorwaarden in acht worden genomen. Gelet op de

goedwerkende nestkasten mogen broedlocaties van de kerkuil, steenuil en slechtvalk aangetast worden. Gelet op de kleine populatie van de kerkuil, steenuil, slechtvalk en ook de havik is gesteld dat maximaal 1 nestlocatie binnen het RWS areaal per CBS buurt per jaar mag worden aangetast.

Amfibieën en Reptielen

De staat van instandhouding van de alpenwatersalamander en ringslang zijn als gunstig beoordeeld. Die van de rugstreeppad is matig ongunstig en heeft een rode lijst statusgevoelig. De populatiegrootte wordt geschat op 139.000-1.350.000 exemplaren, wat een erg brede range is, omdat aantallen niet als zodanig zijn geteld. Ook exacte cijfers van de populatiegrootte van de alpenwatersalamander en ringslang zijn niet bekend. Wel blijkt sinds 1990 en ook in de periode van de afgelopen 10 jaar de verspreiding van de ringslang in aantal km hokken toe te nemen. Van de alpenwatersalamander is geen data over de populatiegrootte beschikbaar. Alle drie de soorten zijn weinig kritisch in hun habitatkeuze en komen voor bij gebouwen en werken, houtachtige en kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein en wateren en oevers.

Rugstreeppadden beschikken over een groot verspreidings- vermogen en zijn in staat om snel nieuw ontstane voortplantings- wateren te koloniseren. Per deelpopulatie mag daarom 1 voortplantings-water tot een maximale lengte van 500 m, met bijbehorend landhabitat per jaar worden aangetast. Pas als het nieuwe voortplantingswater en bijbehorend landhabitat functioneel is gebleken voor de soort, is er ruimte voor verdere ruimtelijke ontwikkelingen. Voor de ringslang is er is qua mitigatie veel ervaring opgedaan met kunstmatig aangelegde broeihopen en ontsnipperingsmaatregelen met ecoducten worden met succes gebruikt door de soort, zolang ze goed zijn aangelegd. Ook kleinschalige ruimtelijke ingrepen zijn mogelijk, mits het essentieel leefgebied niet wordt aangetast. Voor werkzaamheden in leefgebieden van de alpenwatersalamander zijn geen bewezen effectieve maatregelen. Wel is bekend dat deze soort, net als de rugstreeppad, snel in staat is nieuwe poelen te koloniseren. Daarnaast zijn onderdelen van het leefgebied van de alpenwatersalamander makkelijk te mitigeren. Daarom is het ook voor de alpenwatersalamander toegestaan om 1 voortplantingswater per jaar aan te tasten

Ongewervelden

Er is geen landelijke staat van instandhouding van de sleedoornpage bekend, maar de populatieaantallen zijn klein en op de rode lijst heeft de soort de status bedreigd. De vlindersoort komt voor in houtachtige en kruidachtige vegetaties. De soort is weinig veeleisend en er bestaan goede maatregelen om effecten van werkzaamheden grotendeels te voorkomen. Er zijn diverse ervaringen opgedaan met het verplaatsen van takken met eitjes naar geschikt sleedoornstruweel in de directe omgeving. Bij het uit te voeren beheer worden takken met eitjes meestal ontzien. Voor de sleedoornpage is vooral van belang dat sleedoorn in variërende leeftijd aanwezig is. Hierdoor kan aanplant van jonge sleedoorn binnen enkele jaren al effectief zijn voor deze soort. Verder gelden er wel aanvullende voorwaarden, omdat de populaties nog zeer

kwetsbaar zijn. Sleedoornstruiken moeten zoveel mogelijk behouden blijven. Er kunnen slechts 1 of enkele struiken worden verwijderd mits in de directe omgeving voldoende geschikt sleedoornstruweel behouden blijft. Daarnaast is het ook van belang nieuwe sleedoorn aansluitend op het bestaande leefgebied van de sleedoornpage aan te planten.

De staat van instandhouding van de platte schijfhoorn is zeer ongunstig. Van de platte schijfhoorn is het niet met zekerheid te zeggen waar de soort is verdwenen, omdat hier niet systematisch onderzoek naar is gedaan. Er wordt ingeschat dat het verspreidingsgebied, de populatie en het leefgebied nog niet hersteld zijn. Wel wordt er aangenomen dat het iets beter gaat met de platte schijfhoorn in natuurgebieden. Door het gefaseerd uitvoeren van maatregelen aan wateren en oevers wordt voldoende leefgebied in stand gehouden. Het niet onderhouden van wateren leidt op termijn tot achteruitgang van het leefgebied van deze soort.

Staat van instandhouding per soortgroep bij VB

Overige zoogdieren

De staat van instandhouding van de das en bever is gunstig. De populatiegrootte van de das wordt geschat op 6.000 dieren en die van de bever op 3.500 dieren in 2019. Beide soorten komen voor in houtachtige en kruidachtige vegetaties, onbegroeid terrein en bij waters en oevers.

Soms graven dassen hun pijpen of maken bevers hun holen en burchten in taluds van wegen en spoor of waterkeringen. Om onveilige situaties te voorkomen is het belangrijk dat spoor- en wegtaluds en waterkeringen geen onderdeel worden van het primaire leefgebied van de das en bever. Maatregelen dienen getroffen te worden bij recent gegraven of incidenteel gebruikte dassenpijpen, beverholten en hoogwatervluchtplaatsen in spoor- en wegtaluds en waterkeringen bij niet-acute situaties, waarbij op termijn de volksgezondheid of veiligheid in het geding kan komen en tijdig actie noodzakelijk is. Het ontmoedigen van gebruik van holen door deze (herhaaldelijk) gedeeltelijk te dichten is toegepast in omgevingsvergunningen. Soms zijn ook hele burchten ontmanteld, inclusief het verplaatsen van dieren. De effectiviteit van deze maatregelen is niet centraal gerapporteerd. Wel is bekend dat het ontmoedigen soms direct succesvol verloopt, maar het soms ook nodig is dit diverse keren te herhalen. Bij herhaaldelijk terugkeren zijn ook aanvullende maatregelen getroffen om dieren te weren zoals damwanden, ingraven van gaas en het verwijderen van de aanwezige vegetatie.

Vogels

In 2013 is de staat van instandhouding voor de boomvalk en torenvalk als matig ongunstig beoordeeld en hebben een rode lijst status kwetsbaar. Voor de raaf, zwarte kraai en ooievaar is de staat van instandhouding als gunstig en de rode lijst status van de raaf is gevoelig. De broedpopulatie van de boomvalk wordt geschat op 450-700 broedparen, die van de torenvalk op 3.000-6.000 broedparen, die van de raaf op 110-150 broedparen, die van de

zwarte kraai op 6.000-10.000 broedparen en van de ooievaar op 1.200 broedparen. Alle vijf de soorten komen onder andere voor bij wegportalen, verlichtingsmasten en andere cruciale infrastructurele voorzieningen als camera's, heftorens e.d. wat voor onveilige situaties kan zorgen voor het (vaar)wegverkeer, door het niet zichtbaar zijn bebording en verlichting, het op de weg belanden van takken en nesten en problemen en storingen bij het bedienen van bruggen, stuwen en sluizen.

De zwarte kraai is na het broedseizoen niet afhankelijk meer van zijn nest en het daaropvolgende jaar wordt weer een nieuw nest gebouwd. Hierdoor mogen nesten van zwarte kraai in aanbouw op risicovolle locaties verwijderd worden en zijn maatregelen verder niet gericht op het aanbieden van alternatieve nestvoorzieningen. Ook is het buiten het broedseizoen toegestaan kraaiennesten aanwezig op risicovolle locaties te verwijderen. Wel is voor beiden van deze maatregelen belangrijk om rekening te houden met andere vogelsoorten die de verlaten kraaiennesten gebruiken. Zo dient er binnen territoria van de boomvalk en torenvalk voldoende aanbod aan kraaiennesten aanwezig blijven. Goede specifieke maatregelen voor deze twee soorten zijn beschikbaar om de veiligheid te garanderen en nestgelegenheid veilig te stellen.

Zo is het plaatsen van kunstnesten een succesvolle methode gebleken. Daarnaast kan de plaatsing van roosters op niet risicovolle locaties succesvol zijn. Wel gelden de volgende voorwaarden: per situatie dient beoordeeld te worden of snoei volstaat, of het bestaande nest verplaatst kan worden naar een niet risicolocatie, of dat dit niet mogelijk is en een kunstmatige nestgelegenheid wordt geboden. Het verplaatsen en aanbieden van kunstmatige nestgelegenheid dient binnen directe omgeving van het aangetroffen nest plaats te vinden en buiten het broedseizoen. Naast kunstnesten blijken nestkasten voor de torenvalk ook effectief te werken. Veel paren willen zich namelijk nestelen in speciaal voor de soort gemaakte nestkasten. Een andere soort die graag broedt op oude kraaiennesten is de slechtvalk. De staat van instandhouding en bewezen effectieve maatregelen van deze soort staan beschreven in de vorige paragraaf.

Net als de zwarte kraai kunnen ook de raaf en ooievaar op risicovolle locaties een nest gaan bouwen. De raaf is alleen wel zeer plaats trouw en effectieve maatregelen om alternatieve nesten aan te bieden ontbreken. Daarom dient per situatie beoordeeld te worden of snoei volstaat, of het bestaande nest verplaatst kan worden naar een niet risicolocatie in dezelfde hoogspanningsmast, buiten het broedseizoen. Voor nesten van ooievaren die voor problemen zorgen in de openbare veiligheid zijn er wel duidelijke maatregelen die getroffen mogen worden. Kunstnesten functioneren vaak goed, maar kunnen wel concurreren met andere potentiële nestlocaties op door de mens gemaakte kunstwerken, zoals op palen. Naast het aanbieden van een kunstnest is het van belang dat het bouwen van een nieuw nest op de oorspronkelijke locatie door maatregelen wordt voorkomen. Het keer op keer verwijderen van nesten in aanbouw is niet toegestaan.

Landelijk en provinciaal vrijgestelde soorten

Zowel landelijk als provinciaal kunnen soorten vrijgesteld zijn van de verbodsbepalingen uit het Bal. Dit betekent dat het verbod om die activiteit zonder omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit uit te voeren, voor die soort op dat moment niet geldt. Die soort of het leefgebied van die soort mag bijvoorbeeld verstoord of beschadigd worden zonder dat hiervoor een omgevingsvergunning noodzakelijk is of dat gewerkt moet worden conform een gedragscode. In die gevallen geldt altijd nog de (specifieke) zorgplicht.

Wie de vrijstelling kan verlenen, hangt af van wie het bevoegd gezag is: de Minister van N&S of een van de provincies. Wie bevoegd gezag is, staat in het Besluit activiteiten leefomgeving en het Omgevingsbesluit. Als er sprake is van een flora- en fauna-activiteit van nationaal belang, dan is de Minister het Bevoegde Gezag. In het Omgevingsbesluit staat welke flora- en fauna-activiteit als activiteiten van nationaal belang zijn aangewezen.

Voor RWS zijn relevante activiteiten van nationaal belang, bijvoorbeeld:

- Een activiteit voor het aanleggen, uitbreiden, inrichten, wijzigen, gebruiken, beheren of onderhouden van
 1. een autoweg, autosnelweg, vaarweg, hoofdspoorweg of bijzondere spoorweg, voor zover deze weg wordt beheerd door het Rijk en voor zover de activiteit rechtstreeks samenhangt met het vervoer en transport via deze weg of de inpassing in de fysieke leefomgeving;
 2. een primaire waterkering in beheer bij het Rijk en doorgangen in deze waterkeringen, voor zover de activiteit rechtstreeks samenhangt met de waterveiligheid of de inpassing in de fysieke leefomgeving
- Een activiteit van het Rijk die nodig is voor de ontwikkeling, werking en bescherming van de hoofdwateren, bedoeld in bijlage II, onder 1, onder A;

In onder andere deze gevallen kan de Minister omgevingsvergunning vrije gevallen aanwijzen. Dat heeft de Minister gedaan in de Omgevingsregeling. In andere gevallen kan de provincie dat doen, meestal in de omgevingsverordening van de betreffende provincie.

Lijsten van vrijgestelde soorten zijn vindbaar op de website van het betreffende Bevoegde Gezag.

Effectief bewezen maatregelen

Bij het gebruik maken van de Gedragscode geldt dat de staat van instandhouding van een soort niet achteruit mag gaan. Voor de soorten in de Gedragscode is in voldoende mate onderbouwd dat de staat van instandhouding van de soorten niet in het geding komt bij het uitvoeren van de RI en dat er daarbij effectieve maatregelen mogelijk zijn die bijdragen aan het behoud van de staat van instandhouding. Afwijken van de maatregelen in de Gedragscode is om die reden niet mogelijk.

6.5 Activiteiten waarvoor de Gedragscode geldt

De Gedragscode kan worden toegepast voor werkzaamheden die vallen onder bestendig B&O en RI. Voor elk van deze categorieën is een definitie opgesteld in respectievelijk [paragraaf 4.1](#) en [5.1](#). Tevens zijn activiteiten bepaald die onder deze definities vallen ([bijlage 1a](#) en [1b](#)). Daarnaast mag in een aantal gevallen [VB worden uitgevoerd](#), ter voorkoming van het ontstaan onveilige situaties.

Naast B&O en RI, bestaat ook nog een categorie activiteiten die valt onder bestendig gebruik. Het betreft bijvoorbeeld het gebruik van (vaar)wegen, keringen en waterstaatswerken. Het gebruik van deze locaties is niet voorbehouden aan RWS of de Opdrachtnemers van RWS. Vaak is de gebruikersgroep veel breder, bijvoorbeeld automobilisten, recreanten in de uiterwaarden, etc. Activiteiten die onder bestendig gebruik vallen, vinden al langer plaats op dezelfde manier en hebben niet verhinderd dat beschermde soorten er voorkomen. De activiteiten onder bestendig gebruik kunnen dus plaatsvinden zonder dat sprake is van overtreding van de Ow. Om die reden gaat de Gedragscode niet verder in op activiteiten die vallen onder bestendig gebruik en is deze niet van toepassing bij bestendig gebruik.

Beheer en Onderhoud

Voor het gebruik van (vaar)wegen, uiterwaarden, keringen, waterstaatswerken, gebouwen en alles wat daarbij hoort is bestendig B&O nodig. Een definitie hiervan is opgenomen in [paragraaf 4.1](#).

Beheer- of onderhoudsmaatregelen kunnen soms op de korte termijn ingrijpend zijn, zoals maaien of baggeren. Omdat beheer- en onderhoudsmaatregelen zich richten op het in stand houden van de bestaande situatie, is er geen sprake van een functieverandering of fysieke verandering van een object op de middellange of langere termijn. Dit in tegenstelling tot ingrepen die onder RI vallen. Beheer met een langdurige cyclus (10 jaar of meer) kan onder bestendig beheer vallen, als daarmee de situatie gehandhaafd blijft en er geen veranderingen optreden die kunnen leiden tot negatieve effecten op de aanwezige beschermde soorten. Een langdurige cyclus is bijvoorbeeld het geval bij het baggerwerkzaamheden en uiterwaardenbeheer. Achterstallig onderhoud voldoet niet aan de bovengenoemde definitie en valt daarom per definitie in de categorie 'Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting'.

De volgende paragrafen bevatten een overzicht van de activiteiten die vallen onder B&O. Alleen wanneer de activiteiten in dit overzicht voorkomen is de Gedragscode toepasbaar.

6.5.1.1 Beheer en Onderhoud houtachtige vegetaties

B&O aan houtachtige beplanting omvat reguliere, terugkerende werkzaamheden aan houtige opstanden, zoals snoeien en dunnen, knotten en afzetten, inboeten en water geven in bossen, bosplantsoen, laanbegroeiingen, singels, struwelen grienden, hakhout, heesterbegroeiingen, hagen, en bomen. Ook het verwijderen van niet achterstallige opslag op open terreinen vallen

hieronder, evenals het snoeien van klimplanten op geluidschermen en andere objecten. De volgende activiteiten worden gezien als B&O houtachtige vegetaties:

- Snoeien, knippen en scheren van hagen.
- Snoeien van struiken en bomen, gevelbegroeiing en beplanting op geluidswerende voorzieningen en andere objecten. Dit is inclusief het uitvoeren van deze activiteit ten behoeve van het vrijhouden zicht(hoeken) voor bebording, camera's en radarbeelden.
- Inboet en water geven.
- Knotten of kandelaberen van bomen.
- Hakhoutbeheer.
- Afzetten beplanting.
- Dunnen van houtopstanden/bepantingen.
- Kap van individuele (hieronder vallen ook solitaire) bomen in verband met veiligheid (onder andere op basis van boomveiligheidscontroles).
- Verwijderen van niet achterstallige (bos)opslag in heide, duinen, gras- en rietvegetatie, langs bosranden, op (steenstort) oevers langs kanalen en rivieren.
- Periodiek verwijderen ongewenste opslag (niet achterstallig) in de uiterwaarden, in het kader van hoogwaterveiligheid conform de vegetatielegger.

Werkzaamheden zijn inclusief de benodigde rijbewegingen en het afvoeren van vrijkomend materiaal, inclusief het verwijderen van zwerf- en drijfvuil en het uitvoeren van inspecties en monitoring zoals boomveiligheidscontroles, schouw, etc.

6.5.1.2 *Beheer en Onderhoud kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein*

Het B&O van kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein omvat reguliere, terugkerende werkzaamheden en kleinschalig beheer en onderhoud aan kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein in/op:

- Weg- en kanaalbermen, incl. bebakeningsstroken, (uit) zichthoeken, overhoeken;
- Onderhouds- en schouwpaden;
- Droge oevers en droge delen van watergangen, greppels, zaksloten en wadi's;
- Waterkeringen;
- Uiterwaarden;
- Verzorgingsplaatsen, parkeer- en recreatieplaatsen;
- Sluis- en stuwcomplexen e.d.;
- Natuurterreinen ingericht voor natuurcompensatie.

Het B&O bestaat onder andere uit:

- Maaien van gazon, (schraal)grasland, ruigte- en zoomvegetaties, rietvegetaties, heide en afvoeren van vrijkomend materiaal, inclusief het maaien en afvoeren van duingraslanden en duinvalleien;
- Werkzaamheden ten behoeve van (natuur)akkers, zoals bodembewerking, ploegen, bemesten, zaaien, oogsten, onderwerken van gewas;
- Begrazen van gras- of kruidachtige vegetaties en heide Maaien en afvoeren duingraslanden en duinvalleien;
- Periodiek verwijderen opslag en struwelen.

- Klepelen van stenige oevers en ondergronden;
- Maatregelen in de bebakeningsstrook, waaronder bermverhoging of -verlaging en bermherprofilering;
- Regulier verwijderen niet achterstallige opslag heideterreinen, ruigte en rietvegetaties en in de stroombaan van de grote rivieren;
- Kleinschalig beheer en onderhoud in uiterwaarden. Werkzaamheden zijn inclusief de benodigde rijbewegingen en het afvoeren van vrijkomend materiaal en het verwijderen van zwerf- en drijfvuil. Ook behoren inspecties en monitoring die worden uitgevoerd ten behoeve van het B&O hiertoe, zoals schouw, etc.

6.5.1.3 *Beheer en Onderhoud wateren*

Het B&O van wateren omvat reguliere, terugkerende werkzaamheden en kleinschalig B&O in/op

- (Hoofd)watergangen, sloten, waterpartijen;
- Plassen, poelen en wielen;
- Strangen en geulen in uiterwaarden;
- Vaargeulen in havens, kanalen, rivieren en in grote wateren, zoals de randmeren, deltawateren, IJsselmeer, Noordzee, Eemsgeul en Waddenzee;
- Natte oevers, natuurvriendelijke oevers, plas-drasbermen;
- Rietlanden;
- Vispassages;
- Waterbergingsbassins- en gebieden;
- Helofytenfilters en infiltratie;
- Spoelvijvers, inclusief riolering en hemelwaterafvoer.

Werkzaamheden bestaan uit:

- Maaien van rietland, inclusief het verwijderen van niet achterstallige opslag;
- Schone watervegetatie in watergangen en -partijen, vaargeulen, waterberging en infiltratiewateren;
- Kleinschalig beheer en onderhoud, waaronder het repareren en herstellen van delen van oeverbeschoeiing;
- Baggeren en egaliseren van watergangen, waterpartijen en vaargeulen, conform regulier onderhoudsplan/schema (achterstallig baggeren wordt gezien als RI), inclusief het verspreiden of afzetten van bagger op land.

Werkzaamheden zijn inclusief de benodigde rijbewegingen en het afvoeren van vrijkomend materiaal, inclusief het transport van bagger naar verspreidingslocaties en het verwijderen van zwerf- en drijfvuil. Ook het uitvoeren van bodemsurveys (multibeam), survey met drone, ploegen of ander egalisatie methode (veel toegepast in havens), detectie OO/explosieven, schouw en bemonstering voor bepalen waterbodemkwaliteit ten behoeve van het baggeren, maakt deel uit van het B&O.

6.5.1.4 *Beheer en Onderhoud aan gebouwen en infrastructurele bouw- en kunstwerken*

Het betreft hier alle terugkerende onderhoudswerkzaamheden aan gebouwen, kasten en kunstwerken. B&O aan infrastructurele bouw- en kunstwerken (bruggen, viaducten, tunnels, etc.) incl. bijbehorende voorzieningen (bijv. goten), en gebouwen in beheer

bij RWS, met als doel de instandhouding van deze gebouwen, bouw en kunstwerken. De werkzaamheden omvatten onder andere:

- Reinigen, schilderen buitenzijde, coaten en impregneren;
- Onderhoud en reparaties aan gevels, kozijnen, boeiplanken en ander houtwerk, daken en dakgoten;
- Reparatie en kleinschalig beheer en onderhoud aan infrastructurele kunstwerken, zoals herstellen voegovergangen, schampranden en kantopsluitingen;
- Inspectie en reparatie van (delen van) technische installaties in gebouwen, kasten, sluisen, stuw- en bruggen e.d.;
- Onderhoud aan technische constructies van faunavoorzieningen zoals ecoducten, loopplanken en faunatunnels;
- Herstel, reparaties en kleinschalig beheer en onderhoud van kabels en leidingen;
- Betonreparatie aan (kantoor)gebouwen, bruggen, viaducten, stuw- en sluiscomplexen, zoutloodsen, verkeerscentrales, havengebouwen, etc.;
- Herstelwerkzaamheden na schade aan kunstwerken zoals duikers, viaducten, bruggen, remmings- en geleidingswerken;
- Snoeien, bijplanten of herstellen gevelbegroeiing, sedum begroeiingen e.d. op kunstwerken en gebouwen.

Werkzaamheden zijn incl. het plaatsen van steigers e.d. om de werkzaamheden te kunnen uitvoeren en inclusief aan- en afvoer van materiaal. Deze activiteiten omvatten ook de inspecties en monitoring die worden uitgevoerd ten behoeve van het B&O van het areaal van RWS, zoals NEN-inspecties, schouw, etc.), incl. Inspecties met drones.

6.5.1.5 Beheer en Onderhoud waterbouwkundige kunstwerken

Deze categorie bestaat uit de categorieën verharde oevers (verticale oevers en verharde taluds), natuurlijke oevers en natuurvriendelijke oevers langs kanalen, rivieren en grote wateren en omvat:

- Verharde oevers, zoals beschoeiingen, damwanden en kademuren incl. stortstenenoevers;
- Steigers en havenvoorzieningen;
- Duikers en dammen;
- Stuw- en sluisen;
- Natuurvriendelijke oevers (NVO's), Faunautstapplaatsen (FUP's) en vispassages.

Werkzaamheden bestaan onder andere uit het:

- Reiniging van en reparaties en kleinschalig beheer en onderhoud aan delen van beschoeiing, damwanden, kademuren, dammen, duikers, steigers, stuw- en sluisen en havens etc. (vervangen van beschoeiing aan het einde van de levensduur wordt gezien als een ruimtelijke ontwikkeling);
- Herstelwerkzaamheden na schade;
- Reparaties en kleinschalig beheer en onderhoud van technische installaties;
- Verwijderen niet achterstallige bosopslag in gras- en rietvegetatie, op (steenstort) oevers langs kanalen en rivieren, achter damwanden en in FUP's en NVO's;

Werkzaamheden zijn inclusief de benodigde rijbewegingen en het afvoeren van vrijkomend materiaal en het verwijderen van zwerf- en

drijfvuil en het uitvoeren van inspecties en schouw voor het bepalen van de onderhoudstoestand van het areaal.

6.5.1.6 Beheer en Onderhoud kleine voorzieningen en (vaar)wegmeubilair

Beheer- en onderhoudswerkzaamheden aan kleine voorzieningen en (vaar)wegmeubilair is gericht op het in stand houden van de functie van de voorzieningen en bestaat uit onderhoud, reparaties, kleinschalig beheer en onderhoud, of herstelwerkzaamheden na schade van:

- Hekken, (wild)rasters en (delen van) faunavoorzieningen, incl. het plaatsen hiervan;
- Terrein-, weg- en vaarwegmeubilair zoals bebording, peilschalen, reflectorpaaltjes, hectometerpaaltjes, bermplanken, geleiderails, incl. het plaatsen hiervan;
- Kleine voorzieningen (markeringen, meetopstellingen, ladders, loopbruggen, bolders, meerpalen, boeien enz.) incl. het plaatsen ervan;
- Geluidswerende voorzieningen, verlichting (het vervangen van verlichting door een ander type, kleur of intensiteit wordt gezien als RI);
- Artistieke kunstwerken op rotondes, in bermen e.d.

Werkzaamheden zijn inclusief de benodigde rijbewegingen en het afvoeren van vrijkomend materiaal en het verwijderen van zwerf- en drijfvuil en het uitvoeren van inspecties en voor het bepalen van de onderhoudstoestand of voor signaleren of uitvoeren van noodzakelijke acties, zoals herstelmaatregelen, verwijderen van dumpafval en dergelijke.

6.5.1.7 Beheer en Onderhoud wegen en verhardingen

Het B&O van de wegen en verhardingen is gericht op het in stand houden van de functie van de wegen en verhardingen en wordt uitgevoerd op:

- Rijkswegen incl. knooppunten, toe- en afritten, verzorgingsplaatsen, spitsstroken, randverhardingen en goten;
- Wegen en verhardingen op terreinen rondom gebouwen, stuw- en sluiscomplexen, havens, etc.;
- Voetpaden, fietspaden en lokale wegen, incl. randverhardingen en goten en kolken.

Werkzaamheden bestaan uit:

- Vegen en reinigen;
- Gladheidsbestrijding;
- Vervangen of repareren van de deklaag of (half)verhardingen;
- Herstelwerkzaamheden na schade.
- Werkzaamheden zijn inclusief de benodigde rijbewegingen en het afvoeren van vrijkomend materiaal en het verwijderen van zwerf- en drijfvuil

6.5.1.8 Veiligheidsbeheer

In specifieke gevallen kunnen beschermde soorten voor onveilige situaties zorgen. Het gaat hierbij om nesten van vogels op portalen en activiteiten van bevers en dassen in wegtaluds en waterkeringen. Het is van belang om tijdig en/of regelmatig te schouwen om dergelijke situaties te voorkomen. Indien de situatie desondanks reeds is

ontstaan, is het mogelijk om onder voorwaarden maatregelen te nemen. Deze maatregelen zijn gebaseerd op het Reikwijdtedocument van RVO (RVO, 2023a; RVO 2023 c) en omvatten het:

- Verwijderen/verplaatsen nesten van boomvalk, torenvalk, raaf, zwarte kraai en ooievaar op portalen, wegverlichting, e.d.
- Ongeschikt maken verblijfplaats en herstellen (stenige) oevers en taluds van waterkeringen, wegen, veerstoepen, stuw/sluiscomplexen bij risico's op verzakking of andere gevaarstelling door dassenburcht of beverburcht.

Wegportalen, (weg)verlichting, zendmasten, camera's bij wegen en sluisen, heftorens en andere hoge constructies bieden geschikte broedgelegenheid voor soorten die een voorkeur hebben voor een hoge en overzichtelijke locatie om te broeden. Dit betreft met name diverse roofvogelsoorten (buizerd, boomvalk, slechtvalk, torenvalk), ooievaar, raaf en zwarte kraai. Wanneer de veiligheid in het geding komt (m.n. kortsluiting, zware nesten die naar beneden kunnen vallen of te zwaar worden voor de constructie, belemmeren van de functie) of omdat noodzakelijk uit te voeren onderhoud op een specifieke locatie wordt belemmerd door de aanwezigheid van een nest, mag onder voorwaarden worden ingegrepen. Daarnaast kunnen door graafactiviteiten van bevers en dassen in taluds en waterkeringen gevaarlijke situaties ontstaan. Ook onder voorwaarden mag in deze situaties worden ingegrepen om de onveilige situatie weg te nemen.

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen

Naast B&O kunnen ook RI nodig zijn voor het functioneren van de infrastructurele netwerken en overige gebouwen en terreinen van RWS. Een definitie van RI is opgenomen in [paragraaf 5.1](#) en [bijlage 3](#).

De Gedragscode is alleen van toepassing op ruimtelijke inrichting en ontwikkelingen als deze kleinschalig zijn en zijn opgenomen in onderstaande paragrafen.

Let op voor de zandhagedis en hazelworm geldt een beperkte set van werkzaamheden. In het EWP dient onderbouwd te worden waarom deze werkzaamheden maar een tijdelijk effect hebben. Voor activiteiten die niet zijn opgenomen in [bijlage 1b](#) moet bij overtreding van verbodsbepalingen van de Ow een omgevingsvergunning worden aangevraagd. Het is niet toegestaan grote activiteiten op te knippen in kleine 'deelactiviteiten' met het oogmerk de Gedragscode te kunnen toepassen.

6.5.1.9 Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen Houtachtige vegetatie

Werkzaamheden zoals:

- Grootschalige kap is niet toegestaan wanneer beschermde soorten aanwezig zijn. Kapwerkzaamheden (Vellen van gesloten beplanting, singels, houtwallen e.d. niet zijnde dunnen) mogen maximaal een 0,5 ha bos omvatten (inclusief groepenkap en verjongingskap). Schermkap is tot maximaal 2 ha toegestaan. Zowel bij groepenkap als schermkap geldt dat op ieder moment maximaal 15% van het bos in verjonging mag zijn bij bossen groter dan 5 hectare. Voor bossen kleiner dan 5 hectare geldt een

maximum van 30%;

- Vellen van bomenrijen en lanen, incl. evt. herplant op dezelfde locatie;
- Vellen van solitaire bomen, m.u.v. bomen die volgens de BVC met spoed moeten worden verwijderd. Deze vallen onder B&O;
- Verwijderen van achterstallige houtopslag (dus niet regelmatig terugkerend of vastgelegd in een beheer- en onderhoudsplan) in heide en duinen en kruidachtige vegetaties (o.a. ten behoeve van profiel vrije ruimte/obstakelvrije zone) langs wegen en kanalen, in kruid- en ruigtevegetaties (vegetatielegger) die vanwege hoogwaterveiligheid niet mogen verbossen;
- Verwijderen van gevelbegroeiing, beplanting op geluidswerende voorzieningen, hagen, struweel, struiken en overige (houtige) beplanting anders dan houtopstanden.

6.5.1.10 Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen Kruidachtige vegetatie en onbegroeid terrein

Tot de werkzaamheden in het kader van RI behoren:

- Verwijderen van achterstallig bosopslag in bermen, duinen en overige kruidachtige vegetaties ((gazon, (schraal)grasland, ruigte, heide en zoomvegetatie en (natuur)akkers);
- Plaggen van heide, in het kader van natuurbeheer; De plagplekken zijn maximaal 500m². In kleine heideterreinen (kleiner dan 40 ha): per jaar in totaal maximaal 5% van de vergraste delen bewerken daarna op het betreffende deel 20-25 jaar niets doen. Tussen het plaggen van verschillende heideterreindelen moet tenminste 5 jaar verstrijken. Plag tenminste 10% van het terrein nooit; verwijder hier enkel opslag. Plag of chopper kleinschalig via de visgraatmethode of mozaïekbeheer¹.
- Verwijderen van kruidachtige vegetatie, grasland en gazon;
- Aanleggen van kabels en leidingen, zonder permanente aantasting leefgebied, inclusief grootschalig, incidenteel of achterstallig onderhoud en vervanging;
- Bouwrijp maken van gronden.

6.5.1.11 Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen grondwerkzaamheden

Werkzaamheden zoals niet regelmatig terugkerend onderhoud of ingrepen in waarbij sprake is van een (tijdelijke of permanente) functieverandering aan of in de grond, zoals:

- Verwijderen van (grond)berging en depots, inclusief grootschalig, incidenteel of achterstallig onderhoud en vervanging;
- Aanleg of verwijderen van kabels en leidingen, zonder permanente aantasting leefgebied;
- Bouwrijp maken van gronden;
- Gestuurde boringen;
- Overige graaf- en grondwerkzaamheden, zoals herprofilering van bermen buiten de bebakeningsstrook;
- (Tijdelijke) bemaling (ten behoeve van het onttrekken van (grond)water om in een droge omgeving te kunnen ontgraven of bouwen).

¹ Deze werkzaamheden kunnen zo uitgevoerd worden dat deze een tijdelijk effect hebben (vegetatie is hersteld na 1 a 2 groeiseizoenen), dan gelden deze werkzaamheden voor de zandhagedis en hazelworm.

6.5.1.12 Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen wateren

Werkzaamheden zoals niet regelmatig terugkerend onderhoud of ingrepen in waarbij sprake is van een (tijdelijke of permanente) functieverandering aan of in wateren, zoals:

- Grootschalig, incidenteel of achterstallig onderhoud aan:
 - sloten en kleine watergangen met bijbehorende oevers en dijken, sloten of waterpartijen;
 - vaarwegen, kanalen en uiterwaarden (incl. strangen en geulen in deze uiterwaarden).
- Aanleg en verwijderen van helofytenfilters en infiltratielocaties;
- Dempen en aanleg van kleine watergangen, waterpartijen, poelen etc.;
- Tijdelijke bemaling (ten behoeve van het onttrekken van (grond) water om in een droge omgeving te kunnen werken);
- Herprofilering van oevers en taluds wateren.

6.5.1.13 Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen bouw- en kunstwerken, waterstaatkundige objecten, kleine voorzieningen en (vaar) wegmeubilair

Werkzaamheden zoals niet regelmatig terugkerend onderhoud of renovatie waarbij sprake is van een (tijdelijke of permanente) functieverandering aan bouw- of kunstwerken, zoals:

- Grootschalig incidenteel of achterstallig onderhoud, inclusief vervanging van (delen van):
 - infrastructuurle kunstwerken (zowel bij wegen als bij vaarwegen);
 - bouw- en kunstwerken als (veer)havens, sluisen, viaducten, duikers, faunatunnels;
 - kademuuren, damwanden en overige beschoeiingen en (verharde) oevers;
 - tijdelijke installaties en bouwwerken
- Aanleg, wijziging en verwijdering van wegverlichting.
- Het wijzigen van wegverlichting bestaat uit het vervangen van lampen door lampen met een andere lichtintensiteit, uitbreiding bestaande verlichting etc.);
- Renovaties van gebouwen: vervangen voegwerk, vernieuwen goten, boeiboorden, gevelbetimmering, kozijnen etc.;
- Verduurzamen van gebouwen: plaatsen van zonnepanelen, spouw- en dakisolatie, energiezuinig glas;
- Verbouwen van gebouwen: uitbouw, dakkapel etc.;
- Aanleg van tijdelijke installaties en bouwwerken.

6.5.1.14 Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen wegen en verhardingen

Werkzaamheden zoals niet regelmatig terugkerend onderhoud of renovatie waarbij sprake is van een (tijdelijke of permanente) functieverandering aan wegen en verhardingen, zoals:

- Grootschalig, incidenteel of achterstallig onderhoud, incl. vervanging aan voetpaden, schouw- en toegangspaden en overige verhardingen, zoals bijv. verharding rondom gebouwen;
- Grootschalig, incidenteel of achterstallig onderhoud, incl. vervanging van Rijkswegen;
- Aanleg kleine verbredingen of verlengingen om te voldoen aan de ROA, binnen de bebakeningsstrook¹
- Aanleg en verwijderen tijdelijke toegangswegen, werkstroken en zandbanen inclusief opslagplaatsen van materiaal.¹

6.5.1.15 Vooronderzoeken

Als voorbereiding op de RI kunnen vooronderzoeken nodig zijn, zoals:

- Milieukundig en bodemkundig onderzoek (incl. archeologisch onderzoek);
- Areaalonderzoeken zoals (grond)boringen en proefsleuven;
- Gestuurde boringen, sonderingen (conus (sonde of meetstift) wordt in de bodem weggedrukt met als doel het vaststellen van de gelaagdheid van de bodem);
- Niet-gesprongen explosieven (NGE)-detectie.

6.6 Zorgplicht en zorgvuldig handelen

Vanuit de Ow geldt een zorgplicht voor alle in het wild levende flora en fauna en hun directe leefomgeving. De zorgplicht houdt in elk geval in dat eenieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor in het wild levende flora en fauna:

- a. Dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel;
- b. Indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen; of
- c. Voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.

Dat brengt met zich mee dat een eenieder op de hoogte dient te zijn van de aanwezige natuurwaarden, de kwetsbaarheid ervan en de mogelijke gevolgen daarop van zijn handelen. Naast de maatregelen die in de Gedragscode zijn opgenomen bij de verschillende activiteiten, moet daarom altijd de zorgplicht in acht gehouden worden.

De zorgplicht eist invulling per activiteit. Het gaat hierbij om maatregelen die verstoring of doding van dieren en/of vernietiging van planten voorkomen dan wel beperken. Daarnaast gaat het om de instandhouding van hun verblijfplaatsen of groeiplaatsen. Voorbeelden van dergelijke maatregelen zijn o.a.:

- Werkzaamheden vinden alleen plaats als deze noodzakelijk zijn en er dus geen alternatieven mogelijk zijn, zodat flora en fauna en hun eieren, voortplantings- of rustplaatsen niet onnodig worden verstoord, beschadigd of vernield.
- Als bovenstaande niet mogelijk is, vinden de werkzaamheden plaats buiten de kwetsbare perioden voor deze soorten of buiten de verstoringsafstand van betreffende soorten.
- Aanvullend op de eerdere punten, worden de werkzaamheden zoveel mogelijk uitgevoerd in de richting van de uitwijkmogelijkheden van aanwezige mobiele soorten, zoals bijvoorbeeld kikkers, zodat deze soorten gebruik kunnen maken van deze uitwijkmogelijkheden.

6.7 Bijzondere situaties

Omgaan met soorten die onverwacht voorkomen

Als ondanks een goede voorbereiding, inclusief (aanvullende) inventarisatie, onverwacht beschermde soorten aanwezig zijn waarvoor aanvullende maatregelen moeten worden getroffen, worden de werkzaamheden die invloed kunnen hebben op de aangetroffen soort stilgelegd. De Opdrachtnemer schakelt dan een ecologische deskundige in voor advies. De Opdrachtnemer kan de werkzaamheden pas hervatten nadat de noodzakelijke beschermende maatregelen, gebaseerd op de Gedragscode of afkomstig uit een nieuw te verlenen ontheffing, heeft getroffen. Dit betekent dat het EWP zo nodig wordt aangepast of aangevuld en de aanpassing is beoordeeld (stap 6 t/m 9 in het werkproces in paragraaf 2.2 Figuur 2.1.).

Omgaan met soorten tijdens calamiteiten

In de praktijk kunnen calamiteiten voorkomen waarin acuut handelen noodzakelijk is. Het gaat om een calamiteit als er acuut gevaar is voor de openbare veiligheid of volksgezondheid. Bij dergelijke calamiteiten, zoals dijkdoorbraken, overstromingen, schadelijke lozingen, herstel stormschade, enzovoorts, moet eerst de maatschappelijke veiligheid worden gewaarborgd. De handelswijze bij een calamiteit valt niet onder een gedragscode, omdat er direct gehandeld moet worden. Wanneer zich een calamiteit heeft voorgedaan waarbij, door de noodzaak van acuut handelen, schade is ontstaan aan beschermde planten of dieren, wordt een ecologische deskundige Opdrachtnemer ingeschakeld. Deze beoordeelt de eventueel begane overtreding van de Ow en informeert contractmanager van Rijkswaterstaat hierover. Indien Opdrachtnemer en

Rijkswaterstaat overtreding van de Ow constateren, wordt dit altijd gemeld bij Bevoegd Gezag, bijvoorbeeld middels het formulier op de website van RVO.

Omgaan met strijdigheden

Bij het uitwerken van de beschermende maatregelen in het EWP kan blijken dat er strijdigheden zijn met de eisen vanuit bijvoorbeeld veiligheid of de eisen van de opdracht zoals een contract, een groenbeheerplan, het kader beheer groenvoorzieningen (Keizer et al., 2022). Ook kan het voorkomen dat bij aanwezigheid van meerdere soorten tegelijk de beschermende maatregelen strijdig met elkaar zijn of zoveel beperkingen opleggen dat uitvoering niet realistisch is. De Opdrachtnemer moet vastleggen waar er sprake is van strijdigheden met andere eisen en onderbouwen welke maatregelen in die gevallen ingezet worden en dit ter acceptatie voorleggen aan RWS. Indien niet met de maatregelen in hoofdstuk 3 gewerkt kan worden, kunnen de werkzaamheden niet uitgevoerd worden onder de Gedragscode en is maatwerk nodig, waarbij het nodig kan zijn een ontheffing aan te vragen.

6.8 Wijzigingen in de Gedragscode

Bij belangrijke wets- en beleidswijzigingen die relevant zijn voor de Gedragscode, wordt RWS hier door het verantwoordelijke ministerie middels een schrijven van op de hoogte gesteld. Hierbij geldt dat de wets- en beleidswijzigingen altijd leidend zijn boven de regels die opgenomen zijn in de Gedragscode. Indien deze wijziging ook van invloed is op de uitvoering van de werkzaamheden stelt Rijkswaterstaat vervolgens ook de Opdrachtnemer op de hoogte.

7 Werkproces

Rijkswaterstaat zorgt op basis van gedelegeerde verantwoordelijkheid voor het naleven van de Gedragscode door de Opdrachtnemer en derden die in opdracht van Rijkswaterstaat handelen. Hiertoe worden door de betrokken partijen afspraken gemaakt en vastgelegd. Dit hoofdstuk beschrijft de taken en verantwoordelijkheden van Rijkswaterstaat als opdrachtgever en de Opdrachtnemer tijdens de verschillende processtappen om een activiteit uit te voeren. Deze taken en verantwoordelijkheden zijn kort besproken in hoofdstuk 2 en worden in dit hoofdstuk met meer detail toegelicht.

7.1 Verantwoordelijkheden Rijkswaterstaat en Opdrachtnemer

Werkwijze (algemeen)

Rijkswaterstaat besteedt activiteiten waarbij de Gedragscode toegepast wordt uit aan een Opdrachtnemer. Voordat met de Gedragscode gewerkt kan worden, moet Rijkswaterstaat nagaan of de activiteiten uitgevoerd kunnen worden binnen de reikwijdte van de Gedragscode ([Figuur 2.1](#)). Vervolgens moet een specifiek werkproces ([Figuur 2.2](#)) worden aangehouden om te zorgen dat de Gedragscode juist wordt toegepast en wordt nageleefd. In dit werkproces liggen er verantwoordelijkheden bij zowel Rijkswaterstaat als de Opdrachtnemer. Rijkswaterstaat is hoofdverantwoordelijk voor de naleving van deze Gedragscode en hierop aanspreekbaar door het Bevoegd Gezag. Dit laat onverlet dat de Opdrachtnemer een eigen verantwoordelijkheid heeft. Als onderdeel van het aan te houden werkproces moet de Opdrachtnemer bijvoorbeeld controleren en bevestigen dat de Gedragscode inderdaad mag worden toegepast nadat een oriënterend veldbezoek is uitgevoerd op basis van de inventarisatiegegevens aangeleverd door Rijkswaterstaat.

Wanneer geen sprake is van een opdracht met de geijkte Opdrachtgevers-Opdrachtnemers-relatie en werkwijze met systeemgerichte contractbeheersing dan vraagt de werkwijze om maatwerk bij Rijkswaterstaat. In alle gevallen blijft het proces in [Figuur 2.2](#) de basis voor het werkproces en zijn tenminste de volgende punten noodzakelijk:

- Beoordeling van het EWP aan de voorwaarden voor het werken met de Gedragscode en de maatregelen in de Gedragscode;
- Acceptatie van het EWP door Rijkswaterstaat.

Kwaliteitsborging

Rijkswaterstaat gunt opdrachten aan de hand van functionele eisen aan een Opdrachtnemer. Vervolgens is het de taak van de Opdrachtnemer om de eisen uit te werken tot concrete (ontwerp) oplossingen en maatregelen, deze vervolgens uit te voeren en de voortgang en kwaliteit daarvan te registreren. Rijkswaterstaat richt zich met contractbeheersing op de vraag of het kwaliteitsmanagementsysteem van de Opdrachtnemer adequaat functioneert. Leidend hierin zijn de risico's in een opdracht. Het onderliggende risico voor het werken met de Gedragscode is dat er onzorgvuldig wordt gehandeld ten aanzien van beschermde plant- en diersoorten. Rijkswaterstaat beoordeelt daarom het EWP en toetst of de Opdrachtnemer het afgesproken werkproces aanhoudt om een correcte naleving van de Gedragscode te garanderen (procestoets). Een verdere toelichting op deze toetsen is opgenomen in [paragraaf 7.4](#). Deze toetsen zijn verplicht bij het gebruikmaken van vrijstellingen door middel van het inzetten van de Gedragscode.

Bij meerjarige opdrachten vindt de procestoets tenminste één keer per opdracht plaats. Of er aanvullend wordt getoetst hangt af van de ecologische risico's bij de opdracht. De beoordeling van het EWP (stap 7 van het werkproces in [Figuur 2.2](#)) vindt tenminste jaarlijks plaats, omdat het EWP een jaarlijkse update nodig heeft bij meerjarige opdrachten.

Naleving van de Gedragscode en sancties

Zoals eerder benoemd, is Rijkswaterstaat hoofdverantwoordelijk voor de naleving van deze Gedragscode. Bevoegd Gezag kan Rijkswaterstaat hierop aanspreken en ook sancties opleggen. Rijkswaterstaat legt naar de Opdrachtnemer toe vast of de Gedragscode van toepassing is op de activiteiten. De Opdrachtnemer is verantwoordelijk voor de naleving van de Gedragscode op de activiteiten binnen de scope van de opdracht. Bij de opdracht legt Rijkswaterstaat ook vast welke sancties er volgen als de Opdrachtnemer niet voldoet aan de afspraken. Dat kan bijvoorbeeld leiden tot opschorting van betaling, kortingen (boetes) of het stilleggen van het werk. De Opdrachtnemer kan door Rijkswaterstaat ook (privaatrechtelijk) aansprakelijk gesteld worden voor eventuele schade die ontstaat door het niet correct naleven van de Gedragscode.

7.2 Verantwoordelijkheden Rijkswaterstaat per rol

De in de voorgaande paragrafen benoemde verantwoordelijkheden van Rijkswaterstaat zijn verdeeld over verschillende (IPM) rollen. In tabel 7.1 worden per rol de taken benoemd die daarbij horen. Ook zijn de aan deze taken gebonden processtappen opgenomen. De contractmanager kan taken delegeren aan bijvoorbeeld een Technisch Manager of Omgevingsmanager, maar blijft er

verantwoordelijk voor dat het werken conform de Gedragscode correct plaatsvindt. Taken van de ecologische deskundige kunnen niet worden gedelegeerd naar andere rollen of vervuld worden door medewerkers die niet voldoen aan de definitie van ecologisch deskundige. De ecologische deskundige moet aan de in deze Gedragscode voorgeschreven eisen voldoen, anders is werken volgens de Gedragscode niet mogelijk.

Tabel 7.1: Overzicht van taken en verantwoordelijkheden van Rijkswaterstaat per rol met de daaraan verbonden processtappen uit [Figuur 2.2](#))

Rol	Taak	Stap in werkproces
Contractmanager	Gedragscode verplicht stellen in contracten waarin activiteiten vallen die binnen reikwijdte Gedragscode uitgevoerd kunnen worden.	2
	Inventarisatiegegevens toevoegen aan contractstukken.	2
	Verantwoordelijk voor de uitvoering van de beoordeling en procestoets (tijdens uitvoering) bij gebruik Gedragscode in de opdracht.	7, 11
	Acceptatie EWP, na beoordeling door ecologisch deskundige RWS.	9
	Eindverantwoordelijk voor aanlevering EWP bij Bevoegd Gezag.	9
	Accepteren afronding opdracht en archivering.	15
	Aanspreekpunt voor technisch manager Opdrachtnemer, onder andere bij afwijkingen en calamiteiten of wanneer (mogelijk) sprake is van overtreding van de Ow.	n.v.t.
	Betrekken Omgevingsmanager RWS en ecologisch deskundige RWS bij afwijkingen en calamiteiten waarbij (mogelijk) sprake is van overtreding van de Ow.	n.v.t.
Manager projectbeheersing	Ophalen risico's van de uit te voeren activiteiten ten aanzien van de bescherming van flora en fauna (bij de ecologische deskundige RWS).	1, 2, 7, 9, 11
	Archiveren aangeleverde documentatie en delen relevante ecologische gegevens met ecologische deskundige RWS.	15
Omgevingsmanager	Verantwoordelijk voor het verzamelen van actuele inventarisatiegegevens van beschermde flora en fauna binnen het areaal ten behoeve van de opdracht die voorbereid wordt, indien de planvorming bij het contractteam ligt.	1
	Verantwoordelijk voor het betrekken van een ecologisch deskundige RWS en het te bepalen of de Gedragscode ingezet kan worden bij de opdracht door de ecologisch deskundige RWS.	1
	Laten uitvoeren van soortonderzoek conform de onderzoeksprotocollen.	3
	Aanleveren informatie aan Bevoegd Gezag, zoals het EWP of bij afwijkingen of calamiteiten met (mogelijke) overtreding van de Ow.	9 t/m 13
	Verantwoordelijk voor het melden (middels formulier) van overtredingen van de Ow aan Bevoegd Gezag in samenwerking met ecologisch deskundige RWS.	n.v.t.
Asset manager met portefeuille groen	Verantwoordelijk voor het verzamelen van actuele inventarisatiegegevens van beschermde flora en fauna binnen het areaal ten behoeve van de opdracht die voorbereid wordt, indien de planvorming bij de regionale dienst ligt.	1
	Programmeren van benodigde budgetten voor het uitvoeren van natuurinventarisaties.	n.v.t.
	Laten uitvoeren van soortonderzoek conform de onderzoeksprotocollen.	3

Rol	Taak	Stap in werkproces
Ecologische deskundige RWS	Adviseren van Omgevingsmanager bij het (laten) verzamelen van actuele inventarisatiegegevens van flora en fauna binnen het areaal voor zover deze niet binnen een landelijke inventarisatie vallen en deze nodig zijn bij een opdracht (in opdracht van de omgevingsmanager) en vaststellen of met de Gedragscode gewerkt kan/moet worden.	1
	Beoordelen van de eisen in nieuwe opdrachten die gebruik maken van de Gedragscode en inventarisatiegegevens.	2
	Gedragscode aan contractmanager en/of Opdrachtnemer toelichten in aanbesteding of projectstartup (indien gewenst).	2
	Adviseren van de Assetmanager Groen of de Omgevingsmanager RWS bij het (laten) uitvoeren van soortonderzoek.	3
	Aandragen van inhoudelijk onderbouwde risico's van de uit te voeren activiteiten ten aanzien van beschermde flora en fauna en de daarbij behorende beheersmaatregelen aan de manager projectbeheersing.	1, 2, 7, 9, 11
	Verantwoordelijk voor het uitvoeren van de inhoudelijke beoordeling van het EWP (B&O en/of RI).	7
	Afstemming met ecologisch deskundige Opdrachtnemer.	3 t/m 13
	Advisering contractmanager, omgevingsmanager of technisch manager RWS, zowel in het algemeen als bij afwijkingen of overtredingen van de Ow.	7, 9, 11 en 15
	Advisering Opdrachtnemer indien hier aanleiding toe is.	3 t/m 13
	Functioneren als inhoudelijk deskundige bij het voorbereiden en uitvoeren van procestoetsen.	11
	Beoordelen of bij afwijkingen of calamiteiten sprake is van overtreding van de Ow (na advies van ecologisch deskundige Opdrachtnemer).	n.v.t.
	In samenspraak met Omgevingsmanager bij overtreding van de Ow het incident melden bij Bevoegd Gezag middels formulier.	n.v.t.
	Ecologische deskundige RWS (landelijk)	Betrokken bij de uitvoering van de landelijke inventarisaties.
Gedragscode openbaar maken.		n.v.t.
Monitoren en evalueren werking Gedragscode.		n.v.t.
Gedragscode bijstellen.		n.v.t.

7.3 Verantwoordelijkheden Opdrachtnemer per rol

De Opdrachtnemer heeft eveneens de verantwoordelijkheden en taken (tabel 7.2). De taken zijn toegekend aan de ecologisch deskundige Opdrachtnemer of aan de rollen binnen het [Integraal Projectmanagement](#) (IPM) -model. Taken van de ecologische deskundige Opdrachtnemer kunnen niet worden gedelegeerd naar andere rollen of vervuld worden door

medewerkers die niet voldoen aan de definitie van ecologisch deskundige. De taken van de andere rollen kunnen wel gedelegeerd worden, maar de taken zelf moeten wel duidelijk belegd zijn bij een rol. De ecologische deskundige moet aan de in deze Gedragscode voorgeschreven eisen voldoen, anders is werken volgens de Gedragscode niet mogelijk.

Tabel 7.2: Overzicht van taken en verantwoordelijkheden van de Opdrachtnemer per rol met de daaraan verbonden processtappen uit Figuur 2.2..

Rol	Taak	Stap in werkproces
Contractmanager	Ontvangst van Gedragscode en inventarisatiegegevens vanuit Rijkswaterstaat.	2
	Betrekken ecologisch deskundige Opdrachtnemer voor bronnenstudie, uitvoering oriënterend veldbezoek en opstellen van het EWP en advisering gedurende de uitvoering van de opdracht.	3 t/m 13
	Aanleveren rapportage soortonderzoek direct nadat deze beschikbaar is.	3
	Zorgen dat het EWP tijdig beoordeeld en geaccepteerd is voordat de uitvoering van de activiteiten start.	4 t/m 9
	Registratie van beoordeling en toetsen, en verwerken bevindingen in eigen kwaliteitsmanagementsysteem in samenspraak met ecologisch deskundige Opdrachtnemer.	8, 12
	Aanlevering EWP aan technisch manager Opdrachtnemer ten behoeve van uitvoering.	10
	Afronden activiteiten.	14

Rol	Taak	Stap in werkproces	
Ecoloog (ecologische deskundige ON)	Uitvoeren soortonderzoek conform erkende onderzoeksmethodes.	3b	
	Bronnenstudie naar beschermde soorten in aangeleverde inventarisatiegegevens en overige bronnen.	4	
	Uitvoeren van een oriënterend veldbezoek voorafgaand aan opstellen EWP en registreren aanvullende waarnemingen.	4	
	Controleren en bevestigen dat er aan de voorwaarden voor werken met de Gedragscode voldaan wordt.	5, 6	
	EWP opstellen en maatregelen concreet en specifiek maken voor activiteiten en locaties.	6	
	Verwerken bevindingen van beoordeling van EWP en opstellen herzien EWP.	8, 6	
	Uitvoeren, begeleiden of coördineren veldcheck voorafgaand aan de werkzaamheden en registreren waarnemingen.	10, 13	
	Begeleiding van de uitvoering van activiteiten wanneer dit nodig is volgens het EWP. Registreren van afwijkingen van EWP en voorleggen van aangepaste EWP aan Rijkswaterstaat ter (her)acceptatie.	10, 13	
	Adviseren contractmanager en technisch manager Opdrachtnemer, onder andere bij wijzigingen in uitvoering of afwijkingen.	3 t/m 13	
	Afstemming met ecologisch deskundige RWS.	3 t/m 13	
Technisch manager	Doorvoeren wijzigingen vanuit processtoets en voorleggen EWP ter (her)acceptatie bij Rijkswaterstaat.	12	
	Opleveren inventarisatiegegevens aan NDFF.	14	
	Bij afwijkingen of calamiteiten beoordelen of overtreding van de Ow heeft plaatsgevonden, wat de te nemen vervolgstappen zijn en hierover de Technisch manager informeren.	n.v.t.	
	Aantoonbaar uitvoeren van de maatregelen.	10, 13	
	Tijdig betrekken van ecologisch deskundige Opdrachtnemer wanneer het EWP dit voorschrijft.	10, 13	
	Doorvoeren aanpassingen in werkproces als dit na beoordeling of actualisatie van het EWP nodig blijkt (in overleg met andere IPMrolhouders).	12, 10, 13	
	Aantoonbaar uitvoeren maatregelen en registratie afwijkingen en bijzonderheden in logboek.	10, 13	
	Bij afwijkingen of calamiteiten de contractmanager RWS informeren over de consequenties voor beschermde soorten en eventuele overtreding van de Ow die heeft plaatsgevonden.	n.v.t.	
	Manager projectbeheersing	Doorvoeren aanpassingen in werkproces als dit na beoordeling of een actualisatie van het EWP nodig blijkt (in overleg met andere IPMrolhouders).	n.v.t.

7.4 Toelichting processtappen

De te doorlopen stappen voor werken met de Gedragscode worden hieronder uitgebreid toegelicht. Deze toelichting is een aanvulling op de beknopte processtappen zoals beschreven in [paragraaf 2.2](#).

Stap 1. Vaststellen informatiebehoefte en voldoen aan voorwaarden

RWS is verantwoordelijk voor het verzamelen en ter beschikking stellen van inventarisatiegegevens van de wettelijk beschermde soorten binnen zijn beheergebied zowel binnen de eigen organisatie als aan zijn Opdrachtnemers. Hiervoor zijn landelijke inventarisaties naar flora en fauna opgezet. Deze inventarisaties worden niet overal uitgevoerd en niet alle soorten worden geïnventariseerd. Er wordt gebruik gemaakt van een geregeld geactualiseerde habitatsgeschiktheidskartering om gericht te kunnen inventariseren, gevolgd door soortinventarisaties met standaard protocollen, die zijn ontwikkeld door de toenmalige Gegevens autoriteit natuur (GAN). Sinds 2017 zijn de door de Ow beschermde soorten aan de landelijke inventarisatie toegevoegd. De verzamelde gegevens worden toegevoegd aan de [Nationale Databank Flora en Fauna](#) (NDFF).

Binnen de scope van de landelijke inventarisatie vallen gebieden binnen het 'droge' areaal met regelmatig terugkerend onderhoud, in grasachtige vegetaties, bermen van wegen en kanalen, (kanaal) oevers en watergangen. Daarbij worden de meeste HRL-soorten, de soorten van de verdragen van Bern en Bonn en de overige (nationaal beschermde soorten) meegenomen. De inventarisatie vindt elke 3 tot 5 jaar plaats. Buiten de scope van de landelijke inventarisatie vallen in elk geval:

- Gebieden binnen het 'droge' areaal zonder regelmatig terugkerend onderhoud (variabel of geen onderhoud);
- Het HWS en het HVWN, waaronder grote wateren, rivieroevers en uiterwaarden (met uitzondering van kanaaloevers);
- Voor soorten uit de soortgroepen vogels en vleermuizen en marterachtigen vindt geen soortgericht onderzoek plaats, omdat deze soort(groep)en zeer mobiel zijn in hun gebruik van de omgeving;
- De soorten waterspitsmuis en Noordse woelmuis zijn moeilijk aan te tonen en het onderzoek heeft veel effect op deze soorten. Voor deze soorten kan worden volstaan met een habitat-geschiktheidsonderzoek, gecombineerd met een bronnenonderzoek.

De ecologisch deskundige RWS stelt bij het voorbereiden van een nieuwe opdracht vast welke inventarisatiegegevens de Opdrachtnemer nodig heeft om de activiteiten conform de Gedragscode uit te voeren en deelt de gegevens met de Opdrachtnemer. Voor de soorten en arealen die binnen de scope van de landelijke inventarisatie vallen kan de NDFF geraadpleegd worden. Daarnaast kunnen andere bronnen over het voorkomen van soorten worden geraadpleegd. Indien nodig adviseert de ecologisch deskundige RWS om aanvullend onderzoek te laten uitvoeren naar ontbrekende soorten of soortgroepen (zie stap 3).

Voor de gebieden of soortgroepen waarvoor inventarisatiegegevens ontbreken moet opdrachtspecifiek worden geïnventariseerd. Bij activiteiten in het HWS en HVWN ontbreken bijvoorbeeld vrijwel altijd inventarisatiegegevens. Afhankelijk van waar de planvorming wordt voorbereid is de regionale dienst of het projectteam (omgevingsmanager) verantwoordelijk voor het tijdig uitvoeren van deze inventarisaties of bepaalt dat bij de uitvoering van de activiteiten geen sprake is van negatieve effecten op beschermde soorten, bijvoorbeeld door buiten de kwetsbare periode van soorten de activiteit uit te voeren. De omgevingsmanager raadpleegt hiervoor de expertise van de ecologisch deskundige RWS uit de regio. Het is relevant dat deze inventarisaties op het juiste moment worden uitgevoerd, aangezien het inventariseren van soorten vaak seizoensgebonden is. Het is de taak van Rijkswaterstaat om dit tijdig in beeld te hebben bij de voorbereiding van een opdracht.

RWS heeft een abonnement op de NDFF en verleent ook de Opdrachtnemer toegang tot de NDFF om de verspreidingsgegevens op te halen. De Opdrachtnemer krijgt hierdoor niet alleen toegang tot de gegevens die door/namens RWS zijn geïnventariseerd, maar alle soortgegevens waarover de NDFF beschikt. In de toekomst worden de NDFF-soortgegevens mogelijk openbaar beschikbaar.

Naast het beschikbaar stellen van de inventarisatiegegevens is het ook de taak van de ecologisch deskundige RWS die betrokken is bij de voorbereiding van een opdracht om te controleren of er gewerkt kan worden op basis van de Gedragscode. Dit gebeurt tijdens de contractvoorbereidingsfase aan de hand van de vragen in het stroomschema in [Figuur 2.1](#) en bijbehorende toelichting in [hoofdstuk 2](#) en [hoofdstuk 6](#). Er wordt op basis van de dan beschikbare informatie een inschatting gemaakt of de Gedragscode gebruikt kan worden. Wanneer dit niet het geval is en er toch beschermde soorten aanwezig zijn, zal een omgevingsvergunning van de Ow nodig zijn. Wanneer de activiteit geen nadelige effecten heeft op beschermde soorten of wanneer de activiteit alleen effect heeft op soorten waarvoor een [landelijke of provinciale vrijstelling](#) geldt, is het werken met de Gedragscode niet nodig. In deze gevallen geldt wel de [zorgplicht](#).

Stap 2. Aanleveren inventarisatiegegevens en Gedragscode

De contractmanager RWS heeft de taak om landelijke (en eventueel aanvullende) inventarisatiegegevens en de Gedragscode aan de Opdrachtnemer te leveren. Dit gebeurt tijdens de aanbesteding.

Na opdrachtverlening dient de Opdrachtnemer jaarlijks de actuele inventarisatiegegevens op te vragen bij RWS. RWS zorgt ervoor dat de Opdrachtnemer toegang krijgt tot de NDFF om deze actuele gegevens op te vragen. De Opdrachtnemer kan deze gegevens vervolgens in zijn eigen GIS-systeem raadplegen voor analyses en het opstellen van het EWP. Omdat het terugleveren van gegevens van aangetroffen beschermde soorten aan de NDFF door (eerdere) Opdrachtnemers verplicht is, zijn aanvullende waarnemingen afkomstig uit andere of eerdere opdrachten ook opgenomen in de NDFF. Eventueel kan de ecologisch deskundige RWS die bij de voorbereiding van een opdracht betrokken is aanvullende relevante soortgegevens via de contractmanager toevoegen aan de contractstukken.

Stap 3. Uitvoeren soortonderzoek

Wanneer uit stap 1 blijkt dat de inventarisatiegegevens van beschermde soorten niet volledig of verouderd zijn, dient aanvullend soortonderzoek plaats te vinden naar de benodigde soorten. Onderzoeksgegevens zijn maximaal 3 jaar geldig voor HRL en VRL-soorten (artikelen 11.37 lid 1 en 11.46 lid 1 van Ow het Bal). Voor nationaal beschermde soorten is dit maximaal 5 jaar (artikel 11.54 lid 1 van Ow het Bal). In de praktijk zullen iedere 3 jaar nieuwe gegevens vergaard moeten worden. Dit kan op twee manieren uitgevoerd worden, namelijk door Rijkswaterstaat zelf of door de Opdrachtnemer. RWS beslist op welke wijze de opdracht voor de aanvullende inventarisatie uitgezet wordt.

Als RWS zelf het soortonderzoek uitvoert, dan is de Assetmanager met portefeuille groen of de Omgevingsmanager RWS degene die het onderzoek uitzet bij een ecologisch adviesbureau. De ecologisch deskundige RWS denkt mee over de inhoud van de uitvraag. Als RWS de Opdrachtnemer de opdracht meegeeft om het soortonderzoek uit te voeren, dan is de contractmanager Opdrachtnemer verantwoordelijk voor het correct laten uitvoeren van het ecologisch onderzoek. Deze betreft de ecologisch deskundige Opdrachtnemer die het soortonderzoek zelf uitvoert of onder zijn begeleiding laat uitvoeren.

De volgende voorwaarden zijn minimaal gesteld aan het onderzoek:

- Het soortonderzoek dient uitgevoerd te worden conform erkende methodes, zoals uitgewerkt in soortinventarisatieprotocollen (Netwerk Groene Bureaus, RAVON, SOVON, Vlinderstichting) of in beschikbare kennisdocumenten van verschillende soorten (BIJ12).
- Wanneer de Opdrachtnemer het soortonderzoek uitvoert, dienen de resultaten van het soortonderzoek met Rijkswaterstaat gedeeld te worden, direct aansluitend aan het opstellen van de rapportage van het onderzoek.

Verdere aandachtspunten bij de uitvoering van het soortonderzoek zijn de doorlooptijd van het onderzoek en de onderzoeksperiode die voor de te onderzoeken soorten vereist is. De inventarisatie-resultaten moeten immers tijdig beschikbaar zijn om een ecologisch werkprotocol op te kunnen stellen en de activiteiten uit te kunnen voeren.

7.4.1 Stap 4. Bronnenstudie en oriënterend veldbezoek

De ecologisch deskundige Opdrachtnemer voert op basis van de aangeleverde inventarisatiegegevens, het eventuele aanvullende soortonderzoek en aanvullende bronnen een bronnenstudie uit. Hiervoor worden de aangeleverde inventarisatiegegevens gecontroleerd op juistheid, actualiteit en volledigheid. Aanvullende bronnen die worden geraadpleegd zijn bijvoorbeeld verspreidingsatlassen, de soortenbeschermingsorganisaties of andere uitgevoerde ecologische onderzoeken (van RWS). Dit leidt tot een totaalbeeld van de aanwezige of te verwachten beschermde soorten in het areaal.

Vervolgens wordt er (tenminste jaarlijks bij meerjarige opdrachten) een oriënterend veldbezoek (ook wel locatiecheck genoemd) uitgevoerd door de ecologisch deskundige Opdrachtnemer.

Het oriënterend veldbezoek is geen uitputtende inventarisatie, maar is bedoeld om voorafgaand aan het opstellen van het EWP voor de activiteiten een beeld te krijgen hoe het gebied erbij ligt. Vragen die beantwoord kunnen worden, zijn (niet uitputtend):

- Betreft het nog steeds geschikt leefgebied voor de soorten die bekend zijn;
- Welke functie heeft het gebied voor die soorten;
- Waar zijn er nesten van broedvogels aanwezig;
- Is in de directe omgeving alternatief leefgebied bereikbaar voor de soorten;
- En hoe kunnen de werkzaamheden ter plekke het beste uitgevoerd worden?

Alleen met een goed beeld van de actuele situatie buiten en de wijze waarop de activiteiten moeten plaatsvinden kunnen de maatregelen in het EWP concreet en specifiek gemaakt worden voor de locatie en situatie in het veld. De verspreidingsgegevens die worden verzameld tijdens een oriënterend veldbezoek worden toegevoegd aan de al beschikbare soortgegevens en de NDFF.

Stap 5. Controle voldoen aan voorwaarde

De Gedragscode is mogelijk niet voor alle activiteiten binnen een opdracht goed toe te passen, omdat bijvoorbeeld de maatregelen niet aansluiten op de situatie in de praktijk of er zijn tijdens een oriënterend veldbezoek soorten waargenomen die eerder niet in beeld waren. Om die reden voert de ecologisch deskundige Opdrachtnemer een extra controle uit of voldaan wordt aan de voorwaarden die gesteld zijn in de Gedragscode (zie [Figuur 2.1](#), en [hoofdstuk 4](#) en [5](#)) met de bijbehorende toelichtingen en de voorwaarden uit [hoofdstuk 6](#). De ecologisch deskundige Opdrachtnemer heeft de verantwoordelijkheid om te beoordelen of de activiteiten kunnen leiden tot overtreding van de verbodsbepalingen in de Ow voor de aanwezige soorten. Wanneer activiteiten moeten plaatsvinden die niet op basis van de Gedragscode uitgevoerd kunnen worden en nadelige effecten op beschermde soorten niet uitgesloten kunnen worden, moet een omgevingsvergunning worden aangevraagd.

7.4.2 Stap 6. Opstellen van een ecologisch werkprotocol

Het EWP is een document waarin de ecologisch deskundige van Opdrachtnemer aangeeft hoe er rekening wordt gehouden met aanwezigheid van beschermde soorten tijdens de uitvoering van de uit te voeren activiteiten. De vertaling van de eisen en voorwaarden in de Gedragscode naar de situatie in het veld wordt hierin gemaakt. In het document worden concrete en specifieke maatregelen opgenomen zijn die schade aan flora en fauna voorkomen/beperkt en deze maatregelen moeten bovendien onderbouwd zijn. Ook moet het document voorzien in maatregelen die vanuit de zorgplicht toegepast worden, wordt onderbouwd dat aan de gestelde voorwaarden van de Gedragscode voldaan wordt en worden procesafspraken vastgelegd over de inzet van de ecologische deskundige Opdrachtnemer in het veld tijdens de activiteiten.

De ecologisch deskundige Opdrachtnemer beoordeelt of de activiteiten vallen onder B&O of RI en neemt voor de voorgenomen activiteiten en aanwezige soorten de maatregelen over uit respectievelijk [hoofdstuk 4](#) en/of [5](#) van de Gedragscode in het EWP. De maatregelen moeten praktisch uitvoerbaar zijn bij de project-specifieke activiteiten, locaties en soorten in het projectgebied, en mogen niet strijdig zijn met elkaar. De eisen waaraan het EWP verder moet voldoen zijn opgenomen in [paragraaf 2.3](#). Een voorbeeld van een hoofdstukindeling voor een EWP is opgenomen in [bijlage 4](#).

Bij meerjarige opdrachten actualiseert de Opdrachtnemer het EWP jaarlijks. Dit gebeurt ruim voor de start van de eerste werkzaamheden (bijv. het maaien in het voorjaar) of voor start van de nieuwe opdracht, indien de werkzaamheden doorlopen (bijv. baggerwerkzaamheden in regiecontracten, waarvoor RWS zelf het EWP opstelt). Het EWP wordt onder andere geactualiseerd op basis van nieuwe vindplaatsen van soorten (uit de NDFF, van eigen waarnemingen of via andere bronnen), wijzigingen in het te beheren areaal, wijzigingen in de (wijze, locatie of periode van) uitvoering van de activiteiten en ervaring met werken conform Gedragscode in voorgaande periode van het contract. Ook als uit een beoordeling of procestoets blijkt dat het EWP niet voldoet, moet het EWP herzien worden door de ecologisch deskundige Opdrachtnemer. Het geactualiseerde EWP moet vervolgens opnieuw het proces doorlopen (stap 7 t/m 9 en/of 11-12).

Stap 7. Beoordelen ecologisch werkprotocol

RWS is verplicht het EWP van de Opdrachtnemer te (laten) beoordelen door een ecologisch deskundige RWS. Deze beoordeelt of aan de eisen en voorwaarden van de Gedragscode (en dus of aan de verplichtingen van Ow en de opdracht) voldaan is. Deze zijn opgenomen in [paragraaf 2.3](#).

- Wanneer het EWP als onvoldoende wordt beoordeeld, omdat het bijvoorbeeld niet voldoet aan de voorwaarden, de maatregelen voor de activiteit of veiligheidssituatie niet uitvoerbaar zijn of strijdig zijn met elkaar, dan moeten de bevindingen worden verwerkt en het EWP worden herzien, net zo lang tot het wel voldoet aan de gestelde eisen (via stap 7 en 8 opnieuw het proces volgen vanaf stap 6).

- Wanneer het EWP als voldoende is beoordeeld, wordt het document goedgekeurd en afgetekend door de ecologisch deskundige RWS en kan het door naar de contractmanager RWS (naar stap 9).

Stap 8. Verwerken bevindingen

Naar aanleiding van de beoordeling verwerkt de ecologisch deskundige Opdrachtnemer de bevindingen en past daarop het EWP aan, zodat het voldoet aan de gestelde eisen uit de Gedragscode en de opdracht (terug naar stap 6). Na verwerking van de bevindingen voert de ecologisch deskundige RWS opnieuw een beoordeling uit (stap 7) op het document. Het aanpassen en beoordelen gaat door totdat de ecologisch deskundige RWS het EWP goedkeurt en aftekent.

Stap 9. Accepteren ecologisch werkprotocol

Als de ecologisch deskundige RWS de contractmanager positief adviseert en het EWP heeft afgetekend, dan kan de contractmanager het EWP accepteren en ervoor zorgen dat het EWP aan Bevoegd Gezag wordt aangeleverd. Let op alleen EWP RI, moet aangeleverd worden bij Bevoegd Gezag. Er kan slechts gemotiveerd afgeweken worden van het advies van de ecologisch deskundige RWS, waarbij in geen geval activiteiten uitgevoerd kunnen worden die leiden tot (een kans op) overtreding van de verbodsbepalingen van de Ow. Zonder acceptatie van het EWP door RWS kan de Opdrachtnemer niet starten met de uitvoering van de activiteiten. De Opdrachtnemer moet rekening houden in de projectplanning met de doorlooptijd van stappen 7 tot en met 9, zodat tijdig gestart kan worden met de uitvoering van de activiteiten.

Stap 10. Aantoonbaar uitvoeren maatregelen conform EWP

De Opdrachtnemer is verantwoordelijk voor het zorgvuldig en aantoonbaar naleven van de maatregelen in het EWP tijdens de uitvoering van de activiteiten. Deze taak behoort meestal toe aan de technisch manager van Opdrachtnemer. De aantoonbaarheid van de uitvoering conform het EWP wordt daarbij gewaarborgd door de te nemen maatregelen te verwerken in het werkproces. In een logboek wordt vervolgens vastgelegd hoe de maatregelen in het EWP zijn nageleefd.

Bij wijzigingen in de activiteiten, zoals in werkwijze, werkperiode of werkterrein, wordt voorafgaand aan de werkzaamheden het EWP aangepast en moet RWS het document opnieuw beoordelen om dit te kunnen accepteren (stap 6 t/m 9).

Bij afwijkingen of calamiteiten die tijdens de uitvoering optreden moet de Opdrachtnemer de ecologisch deskundige Opdrachtnemer raadplegen over de te nemen vervolgstappen. De ecologisch deskundige Opdrachtnemer beoordeelt of er een overtreding van de verbodsbepalingen in de Ow heeft plaatsgevonden en bepaalt welke vervolgstappen ondernomen moeten worden om (verdere) overtreding van de verbodsbepalingen in de Ow te voorkomen. De afwijkingen of calamiteiten moeten ook worden geregistreerd in het logboek bij het EWP en in het afwijkingenregister van de Opdrachtnemer. Wanneer de ecologisch deskundige Opdrachtnemer vaststelt dat overtreding van de Ow is opgetreden, moet dit

direct gemeld worden bij de contractmanager RWS, die hier de ecologisch deskundige RWS bij betreft. De ecologisch deskundige RWS beoordeelt vervolgens of de overtreding daadwerkelijk heeft plaatsgevonden en dus gemeld moet worden bij het Bevoegd Gezag. Deze melding verzorgt de ecologisch deskundige RWS in samenspraak met de Omgevingsmanager RWS middels het daarvoor beschikbare formulier van Bevoegd Gezag.

Stap 11. Procestoets uitvoering

RWS kan de uitvoering van de maatregelen in het EWP toetsen met een procestoets. Dit gebeurt door RWS op basis van de inschatting van het risicoprofiel en bij meerjarige opdrachten tenminste 1 keer binnen de looptijd van de opdracht. Voorbeelden van een hoog risicoprofiel die een procestoets kunnen verantwoorden, zijn bijvoorbeeld - maar niet uitputtend - de aanwezigheid van zeer zeldzame soorten, een experimentele werkwijze rondom mitigerende maatregelen, wanneer het EWP herhaaldelijk als onvoldoende is bevonden, wanneer er al eerder overtredingen van de Ow zijn opgetreden of wanneer de omgeving grote aandacht heeft voor de ecologische waarden in het gebied.

Bij het uitvoeren van de procestoets wordt het uitvoeringsproces van de Opdrachtnemer aan de hand van vastgelegde bewijzen en verslaglegging beoordeeld. De Opdrachtnemer moet kunnen aantonen dat het afgesproken werkproces wordt aangehouden en dat met het kwaliteitsmanagementsysteem de kwaliteit geborgd wordt. Onder andere het EWP, het logboek en ander bewijsmateriaal zoals bijvoorbeeld foto's die in het kwaliteitsmanagementsysteem van de Opdrachtnemer staan, dienen hierbij als bewijsmateriaal. De toets kan op zichzelf staan of onderdeel zijn van een breder uitgevoerde procestoets. Een ecologische deskundige RWS draagt bij aan de voorbereiding van de toets en stelt vragen op die aan de Opdrachtnemer gesteld kunnen worden. Ook kan de ecologisch deskundige RWS aanwezig zijn bij de toets als deskundige. Eventueel mag, indien het risicoprofiel hier aanleiding voor geeft, de procestoets worden aangevuld met een producttoets, waarnemingen in het veld tijdens de uitvoering van de activiteiten of andere documenten die door de Opdrachtnemer gedeeld zijn met RWS. Of dit wenselijk is, is afhankelijk van bijvoorbeeld de omvang van de activiteiten en projectrisico's.

Er zijn na de procestoets twee mogelijke vervolgstappen:

- Indien er negatieve bevindingen zijn op de ecologische onderbouwing en uitvoering, dient de Opdrachtnemer zijn proces aan te passen (naar stap 12 en opnieuw 11 en/of 6).
- Indien er geen negatieve bevindingen op het proces zijn, kan de Opdrachtnemer zonder aanpassingen door met de uitvoering conform het EWP (door naar stap 13).

Stap 12. Verwerken bevindingen

Wanneer uit de toets bevindingen naar voren komen, past de Opdrachtnemer samen met de ecologische deskundige Opdrachtnemer het werkproces en zo nodig ook het EWP (terug naar stap 6) aan, zodat de Opdrachtnemer alsnog aan de gestelde eisen voldoet. De Opdrachtnemer neemt wijzigingen ook op in zijn

Kwaliteitsmanagementsysteem of Onderhoudsmanagementsysteem. Daarna legt de Opdrachtnemer, in samenspraak met de ecologische deskundige Opdrachtnemer, het aangepaste werkprotocol voor aan RWS ter heracceptatie. Als de toetsresultaten dat vereisen, kan na verwerking van de bevindingen een hertoets (stap 11) worden uitgevoerd of kan in een volgende procestoets of toets beoordeeld worden of de bevindingen verwerkt zijn en het risico op overtreding van een verbodsbepaling uit de Ow weg is genomen of beheerst is. Als de grote risico's op overtreding van de Ow worden beheerst, kan de uitvoering vervolgd worden (stap 13).

Stap 13. Vervolg uitvoeren maatregelen

Na een positief verloop van de procestoets in stap 11, na het verwerken van de negatieve bevindingen in het proces van de Opdrachtnemer (stap 12 en 11) of na het herzien van het EWP met opnieuw acceptatie van RWS (stap 6 t/m 9) of in het EWP kan de uitvoering van de maatregelen verder vervolgd worden. Zie hiervoor ook stap 10.

Stap 14. Afronding opdracht

De Opdrachtnemer rondt de opdracht af en daarbij draagt de contractmanager Opdrachtnemer zorg voor het aanleveren van de relevante ecologische informatie aan RWS. Tenminste worden de volgende gegevens worden gedeeld:

- Ecologisch werkprotocol;
- logboeken van de uitvoering;
- inventarisatiegegevens door aanlevering aan de NDFF (tenminste jaarlijks).

Stap 15. Archiveren documentatie

RWS archiveert de documenten die worden aangeleverd door de Opdrachtnemer. Alle documentatie (tenminste het EWP met logboek, beoordelings- en toetsresultaten van het EWP en eventuele procestoetsen, formulieren van melding van overtreding bij Bevoegd Gezag en bijbehorende stukken) moet tot minimaal twee jaar na afloop van een activiteit worden gearcheeerd.

Bronnen

BIJ12. (2017a). *Kennisdocument Bever - Castor fiber* (Publicatienummer BIJ12-2017-001). Geraadpleegd van <https://www.bij12.nl/kennisdocumenten/kennisdocument-bever/>

BIJ12. (2017b). *Kennisdocument Das - Meles meles* (Publicatienummer BIJ12-2017-003). Geraadpleegd van <https://www.bij12.nl/kennisdocumenten/kennisdocument-das/>

Bogaerts S., Bruinsma, E., Keizer, P. J., Poortinga, M. & Roepers, R. (2017). *Memo 'Nieuwe' beschermde soorten Wnb*.

Odé, B. & Bekker, R. (2013a). *Protocol Biotoopkartering t.b.v. Ff-wet-inventarisatie rijkswegen, kanalen en vaarten van Rijkswaterstaat Droog*. Gegevensautoriteit Natuur, Utrecht.

Odé, B. & Bekker, R. (2013b). *Protocol Soorten t.b.v. Ff-wet-inventarisatie rijkswegen, kanalen en vaarten van Rijkswaterstaat Droog*. Gegevensautoriteit Natuur, Utrecht.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). (2023a). *Bijlage 1: Soortenlijst voor kleinschalige ruimtelijke Ingrepen*. Geraadpleegd van <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2023-12/Reikwijdtedocument-bijlage-1-Soortenlijst-voor-kleinschalige-ruimtelijke-ingrepen.pdf>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). (2023b). *Reikwijdtedocument*. Geraadpleegd van <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2023-12/Reikwijdtedocument.pdf>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). (2024). *Bijlage 2: Maatregelencatalogus*. Geraadpleegd van: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2024-04/Reikwijdtedocument-bijlage-2-Maatregelencatalogus.pdf>

Rijkswaterstaat. (2022). *Kader beheer Groenvoorzieningen 2022 - Eisen beheer Groenvoorzieningen Rijkswaterstaat*. Geraadpleegd van <https://www.Rijkswaterstaat.nl/leefomgeving/leefbaarheid-en-milieu/natuur-en-biodiversiteit/documenten-kader-beheer-groenvoorzieningen>

Natura 2000. (z.d.). *Habitatrichtlijnsoorten*. Geraadpleegd op 22 mei, 2023, Geraadpleegd van [Habitatrichtlijnsoorten](#) | [natura 2000](#)

Bijlagen

Bijlage 1a Toelichting activiteiten Beheer en Onderhoud

Onderstaand is weergegeven welke werkzaamheden vallen onder de verschillende categorieën van activiteiten die door Rijkswaterstaat worden uitgevoerd, mits er daarnaast voldaan wordt aan de definitie en voorwaarden.

Beheer en Onderhoud houtachtige vegetaties

Het betreft alle reguliere terugkerende werkzaamheden in houtige opstanden, onder andere:

- snoeien van bomen en beplantingen;
- snoeien van hagen en klimplanten op geluidschermen en andere objecten;
- dunnen, hakhoutbeheer of afzetten beplantingen;
- knotten of kandelaberen van bomen die daar tegen kunnen;
- kap van individuele (waaronder solitaire) bomen in verband met veiligheid;
- verwijderen niet achterstallige opslag.

Het gaat hierbij om bomen en struiken in gesloten beplanting, laanbeplanting, singels en houtwallen, hagen, hakhout, beplanting bij faunavoorzieningen en om solitaire (knot)bomen en struiken. Werkzaamheden aan houtige beplanting zijn specifiek gericht op het in stand houden van houtopstanden of zijn gericht op het tegen gaan van ongewenste verbossing (bijvoorbeeld opslag in heidevegetatie, rietvegetaties, op steenbestorting en in de stroombaan van de grote rivieren) tegen te gaan. Deze reguliere werkzaamheden, volgen uit de Leidraad Beheer Groenvoorzieningen voor onderhoud aan wegen en vaarwegen. Zo is in de leidraad beheer groenvoorzieningen voor heideterreinen opgenomen dat struik- en boomvormers met een stamdiameter aan de grond van > 3 cm niet mogen voorkomen. Uitzondering hierop zijn struikheide, brem, gaspeldoorn en jeneverbes. Overige aanwezige houtachtigen dienen jaarlijks te worden verwijderd inclusief wortel. Opslag van naaldbomen mag bij de grond worden afgezaagd.

Voor het onderhoud van de stroombaan is de Vegetatielegger van toepassing. Rijkswaterstaat heeft als waterbeheerder namelijk de wettelijke verplichting vanuit de Waterwet om de begroeiing (vegetatie) in de uiterwaarden met het oog op de hoogwaterveiligheid en waterkwaliteit binnen de norm te houden.

Voor vegetatie in het gebied van de grote rivieren is deze norm vertaald naar toegestane vegetatieklassen. Deze norm is vastgelegd in de vorm van de vegetatielegger. In het project Stroomlijn heeft Rijkswaterstaat het achterstallig onderhoud in de uiterwaarden weggevoerd. Om toekomstig achterstallig onderhoud te voorkomen is Leidraad Vegetatiebeheer Uiterwaarden opgesteld. Hierin is opgenomen hoe het uiterwaardenbeheer moet worden uitgewerkt in jaarplannen. Het periodiek verwijderen van ongewenste opslag, conform deze jaarplannen, betreft regulier, planmatig onderhoud. Daarnaast is het onderhoud van bomen gericht op de veiligheid van de gebruiker van het HVWN en het HWS. Jaarlijks worden Boomveiligheidscontroles (BVC) uitgevoerd aan bomen en

beplanting in het areaal. Op basis van deze BVC wordt ingegrepen door snoeien of het verwijderen van solitaire bomen of individuele bomen in lanen, singels of andere vormen van houtachtige beplanting. Deze activiteit is vergelijkbaar met het dunnen van beplantingen. Alleen de risicobomen worden verwijderd, waarbij de omvang van beplanting, de bomenrij of singels gelijk blijft. Het verwijderen van een hele laan of beplanting wordt echter gezien als RI.

Zichthoeken en zichtlijnen moeten worden vrijgehouden.

Deze delen van het areaal zijn bedoeld zijn om het (vaar)wegverkeer zicht te bieden op het verloop van de (vaar)weg om tijdig te kunnen anticiperen op andere verkeersdeelnemers, veranderende situaties, incidenten en objecten op en in de (vaar)weg. Zichthoeken en zichtlijnen komen bijvoorbeeld voor bij bogen in (vaar)wegen, bij toe- en afritten, bij (vaar)wegkruisingen, bij viaducten en bruggen en bij sluis- en stuwcomplexen. Houtachtige vegetatie mag vanuit veiligheidsoogpunt geen belemmering vormen voor:

- Het zicht op (vaar)wegmeubilair en aanlegvoorzieningen alsook de bereikbaarheid van bolders en aanlegvoorzieningen;
- Het zicht op sluizen en bruggen vanaf bedieningsgebouwen of camera's (bij op afstand bedienbare bruggen en sluizen);
- De lichtuitstraling van scheepvaartseinen en (vaar)wegverlichting;
- Het zicht van camera's en het dekkingsgebied van radarposten. Tenslotte moet ten behoeve van inspecties stroken langs damwanden en andere oeverconstructies, faunarasters, geluidschermen en andere hekwerken worden vrijgehouden van opslag. Ook voor de werking van faunarasters is het verwijderen van overhangend hout noodzakelijk. Daarnaast dient de strook achter geluidschermen ook als vluchtroute bij calamiteiten en moet beloopbaar blijven. Het gaat hier duidelijk niet om achterstallig onderhoud, maar om terugkerend B&O ten behoeve van de functie van de (vaar)weg.

Beheer en Onderhoud kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein

Het onderhoud van de kruidachtige vegetaties in het areaal is in de eerste plaats gericht op de veiligheid en toegankelijkheid van de (vaar)wegen en het HWS en is daarnaast bedoeld om verbossing tegen te gaan. Maaien en afvoeren en begrazing vindt ook plaats om de natuurwaarden in stand te houden en/of te verbeteren. Het gaat om extensief beheer, waarbij het maaisel in principe wordt afgevoerd. Duinvalleien en graslanden hebben vaak een hoge natuurwaarde, door het maaien en afvoeren en het periodiek verwijderen van opslag en struweel blijven deze in stand.

Niet in alle gevallen is afvoer van maaisel mogelijk, bijvoorbeeld op steile taluds of onder of achter de geleiderail of in de bebakeningstrook en ter hoogte van zichthoeken en zichtlijnen. Zichthoeken en zichtlijnen zijn delen van het areaal met een lage vegetatie die bedoeld zijn om het (vaar)wegverkeer zicht te bieden op

het verloop van de (vaar)weg om tijdig te kunnen anticiperen op andere verkeersdeelnemers, veranderende situaties, incidenten en objecten op en in de (vaar)weg. Zichthoeken en zichtlijnen komen bijvoorbeeld voor bij bogen in (vaar)wegen, bij toe- en afritten, bij (vaar)wegkruisingen, bij viaducten en bruggen en bij sluis- en stuwcomplexen. De vegetatie mag hier niet hoger worden dan 40cm. Bij het onderhoud van kruidachtige vegetaties is het uitgangspunt van Rijkswaterstaat dat de vegetatie ongekneusd dient te blijven. Het gebruik van klepelmaaier is niet toegestaan tenzij het gaat om locaties bij stenige oevers en harde ondergronden. Het betreft locaties die vanwege de verkeerskundige functie van de vaarweg moeten worden geklepeld (achter de damwand) en locaties waar het vanuit oogpunt van veiligheid niet mogelijk is deze te maaien en af te voeren. Op verharde oppervlakken, zoals stenige oever en basaltblokken is het niet mogelijk om een cyclomaaier of vergelijkbaar te gebruiken omdat deze op het verharde, ongelijke oppervlak veel schade aan de messen oplopen. Het lange riet veroorzaakt ook verstopping van de cyclomaaier. Ook het afvoeren van maaisel op een later moment is op deze ongelijke oppervlakten is vrij moeilijk en leidt tot een opstapeling van organisch materiaal.

Ook leidt dit tot ongewenste situaties waarbij het maaisel in het water belandt en daar tot verstoppingen kan leiden. Het handmatig uitvoeren van de werkzaamheden is geen alternatief. Het leidt tot onveilige situaties voor de uitvoerende partij. Het werken direct langs de waterrand heeft vanuit de veiligheid een hoog risico. Ook is het werken met bosmaaiers niet veilig door de ongelijke ondergrond, door terugslag of afketsen van stenen of het beschadigd raken van de bosmaaier. De damwanden en oeverbestorting vormen geen ideaal leefgebied voor beschermde soorten. Voor zoogdieren is het moeilijk om holen te graven in de harde constructies. Ook voor amfibieën en reptielen ontbreekt geschikt landbiotoop tussen de steenbestorting. Ook treedt minimale verstoring op doordat het klepelen in een doorgaande richting wordt uitgevoerd en de verstoring daardoor slechts kortdurend is. Omdat laat wordt gemaaid zijn insecten alweer in winterrust. Bovendien is geen sprake van een goed ontwikkelde oevervegetatie op de steenbestortingen, waar libellen zich thuis voelen. Omdat boven water wordt gemaaid treedt ook geen effect op watergebonden soorten als vissen en ongewervelden op.

Tot het onderhoud aan kruidachtige vegetaties en onbegroeid terrein behoort ook het afroven van de berm in de bebakeningsstrook. Door afstroming vanaf het wegdek vindt ophoping van vuil en zand plaats in de eerste strook langs het asfalt. Dit zorgt voor verhoging van de berm, waardoor problemen met de afvoer van regenwater vanaf het wegdek naar de berm kunnen ontstaan. Water op het asfalt zorgt voor slipgevaar en aantasting van het asfalt bij bevriezing. Daarnaast ontstaan door rijden in de berm kuilen en insporing, waardoor de bebakeningsstrook niet meer egaal is. Door afroven van de berm wordt een dun laagje bodem afgeschraapt zodat hemelwater weer van het asfalt af de berm in kan stromen. Spoorvorming en kuilen worden hersteld door deze te vullen met gebiedseigen grond. Vanwege het terugkerend karakter van deze werkzaamheden kunnen deze worden opgevat als Maatregelen in de bebakeningsstrook van wegen.

Beheer en Onderhoud wateren

Het B&O van wateren omvatten reguliere werkzaamheden om de functie van deze wateren in stand te houden, namelijk afvoer van water, waterberging of het beschikbaar houden van vaarwegen voor de scheepvaart. Hiertoe worden wateren regelmatig geschoond en gebaggerd, rietlanden worden gemaaid en opslag wordt regelmatig verwijderd. Ook het repareren en herstellen van delen van oeverbeschoeiing draagt bij aan de functionaliteit van de wateren. Het gaat hierbij nadrukkelijk om het vervangen of herstel na schade of andere omstandigheden. Het vervangen van grote delen van oeverbeschoeiing wordt gezien als grootschalig onderhoud. In de vaargeulen in de grote rivieren en wateren, die vallen onder het HVWN, worden ook baggerwerkzaamheden uitgevoerd om deze vaargeulen op diepte te houden. Deze baggerwerkzaamheden vinden op reguliere basis plaats, soms wel dagelijks tot meerdere keren per dag. Het baggeren is beperkt tot de vaargeul, waarna de bagger wordt afgevoerd of wordt gebruikt om spoelgaten bij bruggen e.d. op te vullen. De bagger wordt opgeslagen op speciaal hiervoor aangewezen en/of ingerichte locaties.

Beheer en Onderhoud aan gebouwen en infrastructurele bouw en kunstwerken, inclusief Beheer en Onderhoud waterbouwkundige kunstwerken

Het betreft hier alle terugkerende onderhoudswerkzaamheden aan gebouwen, kasten en kunstwerken. Het betreft het schoonspuiten en reinigen van gebouwen, kasten, kades, muren, bruggen en andere kunstwerken. Het schoonhouden en reinigen bestaat hoofdzakelijk uit het schoonspuiten of reinigen met water en is bedoeld ter behoud van de kunstwerken, de zichtbaarheid voor de (vaar)weggebruiker of ten behoeve van inspecties naar de onderhoudstoestand van deze kunstwerken. Ook onderhoud als schilderwerk; onderhoud en reparaties aan kozijnen, boeiplanken en ander houtwerk; voegwerk, gevels, dakgoten en daken en betonrenovatie behoren tot regulier onderhoud, evenals onderhoud aan technische constructies van faunavoorzieningen zoals ecoducten, loopplanken in duikers en faunatunnels. Deze werkzaamheden zijn bedoeld om gebouwen en kunstwerken in stand en functioneel te houden. Herstelwerkzaamheden aan kunstwerken zoals duikers, viaducten, bruggen, remmings- en geleidingswerken na schade vallen onder deze categorie, zolang de oorspronkelijk situatie hersteld wordt. Rijkswaterstaat onderhoudt veel technische installaties. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om verlichting, verkeerslichten, matrixborden langs wegen, op steunpunten en op sluis- en stuwcomplexen, maar ook technische installaties om sluizen, stuwen en bruggen te bedienen. Deze moeten blijven functioneren. Hiervoor worden regelmatig inspecties uitgevoerd en indien nodig worden reparaties uitgevoerd en worden onderdelen vervangen. Dit onderhoud aan technische installaties van gebouwen, bruggen, stuwen en sluizen is nodig om de deze functioneel te houden en te voorkomen dat onveilige situaties ontstaan.

Beheer en Onderhoud kleine voorzieningen en (vaar) wegmeubilair

Wegmeubilair bestaat uit naast, in of boven de verharding aangebrachte voorwerpen ten dienste van het verkeer.

Bij “voorwerpen” kan men bijvoorbeeld denken aan bewegwijzering, matrixsignaalgevers, verkeersborden, bebakening (o.a. hectometerborden en bochtschilden), technische installaties en openbare verlichting. Vaarwegmeubilair bestaat uit diverse soorten objecten die het scheepvaartverkeer in staat stellen zich veilig en verantwoord over het water te verplaatsen. Naast objecten voor vaarwegmarkering zoals lichtboeien, tonnen en top- en steekbakens betreft het onder andere bebording en verlichting.

Ook artistieke kunstwerken, zoals kunst op rotondes of in bermen worden gerekend tot de kleine voorzieningen.

De werkzaamheden bestaan uit het reinigen, het repareren, vervangen of herstel na schade van dit wegmeubilair. Bij vervanging gaat het om eenzelfde object op dezelfde locatie, bijvoorbeeld om een hectometerbord of een reflectorpaaltje. Ook het tijdelijk plaatsen van bebording bij wegwerkzaamheden valt hieronder. Het gaat om kleine objecten in het areaal, dat over het algemeen in de bebakeningsstrook aanwezig is. Het wegmeubilair zorgt voor de veiligheid van de (vaar)weggebruiker en is nodig voor het functioneren van de (vaar) weg. Reinigen is nodig voor de zichtbaarheid en bij gebreken moet het wegmeubilair worden gerepareerd of worden vervangen.

Het vervangen van deze objecten, bijvoorbeeld bij schade door ongevallen, heeft vrijwel geen invloed op het areaal, zoals een hectometerpaaltje vervangen. Inspecties en monitoring zijn nodig om het areaal op orde te houden. Zo is bijvoorbeeld voorgeschreven dat faunavorzieningen regelmatig moeten worden gecontroleerd. Ook faunarasters, geleiderails e.d. moeten regelmatig worden gecontroleerd, zodat tijdig onderhoud kan worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze inspecties zijn beloopbare stroken aanwezig om deze inspecties aan de betreffende objecten te kunnen uitvoeren. Verkeersbewegingen en het betreden van de berm ten behoeve van het uitvoeren van deze inspecties en monitoring behoren tot het beheer en onderhoud van het wegmeubilair en (kleine) voorzieningen. Wanneer deze inspecties en monitoring niet worden uitgevoerd, wordt niet tijdig onderkend dat reparaties of onderhoud nodig zijn. Dit leidt tot onveilige situaties voor weggebruiker en fauna (rasters en voorzieningen), achterstallig onderhoud en hogere kosten om de situatie te herstellen.

Beheer en Onderhoud wegen en verhardingen

Het B&O is gericht bestaat uit het dagelijks beheer van de wegen, gericht op de veiligheid van het wegverkeer en de overige gebruikers en de doorstroming op het hoofdwegennet. Het bestaat uit het wegen en reinigen van de kolken en goten, de vluchtstrook e.d., maar ook het vervangen van delen van de deklaag bij schades (door ongevallen, branden) en bij lokaal slecht wegdek (gaten in ZOAB na een vorstperiode). Grootschalig vervangen van de deklaag van een heel wegvak wordt gezien als ruimtelijke ingreep. Inspecties en monitoring van het wegdek zijn nodig om het areaal op orde te houden. Verkeersbewegingen ten behoeve van het uitvoeren van deze inspecties en monitoring behoren tot het beheer en onderhoud. Wanneer deze inspecties en monitoring niet worden uitgevoerd, wordt niet tijdig onderkend dat reparaties of onderhoud nodig zijn. Dit leidt tot onveilige situaties voor weggebruiker.

Veiligheidsbeheer specifieke soorten

Voor werkzaamheden beheer en onderhoud geldt in principe dat alle beschermde soorten onder de vrijstelling van de gedragscode kunnen vallen, mits dit beheer ook bijdraagt aan het in standhouden van het leefgebied van deze soorten. Er zijn echter soorten die binnen hun bestaande leefgebied of daar buiten objecten in gebruik nemen waarbij vervolgens gevaarlijke situaties kunnen ontstaan. Werkzaamheden die nodig zijn voor het veilig functioneren van deze objecten worden gezien als een vorm van beheer en onderhoud. In de Gedragscode RWS zijn deze maatregelen samengevoegd onder de activiteit Veiligheidsbeheer voor specifieke soorten. Het gaat hierbij om nesten van vogels op portalen e.d. en activiteiten van bevers en dassen in wegtaluds en waterkeringen. Het is van belang om tijdig en/of regelmatig te schouwen om dergelijke situatie te voorkomen.

Bijlage 1b Toelichting activiteiten Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen

Onderstaand is weergegeven welke activiteiten die bij RI door Rijkswaterstaat worden uitgevoerd, mits er daarnaast voldaan wordt aan de definitie en voorwaarden.

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen in houtachtige vegetatie

Bij houtachtige vegetaties is sprake van RI wanneer de omvang van een beplanting wordt aangetast. Het gaat hierbij werkzaamheden zoals het vellen van (delen van) gesloten beplantingen, lanen houtwallen of singels. Ook het verwijderen van gevelbegroeiing, beplanting op geluidschermen en overige houtopstanden wordt gezien als RI. Ook wanneer houtachtige beplanting wordt verwijderd, die is ontstaan als gevolg van achterstallig onderhoud, wordt dit gezien als een ruimtelijke ingreep. De herplant op dezelfde locatie wordt gezien als onderdeel van het vellen en valt daarmee ook onder ingrepen in houtachtige vegetaties. Activiteiten zoals dunnen of hakhoutbeheer, waarbij de aard en de omvang van de beplanting in stand blijft, worden gezien als B&O. Om te mogen werken conform de Gedragscode van RWS is voor houtopstanden wel een beperking opgelegd aan de grootte van de ingreep, zie hiervoor paragraaf 6.5.1. Voor beplanting en lanen, die groter zijn dan deze grenswaarden, is de Gedragscode niet van toepassing en is bij overtreding van verbodsbepalingen van de Ow een omgevingsvergunning nodig

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen in kruidachtige vegetatie

Dit betreft kleinschalige ingrepen in kruidachtige vegetatie (gazon, (schraal)grasland, ruigte, heide, zoomvegetatie en (natuur)akkers) in het areaal van Rijkswaterstaat. Vanuit deze verplichtingen kan een functiewijziging plaatsvinden, bijvoorbeeld wanneer bos of struweel wordt aangeplant of een andere beheerfrequentie gewenst is, zodat een andere vegetatie ontstaat.

Soms is herprofilering van bermen nodig, omdat door erosie of door ophoping van grond, verschuivingen op kunnen treden of dat water niet meer voldoende kan worden afgevoerd. Na afloop van de ingreep wordt de berm weer hersteld. Tenslotte kan kruidige vegetatie worden verwijderd voor het aanleggen van kleine voorzieningen of bij herinrichting van verzorgplaatsen e.d. In het areaal van Rijkswaterstaat zijn veel kabels en leidingen aanwezig. Het gaat zowel om kabels en leidingen voor eigen doeleinden (matrixborden, verlichting en camera's), maar ook om kabels en leidingen van derden. Deze bevinden zich in het algemeen in de kruidachtige bermen. Deze leent zich daarvoor, er is sprake van een infrastructureel netwerk, in de kruidachtige berm zijn reparaties makkelijk uit te voeren en vindt geen of minder aantasting door boomwortels plaats. Het aanleggen van deze kabels en leidingen kan worden opgevat als een kleinschalige ruimtelijke ingreep.

De werkzaamheden beperken zich tot een kleine strook in de berm en na de aanleg wordt de oorspronkelijke situatie hersteld.

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen met grondwerkzaamheden

Bij RI waarbij grondwerkzaamheden worden uitgevoerd gaat het om diverse werkzaamheden, die vaak worden uitgevoerd ter voorbereiding van andere werkzaamheden. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het aanleggen van kabels en leidingen, maar ook bermverhoging of verlaging langs wegen voor het in stand houden van de functies van de berm (zoals opvang van voertuigen bij pech en garanderen van waterafvoer vanaf het wegdek).

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen in of aan wateren

Het betreft werkzaamheden aan wateren die niet regelmatig terugkerend zijn onderhoud of om ingrepen waarbij sprake is van een (tijdelijke of permanente) functieverandering aan of in wateren, zoals renovatie, achterstallig onderhoud en waterbodemsanering van (hoofd)watergangen, sloten of waterpartijen, kanalen, vaargeulen en havens, vispassages e.d. Ook het dempen en aanleggen van kleine watergangen, waterpartijen, poelen en het herprofilieren van oevers etc. behoort tot de RI.

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen aan bouw en kunstwerken, waterstaatkundige objecten, kleine voorzieningen en (vaar)wegmeubilair

Bij RI aan bouw- en kunstwerken, waterstaatkundige objecten, kleine voorzieningen en (vaar)wegmeubilair gaat het om het in stand houden van het areaal, zodat het blijft functioneren. Het gaat vooral om reparaties en vervanging van onderdelen van objecten, zoals lichtmasten, bolders, hekwerken en ladders, duikers, oeverbeschoeiing of het aanbrengen van kleine voorzieningen, zoals valbescherming op daken, wanneer dat nodig is vanuit wetgeving. Deze werkzaamheden vinden plaats binnen het huidige ruimtebeslag van het object en zorgen ervoor dat de functie behouden blijft. Het betekent ook dat dit alleen gebeurt op locaties waar dit nodig is en op deze locaties ook alleen daar, waar dit nodig is. Hierbij worden ook niet alle bouw- en kunstwerken in het areaal tegelijk aangepakt, maar vinden de werkzaamheden lokaal plaats. Daarom kan dit worden gezien als kleinschalig onderhoud. Indien deze maatregelen niet worden uitgevoerd, leidt dit tot kwaliteitsverlies en grootschalig/achterstallig onderhoud op lange termijn, wat meer effect heeft op de omgeving en de aanwezige beschermde soorten, dan het uitvoeren van regulier onderhoud, wanneer dit nodig is.

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen aan wegen en verhardingen

Het gaat hierbij om werkzaamheden zoals het niet regelmatig terugkerend onderhoud of renovatie waarbij sprake is van een (tijdelijke of permanente) functieverandering aan bouw- of kunstwerken, zoals:

- Grootschalig, incidenteel of achterstallig onderhoud, incl. vervanging aan voetpaden, schouw- en toegangspaden en overige verhardingen, zoals bijv. verharding rondom gebouwen;
- Grootschalig, incidenteel of achterstallig onderhoud, incl. vervanging van Rijkswegen;
- aanleg kleine verbredingen of verlengingen om te voldoen aan de ROA, binnen de bebakeningsstrook;
- aanleg en verwijderen tijdelijke toegangswegen, werkstroken en zandbanen inclusief opslagplaatsen van materiaal/materieel.

Deze werkzaamheden vinden plaats binnen het huidige areaal van Rijkswaterstaat. Het gaat hierbij duidelijk niet om grootschalige verbredingen, aanleg van nieuwe wegen, toe- en afritten en dergelijke.

(Voor)onderzoeken

Vooronderzoeken, zoals milieukundig en bodemkundig onderzoek (incl. archeologisch onderzoek), areaalonderzoeken zoals (grond) boringen en proefsleuven, sonderingen en NGE-detectie kunnen nodig zijn als voorbereiding voor vervolgvactiteiten van RWS. Gelet moet worden dat het areaal waar het vooronderzoek plaatst vindt in dezelfde staat herstelt wordt.

Bijlage 2a Lijst met beschermde soorten – Vogelrichtlijn (VRL) jaarrond beschermde nesten

De lijst met vogels die vallen onder de VRL is heel lang. Alle vogels in Nederland zijn namelijk in de soortspecifieke broedperiode beschermd. Om de soortlijst overzichtelijk te houden is ervoor gekozen hier alleen de vogels met jaarrond beschermde nesten op te nemen in tabel B2a.

Tabel B2a: Lijst met vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten. In de kolom RI-effecten beperken zijn de soorten aangekruist waarvoor de Gedragscode ingezet kan worden, ook als schade aan de soorten toegebracht zou worden. Voor de soorten die niet aangekruist zijn, kan de Gedragscode bij RI alleen ingezet worden als schade aan de soorten voorkomen wordt.

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	Jaarrond beschermd	RI-effecten beperken
Blauwe reiger	<i>Ardea cinerea</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Boerenwaluw	<i>Hirundo rustica</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Bonte vliegenvanger	<i>Ficedula hypoleuca</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Boomklever	<i>Sitta europaea</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Boomkruiper	<i>Certhia brachydactyla</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Boomvalk	<i>Falco subbuteo</i>	Altijd	
Bosuil	<i>Strix aluco</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Brilduiker	<i>Bucephala clangula</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Buizerd	<i>Buteo buteo</i>	Altijd	X
Draaihals	<i>Jynx torquilla</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Eidereend	<i>Somateria mollissima</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Ekster	<i>Pica pica</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Gekraagde roodstaart	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Gierzwaluw	<i>Apus apus</i>	Altijd	X
Glanskop	<i>Poecile palustris</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Grauwe vliegenvanger	<i>Muscicapa striata</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Groene specht	<i>Picus viridis</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Grote bonte specht	<i>Dendrocopos major</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Grote gele kwikstaart	<i>Motacilla cinerea</i>	Altijd	
Havik	<i>Accipiter gentilis</i>	Altijd	X
Hop	<i>Humulus lupulus</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Huismsus	<i>Passer domesticus</i>	Altijd	X
Huiszwaluw	<i>Delichon urbicum</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Ijsvogel	<i>Alcedo atthis</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Kerkuil	<i>Tyto alba</i>	Altijd	X
Kleine bonte specht	<i>Dryobates minor</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Kleine vliegenvanger	<i>Ficedula parva</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Koolmees	<i>Parus major</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Kortsnavelboomkruiper	<i>Certhia familiaris</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Oehoe	<i>Bubo bubo</i>	Altijd	

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	Jaarrond beschermd	RI-effecten beperken
Oeverwaluw	<i>Riparia riparia</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Ooievaar	<i>Ciconia ciconia</i>	Altijd	
Pimpelmees	<i>Cyanistes caeruleus</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Raaf	<i>Corvus corax</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Ransuil	<i>Asio otus</i>	Altijd	
Roek	<i>Corvus frugilegus</i>	Altijd	
Ruigpootuil	<i>Aegolius funereus</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Slechtvalk	<i>Falco peregrinus</i>	Altijd	X
Sperwer	<i>Accipiter nisus</i>	Altijd	
Spreeuw	<i>Sturnus vulgaris</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Steenuil	<i>Athene noctua</i>	Altijd	X
Tapuit	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Torenavalk	<i>Falco tinnunculus</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Wespendief	<i>Pernis apivorus</i>	Altijd	
Zeearend	<i>Haliaeetus albicilla</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Zwarte kraai	<i>Corvus corone</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Zwarte mees	<i>Periparus ater</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Zwarte roodstaart	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Zwarte specht	<i>Dryocopus martius</i>	Als er sprake is van ecologische zwaarwegende redenen	
Zwarte wouw	<i>Milvus migrans</i>	Altijd	

Bijlage 2b Lijst met beschermde soorten - Habitatrichtlijn (HRL) en verdragen Bern en Bonn

HRL: Bijlage IV bij de HRL, bijlage I of II bij het verdrag van Bern of bijlage I bij het verdrag van Bonn (zie tabel B2b).

Tabel B2b: Lijst met beschermde diersoorten van de Habitatrichtlijn en verdragen Bern en Bonn. In de kolom RI-effecten beperken zijn de soorten aangekruist waarvoor de Gedragscode ingezet kan worden, ook als schade aan de soorten toegebracht zou worden. Voor de soorten die niet aangekruist zijn, kan de Gedragscode bij RI alleen ingezet worden als schade aan de soorten voorkomen wordt.

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	RI-effecten beperken
Zoogdieren		
Bever	<i>Castor fiber</i>	
Euraziatische lynx	<i>Lynx lynx</i>	
Hamster	<i>Cricetus Cricetus</i>	
Hazelmuis	<i>Muscardinus avellanarius ssp. Canescens</i>	
Noordse woelmuis	<i>Microtus oeconomus</i>	
Otter	<i>Lutra lutra</i>	
Wilde kat	<i>Felis silvestris</i>	
Wolf	<i>Canis lupus</i>	
Vleermuizen		
Baardvleermuis (gewone)	<i>Myotis mystacinus</i>	
Bechstein's vleermuis	<i>Myotis bechsteinii</i>	
Bosvleermuis	<i>Nyctalus leisleri</i>	
Brandt's vleermuis	<i>Myotis brandti</i>	
Franjestaart	<i>Myotis natereri</i>	
Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	X
Gewone grootoorvleermuis	<i>Plecotus auritus</i>	
Grijze grootoorvleermuis	<i>Plecotus austriacus</i>	
Grote hoefijzerneus	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	
Grote rosse vleermuis	<i>Nyctalus lasiopterus</i>	
Ingekorven vleermuis	<i>Myotis emarginatus</i>	
Kleine dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pygmaeus</i>	
Kleine hoefijzerneus	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	
Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>	
Meervleermuis	<i>Myotis dasycneme</i>	
Mopsvleermuis	<i>Barbastella barbastellus</i>	
Nathusius' dwergvleermuis (Ruige)	<i>Pipistrellus nathusii</i>	X
Noordse vleermuis	<i>Eptesicus nilsoni</i>	
Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>	
Tweekleurige vleermuis	<i>Vespertilio murinus</i>	
Vale vleermuis	<i>Myotis myotis</i>	
Watervleermuis	<i>Myotis daubentonii</i>	
Zeezoogdieren		
Bultrug	<i>Megaptera novaeangliae</i>	
Bruinvis	<i>Phocoena phocoena</i>	

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	RI-effecten beperken
Dwergpotvis	<i>Kogia breviceps</i>	
Dwergvinvis	<i>Balaenoptera acutorostrata</i>	
Gestreepte dolfijn	<i>Stenella coeruleoalba</i>	
Gewone dolfijn	<i>Delphinus delphis</i>	
Gewone spitsdolfijn	<i>Mesoplodon bidens</i>	
Gewone vinvis	<i>Balaenoptera physalus</i>	
Griend	<i>Globicephala melas</i>	
Grijze dolfijn	<i>Grampus griseus</i>	
Kleine zwaardwalvis	<i>Pseudorca crassidens</i>	
Narwal	<i>Monodon monoceros</i>	
Noordse vinvis	<i>Balaenoptera borealis</i>	
Orka	<i>Orcinus orca</i>	
Potvis	<i>Physeter catodon</i>	
Spitsdolfijn van Gray	<i>Mesoplodon grayi</i>	
Tuimelaar	<i>Tursiops truncatus</i>	
Walrus	<i>Odobenus rosmarus</i>	
Witte dolfijn	<i>Delphinapterus leucas</i>	
Witflankdolfijn	<i>Lagenorhynchus acutus</i>	
Witsnuitdolfijn	<i>Lagenorhynchus albirostris</i>	
Reptielen en amfibieën		
Boomkikker	<i>Hyla arborea</i>	
Geelbuikvuurpad	<i>Bombina variegata</i>	
Gladde slang	<i>Coronella austriaca</i>	
Heikikker	<i>Rana arvalis</i>	
Kamsalamander	<i>Triturus cristatus</i>	
Knoflookpad	<i>Pelobates fuscus</i>	
Muurhagedis	<i>Podarcis muralis</i> ssp. <i>Brongniardii</i>	
Poelkikker	<i>Rana lessonae</i>	
Rugstreepad	<i>Bufo calamita</i>	X
Vroedmeesterpad	<i>Alytes obstetricans</i>	
Zandhagedis	<i>Lacerta agilis</i>	X (tijdelijke effecten)
Schildpadden		
Dikkopschildpad	<i>Careta caretta</i>	
Kemp's zeeschildpad	<i>Lepidochelys kempii</i>	
Lederschildpad	<i>Dermochelys coriacea</i>	
Soepschildpad	<i>Chelonia mydas</i>	
Tweekleppigen		
Bataafse stroommossel	<i>Unio crassus</i>	
Slakken		
Platte schijforen	<i>Anisus vorticulus</i>	
Kevers		
Brede geelrandwaterroofkever	<i>Dytiscus latissimus</i>	

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	RI-effecten beperken
Gestreepte waterroofkever	<i>Graphoderus bilineatus</i>	
Heldenbok	<i>Cerambyx cerdo</i>	
Juchtleerkever	<i>Osmoderma eremita</i>	
Vermiljoenkever	<i>Cucujus cinnaberinus</i>	
Vlinders		
Apollovlinder	<i>Parnassius apollo</i>	
Boszandoog	<i>Lopinga achine</i>	
Donker pimperlblauwtje	<i>Maculinea nausithous</i>	
Grote vuurvlinder	<i>Lycaena dispar ssp. Batava</i>	
Moerasparelmoervlinder	<i>Euphydryas aurinia</i>	
Pimperlblauwtje	<i>Maculinea teleius</i>	
Spaanse vlag	<i>Euplagia quadripunctaria</i>	
Teunisbloempijlstaart	<i>Proserpinus proserpina</i>	
Tijmblauwtje	<i>Maculinea arion</i>	
Zilverstreephooibeestje	<i>Coenonympha hero</i>	
Libellen		
Bronslibel	<i>Oxygastra curtisii</i>	
Gaffellibel	<i>Ophiogomphus cecilia</i>	
Gevlekte witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	
Groene glazenmaker	<i>Aeshna viridis</i>	
Mercurwaterjuffer	<i>Coenagrion mercuriale</i>	
Noordse winterjuffer	<i>Sympecma annulata</i>	
Oostelijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia albifrons</i>	
Rivierrombout	<i>Gomphus favipes</i>	X
Sierlijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia caudalis</i>	
Vissen		
Houting	<i>Coregonus oxyrinchus</i>	
Atlantische steur	<i>Acipenser sturio</i>	
Vaatplanten		
Drijvende waterweegbree	<i>Luronium natans</i>	
Groenknolorchis	<i>Liparis loeselii</i>	
Kruipend moerasscherm	<i>Apium repens</i>	
Liggende raket	<i>Sisymbrium supinum</i>	
Zomerschroeforchis	<i>Spiranthes aestivalis</i>	
Varens en Mossen		
Geel schorpioenmos	<i>Hamatocaulis vernicosus</i>	
Kleine vlotvaren	<i>Salvinia natans</i>	
Tonghaarmuts	<i>Orthotrichum roger</i>	

Bijlage 2c Lijst met beschermde soorten – andere soorten

Andere soorten: Bijlage IX behorende bij artikel 11.54 lid 1 van Ow het Bal (zie tabel B2c).

Tabel B2c: Lijst met beschermde andere soorten. In de kolom RI-effecten beperken zijn de soorten aangekruist waarvoor de Gedragscode ingezet kan worden, ook als schade aan de soorten toegebracht zou worden. Voor de soorten die niet aangekruist zijn, kan de Gedragscode bij RI alleen ingezet worden als schade aan de soorten voorkomen wordt.

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	RI-effecten beperken
Zoogdieren		
Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>	
Boommarter	<i>Martes martes</i>	
Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>	
Bunzing	<i>Mustela putorius</i>	
Damhert	<i>Dama dama</i>	
Das	<i>Meles meles</i>	
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>	
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>	
Edelhert	<i>Cervus elaphus</i>	
Eekhoorn	<i>Sciurus vulgaris</i>	
Egel	<i>Erinaceus europaeus</i>	
Eikelmuis	<i>Eliomys quercinus</i>	
Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>	
Grote bosmuis	<i>Apodemus favicollis</i>	
Haas	<i>Lepus europaeus</i>	
Hermelijn	<i>Mustela erminea ssp. Aestira</i>	
Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>	
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	
Molmuis	<i>Arvicola scherman</i>	
Ondergrondse woelmuis	<i>Microtis subterraneus</i>	
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>	
Rosse woelmuis	<i>Myodes glareolus</i>	
Steenmarter	<i>Martes foina</i>	X
Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>	
Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>	
Veldspitsmuis	<i>Crocidura leucodon</i>	
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>	
Waterspitsmuis	<i>Neomys fodiens</i>	
Wezel	<i>Mustela nivalis ssp. Vulgaris</i>	
Wild zwijn	<i>Sus scrofa</i>	
Woelrat	<i>Arvicola amphibius</i>	
Zeezoogdieren		
Gewone zeehond	<i>Phoca vitulina</i>	
Grijze zeehond	<i>Halichoerus grypus</i>	

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	RI-effecten beperken
Reptielen en amfibieën		
Adder	<i>Vipera berus</i>	
Alpenwatersalamander	<i>Mesotriton alpestris</i>	X
Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>	
Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>	
Hazelworm	<i>Anguis fragilis</i>	X (tijdelijke effecten)
Kleine watersalamander	<i>Lissotriton vulgaris</i>	
Levendbarende hagedis	<i>Zootoca vivipara</i>	
Meerkikker	<i>Rana ridibunda</i>	
Middelste groene kikker	<i>Rana esculenta</i>	
Ringslang	<i>Natrix helvetica</i>	X
Vinpootsalamander	<i>Lissotriton helveticus</i>	
Vuursalamander	<i>Salamandra salamandra</i> spp. <i>Terrestris</i>	
Kevers		
Vliegend hert	<i>Lucanus cervus</i>	
Kreeftachtigen		
Europese rivierkreeft	<i>Astacus astacus</i>	
Vlinders		
Aardbeivlinder	<i>Pyrgus malvae</i>	
Bosparelmoervlinder	<i>Melitaea athalia</i>	
Bruin dikkopje	<i>Erynnis tages</i>	
Bruine eikenpage	<i>Satirium ilicis</i>	
Duinparelmoervlinder	<i>Argynnis niobe</i>	
Gentiaanblauwtje	<i>Maculinea Alcon</i>	
Grote parelmoervlinder	<i>Argynnis aglaja</i>	
Grote vos	<i>Nymphalis polychloros</i>	
Grote weerschijnvlinder	<i>Apatura iris</i>	
Iepenpage	<i>Satirium w-album</i>	
Kleine heivlinder	<i>Hipparchia statilinus</i>	
Kleine ijsvogelvlinder	<i>Limenitis camilla</i>	
Kommavlinder	<i>Hesperia comma</i>	
Sleedoornpage	<i>Thecla betulae</i>	X
Spiegeldikkopje	<i>Heteropterus morpheus</i>	
Veenbesblauwtje	<i>Plebejus optilete</i>	
Veenbosparelmoervlinder	<i>Boloria aquilonaris</i>	
Veenhooibeestje	<i>Coenonympha tullia</i>	
Veldparelmoervlinder	<i>Melitaea cinxia</i>	
Zilveren maan	<i>Boloria selene</i>	
Libellen		
Beekrombout	<i>Gomphus vulgatissimus</i>	
Bosbeekjuffer	<i>Calopteryx virgo</i>	
Donkere waterjuffer	<i>Coenagrion armatum</i>	
Gewone bronlibel	<i>Cordulegaster boltonii</i>	
Gevlekte glanslibel	<i>Somatochlora favomaculata</i>	
Hoogveenglanslibel	<i>Somatochlora arctica</i>	

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	RI-effecten beperken
Kempense heidelibel	<i>Sympetrum depressiusculum</i>	
Speerwaterjuffer	<i>Coenagrion hastulatum</i>	
Vissen		
Beekprik	<i>Lampetra planeri</i>	
Beekdonderpad	<i>Cotus rhenanus</i>	
Elrits	<i>Phoxinus phoxinus</i>	
Gestippelde alver	<i>Alburnoides bipunctatus</i>	
Grote modderkruiper	<i>Misgurnus fossilis</i>	
Kwabaal	<i>Lota lota</i>	
Vaatplanten		
Akkerboterbloem	<i>Ranunculus arvensis</i>	
Akkerdoornzaad	<i>Torilis arvensis</i>	
Akkerogentroost	<i>Odonites vernus</i>	
Beklierde ogentroost	<i>Euphrasia ofcinalis</i>	
Berggamander	<i>Teucrium montanum</i>	
Bergnactorchis	<i>Platanthera chlorantha</i>	
Blaasvaren	<i>Cystopteris fragilis</i>	
Blauwguichelheil	<i>Anagalis arvensis ssp. Foemina</i>	
Bokkenorchis	<i>Himantoglossum hircinum</i>	
Bosboterbloem	<i>Ranunculus polyanthemus ssp. Nemorosus</i>	
Bosdravik	<i>Bromopsis ramosa ssp. Benekenii</i>	
Brave hendrik	<i>Chenopodium bonus-henricus</i>	
Brede wolfsmelk	<i>Euphorbia platyphyllos</i>	
Breed wollegras	<i>Eriophorum latifolium</i>	
Bruinrode wespenorchis	<i>Epipactis atrorubens</i>	
Dennenorchis	<i>Goodyera repens</i>	
Dreps	<i>Bromus secalinus</i>	
Echte gamander	<i>Teucrium chamaedrys ssp. Germanicum</i>	
Franjegtiaan	<i>Gentianella ciliata</i>	
Geelgroene wespenorchis	<i>Epipactis muelleri</i>	
Geplooide vrouwenmantel	<i>Alchemilla subcrenata</i>	
Getande veldsla	<i>Valerianella dentata</i>	
Gevlekt zonneroosje	<i>Tuberaria gutata</i>	
Glad biggenkruid	<i>Hypochaeris glabra</i>	
Gladde zegge	<i>Carex laevigata</i>	
Groene nachtorchis	<i>Coeloglossum viride</i>	
Groensteel	<i>Asplenium viride</i>	
Groot spiegelklokje	<i>Legousia speculum</i>	
Grote bosaardbei	<i>Fragaria moschata</i>	
Grote leeuwenklauw	<i>Aphanes arvensis</i>	
Honingorchis	<i>Herminium monorchis</i>	
Kalkboterbloem	<i>Ranunculus polyanthemus subsp. Polyanthemoides</i>	
Kalketrip	<i>Centaurea calcitrapa</i>	
Karthuizer anjer	<i>Dianthus carthusianorum</i>	

Algemene naam	Wetenschappelijke naam	RI-effecten beperken
Karwijselie	<i>Selinum carvifolia</i>	
Kleine ereprijs	<i>Veronica verna</i>	
Kleine Schorseneer	<i>Scorzonera humilis</i>	
Kleine wolfsmelk	<i>Euphorbia exigua</i>	
Kluwenklokje	<i>Campanula glomerata</i>	
Knollathyrus	<i>Lathyrus linifolius</i>	
Knolspirea	<i>Filipendula vulgaris</i>	
Korensla	<i>Arnosaris minima</i>	
Kruiptijm	<i>Thymus praecox</i>	
Kranskarwij	<i>Carum verticillatum</i>	
Lange zonnedaauw	<i>Drosera longifolia</i>	
Liggende ereprijs	<i>Veronica prostrata</i>	
Moerasgamander	<i>Teucrium scordium</i>	
Muurbloem	<i>Erysimum cheiri</i>	
Naakte lathyrus	<i>Lathyrus aphaca</i>	
Naaldenkervel	<i>Scandix pecten-veneris</i>	
Pijlscheefkelk	<i>Arabis hirsuta ssp. Sagitata</i>	
Roggelelie	<i>Lilium bulbiferum ssp. Croceum</i>	
Rood peperboompje	<i>Daphne mezereum</i>	
Rozenkransje	<i>Antennaria dioica</i>	
Ruw pazelzaad	<i>Lithospermum arvense</i>	
Scherpkruid	<i>Asperugo procumbens</i>	
Schubvaren	<i>Ceterach ofcinarum</i>	
Schubzegge	<i>Carex lepidocarpa</i>	
Smalle raai	<i>Galeopsis angustifolia</i>	
Spits havikskruid	<i>Hieracium lactucella</i>	
Steenbraam	<i>Rubus saxatilis</i>	
Stijve wolfsmelk	<i>Euphorbia stricta</i>	
Stofzaad	<i>Monotropa hypopitys</i>	
Tengere distel	<i>Carduus tenuiflorus</i>	
Tengere veldmuur	<i>Minuartia hybrida</i>	
Trosgamander	<i>Teucrium botrys</i>	
Veenbloembies	<i>Scheuchzeria palustris</i>	
Vliegenorchis	<i>Ophrys insectifera</i>	
Vroege ereprijs	<i>Veronica praecox</i>	
Wilde averuit	<i>Artemisia campestris</i>	
Wilde ridderspoor	<i>Consolida regalis</i>	
Wilde weit	<i>Melampyrum arvense</i>	
Wolfskers	<i>Atropa bella-donna</i>	
Zandwolfsmelk	<i>Euphorbia seguieriana</i>	
Zinkviooltje	<i>Viola lutea ssp. Calaminaria</i>	
Zweedse kornoelje	<i>Cornus suecica</i>	

Bijlage 3 Begrippen en definitielijst

Activiteit

Activiteiten zijn de fysieke werkzaamheden die door Rijkswaterstaat of haar Opdrachtnemers uitgevoerd worden. De Gedragscode kan alleen toegepast worden bij de uitvoering van werkzaamheden die benoemd staan als activiteit in [paragraaf 4.1](#) en [paragraaf 5.1](#). Activiteiten zijn opgedeeld in twee verschillende typen, namelijk B&O en RI.

Afwijking

Afwijkingen zijn gebeurtenissen waarbij de betreffende activiteit anders is uitgevoerd dan vooraf was voorzien. In principe geldt hiervoor de definitie die binnen de UAV-GC gebruikt wordt. Bij een afwijking moet de ecologisch deskundige Opdrachtnemer beoordelen of er sprake is van (mogelijke) overtreding van de verbodsbepalingen van de Ow of afwijking van het werken conform de Gedragscode en het EWP. Afwijkingen moeten zo veel mogelijk vooraf tot een bijstelling van het EWP leiden. Wanneer het vooraf aanpassen van het EWP dit niet mogelijk is (bijv. bij het optreden van een calamiteit) vindt dit achteraf plaats. Daarmee bestaat er een kans op overtreding van de Ow.

Andere soorten

Lijst met beschermde soorten die niet vallen onder de HRL of VRL of de verdragen van Bern en Bonn. Deze lijst kan teruggevonden worden in bijlage A van de Ow.

Beheer en Onderhoud (B&O)

Dit betreft regelmatig terugkerend beheer of onderhoud dat al langere tijd plaatsvindt zonder dat dit beheer of onderhoud in de weg heeft gestaan aan de vestiging en het behoud van individuen van beschermde soorten in de gebieden waar het beheer of onderhoud plaatsvindt. De activiteiten zijn gericht op het handhaven van de bestaande situatie met inbegrip van de aanwezige soorten, wat bijvoorbeeld kan blijken uit een beheer- of onderhoudsplan.

Beschermende maatregelen

Voorzorgsmaatregelen die bedoeld zijn om (risico op) schade aan beschermde soorten te voorkomen en/of minimaliseren.

CBS buurt

Een CBS buurt is onderdeel van een gemeente dat vanuit bebouwingsoogpunt of sociaaleconomische structuur homogeen is afgebakend. Homogeen wil zeggen dat één functie dominant is, bijvoorbeeld woonfunctie (woongebied), werkfunctie (industriegebied) of recreatieve functie (natuurgebied). Functies kunnen echter ook gemengd voorkomen. Op kaart zijn CBS buurten te raadplegen via [Wijk- en buurtkaart 2022](#) (CBS) of in de [Basisregistratie Topografie](#) (PDOK viewer). NB: in een stad zijn de woonwijken volgens de gebruikte CBS definitie 'buurten'.

In dit document wordt onder CBS buurt verstaan: CBS buurt per jaar per gemeente.

Calamiteit

Het gaat om een calamiteit als er acuut gevaar is voor de openbare veiligheid of volksgezondheid. Bijvoorbeeld bij zware storm of bij een overstroming. De handelswijze bij een calamiteit valt niet onder een Gedragscode, omdat er direct gehandeld moet worden. U neemt hiervoor contact op met Bevoegd Gezag.

Ecologisch deskundige

Een ecologische deskundige is iemand die ecologisch advies geeft of werkzaamheden begeleidt op het gebied van habitats en soorten. Deze deskundige heeft schriftelijk aantoonbare ervaring en specifieke ecologische kennis. De ecologische deskundige heeft aantoonbaar voldoende kennis en jarenlange ervaring om ecologisch onderzoek te kunnen doen. De deskundige:

- (her)kent de functionaliteit van leefgebieden van beschermde soorten;
- heeft kennis van de algemeen erkende onderzoeksmethoden;
- kan ecologische werkprotocollen uitwerken;
- kan specifieke maatregelen begeleiden.

Daarnaast stelt RWS de volgende eisen aan de ecologisch deskundige:

- kennis van de omgevingswet, afdeling 'activiteiten m.b.t. dieren of planten in het wild';
- heeft gebiedskennis;
- heeft tenminste 3 jaar ervaring met herkenning van en de te nemen maatregelen voor de soorten die in het gebied voorkomen.

Het opstellen van een ecologisch werkprotocol of de werkzaamheden die daaraan voorafgaan, zoals bijvoorbeeld een soortonderzoek of oriënterend veldbezoek, moeten door een ecologisch deskundige uitgevoerd worden.

Deze eisen gelden voor de ecologisch deskundige van zowel Rijkswaterstaat als de Opdrachtnemer.

Wanneer ecologisch deskundige RWS genoemd staat, betreft dat een ecologisch deskundige in dienst van RWS of een ecologisch deskundige die door RWS gevraagd wordt een toets uit te voeren. Het kan in geen geval de ecologisch deskundige van de Opdrachtnemer zijn die het EWP heeft opgesteld of een ecologisch deskundige van dezelfde organisatie. Tijdens de uitvoering van de maatregelen uit het EWP kunnen taken gedelegeerd worden naar medewerkers die niet voldoen aan de definitie van ecologisch deskundige, mits deze taken plaatsvinden onder aansturing van een ecologisch deskundige.

Deze medewerkers:

- hebben tenminste een certificaat flora en fauna niveau 2;
- goede kennis hebben van de voorgeschreven maatregelen in het EWP;
- aantoonbare ervaring met het herkennen van de in het EWP genoemde soorten.

Zij mogen nadrukkelijk niet een soortonderzoek, oriënterend veldbezoek uitvoeren of het EWP opstellen.

Ecologisch werkprotocol (EWP)

Het EWP is een praktisch document waarin een Opdrachtnemer onderbouwt welke maatregelen ingezet worden om tijdens de uitvoering verstoring van of schade aan flora en fauna te voorkomen en/of te beperken.

Effectieve maatregel

Een maatregel kan effectief genoemd worden als deze zo veel als mogelijk is bijdraagt aan het voorkomen of beperken van schade aan soorten en hun leefgebied en de gunstige staat van instandhouding van de soort niet negatief beïnvloed wordt.

Essentiële Voortplantings en rustplaatsen

Onder voortplantings- en rustplaatsen worden voor een soort essentiële elementen van het leefgebied bedoeld, zoals bijvoorbeeld nest- en roestplaatsen, holen of burchten of overwinteringsplekken. Het gaat daarbij voornamelijk om plekken waar beschermde soorten kunnen verblijven. Sommige soorten hebben een vaste voortplantings- of rustplaats, zoals een nest van een ooievaar. Andere soorten kunnen meerdere voortplantings- en rustplaatsen hebben, zoals bijvoorbeeld vleermuizen of steenmarters. Vliegroutes van vleermuizen zijn geen vaste voortplantings- of rustplaats, maar zijn wel essentieel voor de verplaatsing van vleermuizen tussen hun voortplantings- en rustplaatsen en het foerageergebied en worden om die reden ook als zodanig behandeld.

Gedragscode

Gedragscodes geven de wijze aan van het verrichten van flora- en fauna-activiteiten, bijvoorbeeld het vellen van houtopstand en herbepplanten. Ze zorgen ervoor dat het verrichten van die activiteiten geen invloed heeft op flora, fauna of de waarde van bossen. Een Gedragscode kan leiden tot vrijstelling van de omgevingsvergunningplicht.

Habitatrichtlijn (HRL) en verdragen Bern en Bonn

De HRL is een richtlijn van de Europese Unie. Het doel is bij te dragen tot het waarborgen van de biologische diversiteit in de lidstaten door bescherming van habitats en soorten die van Europees belang zijn. De bescherming van soorten bijlage IV en V en de aanwijzing van beschermde gebieden voor soorten uit bijlage II zijn verwerkt in de Ow.

De soorten van bijlage I en II uit het verdrag van Bern en bijlage I uit het verdrag van Bonn zijn ook verwerkt in de HRL.

Hoofdvaarwegennet (HVWN)

Het HVWN bestaat uit de belangrijkste vaarwegen in Nederland. Rijkswaterstaat beheert deze vaarwegen om te zorgen dat schepen vlot en veilig over kanalen, rivieren, de Noordzee, de Waddenzee en het IJsselmeer kunnen blijven varen. Tot het HVWN behoren onder andere ook 91 sluiscomplexen en 344 bruggen.

Hoofdwatersysteem (HWS)

Tot het HWS behoren alle rivieren, kanalen, beken, meren en estuaria in Nederland, maar ook de zoute wateren zoals Noordzee, Waddenzee en de Eemsgeul. Daarnaast worden ook belangrijke waterkeringen tot dit beheerareaal gerekend: duinen, dijken, dammen, stuwen, de Afsluitdijk, de Houtribdijk, de Deltawerken en overige stormvloedkeringen.

Hoofdwegennet (HWN)

Het HWN bestaat uit de rijkswegen in Nederland. Dit kunnen zowel A-wegen als N-wegen zijn. Rijkswaterstaat beheert deze wegen om te zorgen dat het verkeer vlot en veilig doorstroomt. Onderdeel van het HWN zijn de wegen, maar ook de bermen, knooppunten, viaducten, tunnels, parallel- of calamiteitewegen, wegportalen, en andere voorzieningen die het wegennet functioneel maken.

Hoog risicoprofiel

Een project heeft een hoog risicoprofiel als de ecologisch deskundige dit kan onderbouwen op basis van de (lokale) instandhouding van een soort in combinatie met de uitvoeringswijze van de maatregel. Een hoog risicoprofiel betreft maatwerk en kan dus niet strikt gedefinieerd worden.

Incident

Een gebeurtenis waarbij een van de verbodsbepalingen van de Ow (mogelijk) is overtreden.

Integraal Projectmanagement (IPM)

Om de interne en externe samenwerking zo goed mogelijk te laten verlopen, werkt Rijkswaterstaat met IPM. De projecten worden uitgevoerd door een integraal projectteam. IPM onderscheidt 5 processen. De IPM-organisatie kent aan elk proces een specifieke rol toe. Zo ontstaat het 5-rollenmodel. De 5 rollen worden primair door 5 verschillende personen vervuld. Verschillende rollen kunnen vervuld worden door 1 of meerdere personen. Iedere rol heeft wel een eigen ondersteunend team. Zie de [website van Rijkswaterstaat](#) voor een nadere toelichting.

Kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen (RI)

Ruimtelijke ingrepen omvatten activiteiten, die een functieverandering van de werklocatie tot gevolg hebben (bijvoorbeeld van akker naar bedrijventerrein). Het bevat ook beheer- en onderhoudsactiviteiten, die niet op reguliere schaal, wijze of frequentie plaatsvinden of die niet in een beheerplan zijn vastgelegd. Het zijn daarnaast activiteiten, die tot gevolg hebben dat voortplantings- of rustplaatsen en leefgebied van een beschermde soort significant wordt aangetast of permanent verdwijnen op de betreffende locatie. Deze significante aantasting kan soms tijdelijk zijn wanneer geen

sprake is van permanent ruimtebeslag (zoals bij het trekken van leidingen).

De Gedragscode is alleen van toepassing op Ruimtelijke Ingrepen als deze kleinschalig zijn, dat wil zeggen als de impact van de activiteiten op de beschermde soorten vooraf (bij het totstandkomen of bij wijziging van de Gedragscode) goed in te schatten is. De lijst met kleinschalige ruimtelijke ingrepen in de Gedragscode is daarom limitatief.

Leefgebied

Fauna heeft naast een verblijfplaats ook plekken om te foerageren of water te drinken, beschutting te vinden tegen weeromstandigheden of predatoren, voortplantingsplekken en gebieden of structuren die deze functies met elkaar verbinden. Het gehele gebied met alle functies samen wordt het leefgebied of habitat van een soort genoemd. Leefgebied wordt essentieel genoemd als dit van wezenlijk belang is voor het functioneren van (individuen van) de soort en er geen alternatief leefgebied binnen bereik is.

Logboek

In het logboek vermeldt de Opdrachtnemer hoe de maatregelen aantoonbaar zijn uitvoert en registreert afwijkingen van het EWP en andere bijzonderheden. Het logboek is vormvrij en de Opdrachtnemer bepaalt zelf het format van het logboek.

Nationale Databank Flora en Fauna (NDFD)

De NDFD bundelt, uniformeert en valideert natuurgegevens in Nederland. De gegevens brengen in beeld wat er bekend is over de verspreiding van flora en fauna.

Natuurvrij

Bij natuurvrij maken doelen we op het ontmoedigen van vleermuizen en andere gebouwbewonende soorten door een ecologisch deskundige. Waardoor de gebouwen (tijdelijk) vrij zijn van gebouwbewonende soorten.

Omgevingscheck

Onderzoeken en vaststellen of er voldoende mogelijkheden voor alternatieve rust- en voortplantingsplaatsen en of bijbehorend leefgebied in de directe omgeving van de werklocatie beschikbaar zijn. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige.

Omgevingsvergunning

Met een omgevingsvergunning natuur mag voor een specifieke situatie en soorten, onder strikte voorwaarden die zijn beschreven en worden nageleefd, afgeweken worden van de verbodsbepalingen binnen de Ow. Net als bij de Gedragscode moet er sprake zijn van een geldend wettelijk belang, is er een alternatievenafweging noodzakelijk en moeten er mitigerende en/of compenserende maatregelen worden toegepast om de instandhouding van de soorten waar het om gaat te garanderen.

Omgevingswet (Ow) onderdeel natuur

In de Ow staan o.a. regels om Nederlandse natuurgebieden en flora en fauna te beschermen, en om te zorgen dat verschillende flora en fauna (inclusief kwetsbare soorten) in de natuur blijven bestaan. Er gelden verbodsbepalingen. Om activiteiten uit te kunnen voeren kan het aanvragen van een omgevingsvergunning noodzakelijk zijn. Op basis van de Ow verlenen de Provincies of de minister voor Natuur en Stikstof deze omgevingsvergunningen voor activiteiten in de natuur.

Of een omgevingsvergunning nodig is en of deze kan worden verleend bepaalt de Provincie of de minister aan de hand van provinciale, nationale en internationale regels.

Provincies geven of de minister geeft de omgevingsvergunningen af voor Natura 2000-activiteiten of flora- en fauna-activiteiten.

Op basis van de Omgevingswet zijn dit:

flora- en fauna-activiteit: activiteit met mogelijke gevolgen voor van nature in het wild levende dieren of planten;

Natura 2000-activiteit: activiteit, inhoudende het realiseren van een project als bedoeld in artikel 6, derde lid, van de habitatrichtlijn dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied.

Opdrachtnemer

Een marktpartij die activiteiten uitvoert in opdracht van Rijkswaterstaat.

Oriënterend veldbezoek

Verkenkend veldbezoek van het areaal waar de activiteit(en) plaats zullen vinden voorafgaand aan het opstellen van het EWP. Tijdens het oriënterend veldbezoek wordt een indruk verkregen van de geschiktheid van het areaal en de directe omgeving voor beschermde soorten. Het doel van het oriënterend veldbezoek is het locatie- en situatie specifiek maken van de maatregelen in het EWP voor de activiteiten die zullen plaatsvinden. Het oriënterend veldbezoek moet worden uitgevoerd door de ecologisch deskundige Opdrachtnemer en vindt tenminste eens per jaar of bij wijzigingen in het areaal plaats. Het oriënterend veldbezoek moet niet worden verward met de veldcheck, direct voorafgaand aan de uitvoering van de activiteiten die volgen uit het EWP.

Systeemgerichte contractbeheersing (SCB)

Rijkswaterstaat werkt sinds 2003 met SCB: De Opdrachtnemer bewaakt de kwaliteit van het geleverde product met diens kwaliteitsmanagementsysteem en toont aan dat die aan de eisen van Rijkswaterstaat voldoet. De Opdrachtnemer beheert zo zelf de kwaliteit van de geleverde producten. Rijkswaterstaat past vervolgens SCB toe om dit te toetsen. Dit zijn risicogestuurde toetsen waarvoor gecertificeerde (lead-)auditors ingezet worden, die zich kunnen laten bijstaan door specialisten in de te toetsen materie.

Veiligheidsbeheer (VB)

Voor werkzaamheden beheer en onderhoud geldt in principe dat alle beschermde soorten onder de vrijstelling van de Gedragscode kunnen vallen, mits dit beheer ook bijdraagt aan het in standhouden van het leefgebied van deze soorten. Let op het gaat hierbij niet om calamiteiten! Er zijn echter soorten die binnen hun bestaande leefgebied of daar buiten objecten in gebruik nemen waarbij vervolgens gevaarlijke situaties kunnen ontstaan. In deze specifieke gevallen kunnen beschermde soorten voor onveilige situaties zorgen. Het gaat hierbij om nesten van vogels op portalen en activiteiten van bevers en dassen in wegtaluds en waterkeringen. Indien deze situaties ondanks frequent schouwen en het nemen van tijdige maatregelen ontstaat, is het mogelijk om op basis van de Gedragscode maatregelen te nemen in het kader van Veiligheidsbeheer.

Veldcheck

Voorafgaand aan de werkzaamheden moet de opdrachtnemer een veldcheck uitvoeren. Dit omvat een controle van de locatie waar werkzaamheden uitgevoerd gaan worden op de actuele situatie van beschermde soorten en broedgevallen.

Vogelrichtlijn (VRL)

De VRL is een richtlijn van de Europese Unie. Het doel is de bescherming, het beheer en de regulering van de in de lidstaten voorkomende vogels. De bescherming van soorten en de aanwijzing van beschermde gebieden voor specifieke soorten van bijlage I en voor trekvogels zijn verwerkt in de Ow.

Vrijstelling

Een programma of omgevingsverordening kan aangeven dat er geen omgevingsvergunning nodig is voor bepaalde flora- en fauna-activiteiten. De Omgevingsregeling of een Gedragscode kan dat ook doen. Om een activiteit vrij te stellen, moet die wel voldoen aan de voorwaarden die gesteld worden in het programma, omgevingsverordening, Omgevingsregeling of Gedragscode.

Wezenlijke invloed

Een negatieve invloed op de populatie ter plaatse die substantieel en (meestal) permanent is.

Zorgplicht

In 11.27 Bal is specifieke zorgplicht opgenomen dat voor alle in het wild levende flora en fauna en hun directe leefomgeving een zorgplicht geldt. De zorgplicht houdt in elk geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor in het wild levende flora en fauna:

- a. dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,
- b. indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevegd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
- c. voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.

Dat brengt met zich mee dat een eenieder op de hoogte dient te zijn van de aanwezige natuurwaarden, de kwetsbaarheid ervan en de mogelijke gevolgen daarop van zijn handelen.

Bijlage 4 Voorbeeld EWP

De eisen aan het EWP zijn omschreven in paragraaf 2.3. Als ondersteuning bij het opstellen van een EWP is hieronder een hoofdstukindeling opgenomen dat als format kan dienen

Hoofdstuk 1. Algemene gegevens

1.1 Overzicht van de voorgenomen activiteiten en de planning.

De activiteiten moeten vallen onder de lijst van activiteiten in paragraaf 4.1 en paragraaf 5.1. Het verdient de aanbeveling om de terminologie van de activiteiten in het EWP overeen te laten komen met de activiteiten in de Gedragscode.

1.2 Beschrijving van het areaal waarvoor het EWP wordt opgesteld. Tevens weergegeven op kaart of in GIS-viewer.

1.3 Onderbouwing dat de Gedragscode van toepassing is

1.4 Beschrijving van de aanwezige soorten in het areaal en functies van het areaal voor de soorten. De herkomst en actualiteit van de gegevens wordt vermeld. Tevens worden de soorten, hun leefgebied en mogelijke uitwijkmogelijkheden weergegeven op kaart of in GIS-viewer.

Hoofdstuk 2. Maatregelen per activiteit

2.1 Zorgvuldig handelen

Beschrijving van de algemeen te treffen maatregelen volgend uit de zorgplicht. Deze maatregelen gelden voor alle soorten.

2.2 Risicoanalyse

Hierin wordt duidelijk gemaakt welke risico's de activiteiten met zich meebrengen voor de beschermde soorten en wat dit betekent voor de te nemen maatregelen.

2.3 Specifieke maatregelen B&O

In deze paragraaf worden per activiteit per soort(groep) de relevante maatregelen locatie- en situatiespecifiek gemaakt. Tevens wordt het toepassen van maatregelen van een lagere prioriteit onderbouwd. Ook wordt duidelijk wanneer de ecologisch deskundige in het veld aanwezig moet zijn om de activiteiten te begeleiden.

2.4 Specifieke maatregelen RI

In deze paragraaf worden per activiteit per soort(groep) de relevante maatregelen locatie- en situatiespecifiek gemaakt, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen het verstoren van soorten en het toebrengen van (mogelijke) schade aan soorten. Tevens wordt het toepassen van maatregelen van een lagere prioriteit onderbouwd. Ook wordt duidelijk wanneer de ecologisch deskundige in het veld aanwezig moet zijn om de activiteiten te begeleiden.

2.5 Strijdigheden tussen maatregelen en andere documenten

In deze paragraaf worden per activiteit strijdigheden met andere eisen inzichtelijk gemaakt.

Hoofdstuk 3. Werkproces en communicatie

3.1 Betrokken ecologen en hun contactgegevens

De ecologisch deskundigen Opdrachtnemer moeten voldoen aan de gestelde eisen (zie begrippenlijst). Per ecologisch deskundige wordt opgenomen welke bevoegdheden deze heeft in de opdracht.

3.2 Omgaan met het onverwacht aantreffen van soorten op het werk

3.3 Omgaan met afwijkingen in de werkwijze, locatie of planning of incidenten.

Het gaat zowel om afwijkingen (bijv. bij calamiteiten) als om incidenten waarbij de Ow mogelijk is overtreden.

Hoofdstuk 4. Kwaliteitsborging

4.1 Wijze waarop de Opdrachtnemer de correcte uitvoering van de maatregelen borgt

4.2 Logboek

Bijlage 5 Overzicht van wijzigingen

Deze gedragscode is opgesteld op basis van de kaders in het Reikwijdtedocument 2023 (RVO, IPO en MinLNV), gesprekken tussen Rijkswaterstaat en RVO, de evaluatie van de vorige gedragscode (Rijkswaterstaat), een impact-analyse (Rijkswaterstaat) en de expertise van ecologen en gebruikers van Rijkswaterstaat, idverde Advies, diverse soortenbeschermingsorganisaties en verschillende opdrachtnemers van Rijkswaterstaat. Vanwege voortschrijdende inzichten en jurisprudentie verschilt deze gedragscode wezenlijk van de vorige twee voorgaande gedragscodes.

Hieronder staan de meest wezenlijke veranderingen. Deze lijst is zeker niet uitputtend, maar geeft op hoofdlijnen weer waar de belangrijkste veranderingen zitten:

- De gedragscode is niet altijd bruikbaar of toepasbaar voor elk project of elke activiteit in een project.
 - Als de verbodsbepalingen niet overtreden worden, dient er conform de zorgplicht gewerkt te worden en hoeft de gedragscode niet gebruikt te worden.
 - Indien overtreding van verbodsbepalingen plaats gaat vinden, dient of voor het werken onder de gedragscode of voor een omgevingsvergunningstraject gekozen te worden.
 - De gedragscode is alleen te gebruiken bij activiteiten die genoemd worden in de lijst van activiteiten. Activiteiten die niet passen onder de genoemde activiteiten kunnen niet uitgevoerd worden onder de gedragscode. (Zie het stroom-schema in Figuur 2.1).
- De opbouw van de gedragscode is veranderd.
 - De gedragscode begint met een inleiding en een korte toelichting op het werken met de gedragscode. Vervolgens zijn er twee delen opgesteld: deel 1 gaat in op de maatregelen die terug moeten komen in het ecologisch werkprotocol. Deel 2 is toelichtend en verdiepend en gaat uitgebreid in op het juridische kader, de voorwaarden om met de gedragscode te werken en het werkproces.
 - Door middel van hyperlinks is eenvoudig tussen de hoofdstukken te navigeren.
- De werkwijze om met de gedragscode te werken en specifiek de taak- en rolverdeling tussen Rijkswaterstaat en de opdrachtnemers is verduidelijkt.
 - De rol van de ecologisch deskundige van Rijkswaterstaat is groter, onder andere door voorafgaand aan een project te controleren of met de gedragscode gewerkt kan worden. Onder andere is de beoordeling vooraf door een ecologisch deskundige van Rijkswaterstaat toegevoegd en is de stap voor een aanvullende inventarisatie toegevoegd.
 - Het toetsproces is verduidelijkt en aangescherpt. Toetsen zijn verplicht en bij wijzigingen dient het ecologisch werkprotocol opnieuw getoetst te worden door een ecooloog van RWS.
 - De contractmanager is eindverantwoordelijk en zal erop toezien dat het ecologisch werkprotocol ruimtelijke ingrepen aan bevoegd gezag wordt geleverd.
- De maatregelen in de gedragscode zijn bindend.
 - Afwijken van de maatregelen in de gedragscode is niet toegestaan als er gekozen wordt om met de gedragscode te werken. Er is dus geen vrijheid voor de ecologisch deskundige om maatregelen aan te passen. Uitvoering dient plaats te vinden zoals de maatregel is omschreven.
- De maatregelen zijn duidelijker geprioriteerd
 - Er is onderscheid tussen maatregelen die vallen onder Beheer en Onderhoud en maatregelen die vallen onder kleinschalige Ruimtelijke Ingrepen. Deze zijn niet uitwisselbaar.
 - De activiteit bepaalt of er sprake is van Beheer en Onderhoud of kleinschalige Ruimtelijke Ingreep.
- Binnen Beheer en Onderhoud is een categorie 'veiligheidsbeheer specifieke soorten' opgenomen waarmee voor enkele soorten maatregelen mogelijk zijn om gevaarlijke situaties vroegtijdig te voorkomen. Het gaat om nesten op portalen, stuw- en sluis-complexen, etc. en om burchten in weg- of dijklichamen.
- Binnen kleinschalige Ruimtelijke ingrepen is een splitsing gemaakt in situaties waarin schade aan beschermde soorten kan worden voorkomen en schade aan beschermde soorten enkel kan worden beperkt.
 - De maatregelen hierbij zijn niet uitwisselbaar.
 - Maatregelen die ingezet worden om schade aan beschermde soorten te beperken zijn enkel toepasbaar voor een select aantal beschermde soorten. Voor overige soorten is de gedragscode niet toepasbaar omdat de staat van instandhouding van de soorten ongunstig is en/of maatregelen niet bewezen effectief zijn.

Bijlage 6 Evaluatieplan

De evaluatie zal plaats vinden in jaar 4 na vaststelling en zal afgerond worden binnen 1 jaar. De evaluatie wordt gebruikt bij het opstellen van een nieuwe gedragscode. De evaluatie wordt gedeeld met RVO en er wordt aangegeven op welke wijze de onderdelen van de evaluatie verwerkt zijn in de nieuwe gedragscode.

De evaluatie zelf zal bestaan uit een enquête met minimaal te stellen verplichte vragen vanuit de beleidsregels. Deze enquête zal gedeeld worden met de doelgroep. De doelgroep bestaat uit gebruikers van de gedragscode oa RWS-medewerkers, aannemers en adviesbureaus. Daarnaast zullen via (groeps)gesprekken nog meer diepgang worden gegeven aan de evaluatie van de gedragscode.

Bijlage 7 Goedkeuringsbesluit

Dit is een uitgave van:

Rijkswaterstaat

www.rijkswaterstaat.nl
0800 - 8002

Januari 2025